

SZÉKELYFÖLD

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

JENEY ANDREA, PINTÉR LAJOS,
SZÁNTAI JÁNOS VERSEI

ÁDÁM SZILAMÉR, BENE ZOLTÁN,
SÓTONYI GÁBOR PRÓZÁJA

KÖDOSZLÁS: A VOLT ERDÉLYI MAGYAR CSENDŐRÖK
NYUGDÍJHARCA

UJJLENYOMAT: BESZÉLGETÉS BÖJTE CSABA
FERENCES RENDI SZERZETESSEL

MŰTEREMTÉS: GULYÁS ANDREA KATALIN

XXIX. ÉVFOLYAM 8. SZÁM 2025. AUGUSZTUS

<i>Szépirodalom</i>	
Pintér Lajos versei	5
Szikra János: Távirat a túlvilágra	7
Dimény H. Arpád versei	15
Gabriela Adameşteanu rövidprózái (Szonda Szabolcs fordításai)	21
Sótonyi Gábor: Másik élet	43
Szántai János: Egy talicskányi földre	50
G. István László versei	53
Papp-Sebők Attila: Héj	57
Ayhan Gökhan: Óvj, Héraklész, a hajóstól!	58
Bíró József versei	59
Ádám Szilamér rövidprózái	66
Bene Zoltán: Szent hely	70
Jeney Andrea versei	74
Natalie Diaz versei (Gyukics Gábor fordításai)	76
Fekete Vince: <i>Jőnek-e</i> haza?	81
<i>Literata Hungarica</i>	
Márkus Béla: „Egyáltalán”. Nagy László-émlékbeszéd, megjegyzésekkel	85
Bodó Márta kisesszéi	96
<i>Ködoszlás</i>	
Nemes Gyula: A volt erdélyi magyar csendőrök „nyugdíjharca” a két világháború között	103
<i>Pályakép</i>	
Kövek és kalapok (Székely Ferenc beszélgetése a 75 éves Szöcs Lajossal, a kőrispataki Szalmakalap Múzeum megálmódójával)	123
<i>Ujjlenyomat</i>	
„Az emberben sokkal több minden van, mint amit magunkról el tudunk képzelni” (Magyarosi Sándor beszélgetése Bőjte Csaba ferences rendi szerzetessel a román hadseregben letöltött kötelező katonai szolgálatáról)	144
<i>Kelet Népe</i>	
Halász Péter: „Legyen Ön is keresztapa, keresztanya!”	160
<i>Szemle</i>	
Szilveszter Andrea: Kitalált valóság	169
Borsodi L. László: Beöltözni másnak?	172
Zsigmond Győző: Városban gombászni: ki hallott ilyet?!	176
Előfizetők névsora	179
Hegyek, fák, füvek. A <i>Székelyföld</i> folyóirat pályázata	194

SZERKESZTŐSÉG:

FŐSZERKESZTŐ: Zsidó Ferenc (zsidoferenc@yahoo.com)
FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES: Fekete Vince (feketevince@gmail.com)
SZERKESZTŐK: Magyarosi Sándor (sandormagyarosi@gmail.com)
Mirk Szidónia-Kata (mirksz@yahoo.com)
MENEDZSER: Mihály Gergő (gergomihaly80@gmail.com)
SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: Bodor Zsolt (bodorazsolt@gmail.com)
KORREKTOR: Ferencz S. Csilla (achilla76@gmail.com)
GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Léstyán Csaba (lestyancsaba@yahoo.com)
ÜGYVEZETŐ: Fodor Janka (janka.szekelyfold.kf@gmail.com)
TITKÁR: Beke Tasnád (beketasnad99@gmail.com)
KÖNYVELŐ: Nagy Csilla (harmatcsepp.nagy@gmail.com)

KÜLSŐ MUNKATÁRSAK: Lakatos Mihály, Lőrincz György,
Lővétei Lázár László,
Nagy Koppány Zsolt, Tánzos Vilmos,
Zsigmond Andrea

TÖRDELŐ: Botár Emőke - Pro-Print

ALAPÍTÓ-FŐSZERKESZTŐ: Ferenczes István (1997–2010)

KIADÓ: Hargita Megye Tanácsa
Hargita Kiadóhivatal
Székelyföld Alapítvány

FELELŐS KIADÓ: Bíró Barna Botond,
Hargita Megye Tanácsának elnöke

NYOMTA: Alutus Nyomda, Csíkszereda
FELELŐS VEZETŐ: Hajdú Áron igazgató

ISSN 1453-3871

ELÉRHETŐSÉGEINK:

Postacím: 530170 Csíkszereda, Tudor Vladimirescu u. 5. sz., Pf. 149
Telefonszámok: (004)0266-311 775, (004)0266-311 026 (fax), (004)0746-195 413
E-mail cím: szekelyfold@hargitamegye.ro; honlap: www.szekelyfoldfolyoirat.ro

ELŐFIZETÉSI DÍJ:

Belföldieknek egy évre 96,00 lej
Külföldieknek egy évre 8400 Ft / 30 EUR

Belföldi előfizetőinktől a díjat kérjük postai utalványon, a következő címre küldeni:

Beke Tasnád - Editura Harghita, Pf. 149
Folyószámláink: RO20 TREZ 3512 1G33 5000 XXXX/RO
Editura Harghita, Trezoreria M-Ciuc, Sucursala Harghita
RO53 RNCB 0152 0423 6585 0003/EUR
RO26 RNCB 0152 0423 6585 0004/HUF

Fundația Székelyföld, Banca Comercială Română M-Ciuc, Sucursala Harghita
SWIFTCOD: RNCBROBU

Pintér Lajos
A TENGERZÖLD FÜZET LEÍRÁSA

Clairefontaine

Tolnai hozta Párizsból:
tengerzöld színű füzet,
Papier velounté 90 g/m²
Made in France Clairefontaine.
S Tolnai hozta a ceruzát is:
Big Glow© Goody Japan.

Ennyi lenne a vers, mondd?
Egy toll, egy füzet – hogy itt ülsz
a tengernyi szorongás zöld partfalainál,
és hallgatod: mit súg apály, dagály.
Mit súg a múltból holt apád,
és hallgatod, hogy mit súg a jövő,
mit súg az áldott anyaöl-öböl.

E súgást, susogást leírod.

Egy szék, egy kávé, egy pohár víz –
Csak ennyi kell a vershez – mondd?
Ha tudod a titkot, mondd,
a titkot, melyet nem tudott
csak egy nyárfa, meg egy másik,
ahogy összehajolt, ahogy egymással susogott,
Stihl-fűrész árnyékában.

E súgást, susogást leírod.

Kemény metaforákkal menni
az álság falai ellen! –
mondd, a vers ennyi?

Ambicionálni a szépművészeteket,
a szép hölgyeket szerfelett koitálni –
naplójában ahogy írja Csáth.

Mondd, ennyi?

E sűgást, susogást leírod.

Árva metaforákkal menni
az álság szép falai ellen!
Picinke széncinke-fejedet
szétűtni a romlás, a rontás üveg-falain!

Ennyit tehettél. Ma csak ennyit.
E szorongást, e lélek-mormolást leírod.

MELLÉKDAL

Ott a palicsi temetőben,
ott a csongrádi temetőben,
ott a nagysomkúti temetőben
– ott hol a föld szíve lüktet –
kik saját halottuknak tekintenek majd,
tekinthettek volna saját élőjüknek.

Szikra János

TÁVIRAT A TÚLVILÁGRA

Látlak a Szeged expresszen hetvenkilenc
őszén, elsőévesek vagyunk, konzultáció,
bakaruhában ülök, fél év még leszerelésig,
kihúzod a tolóajtót, látom, menjek közéték,
invitálsz, ti is a Juhász Gyulára, a másik
vagonban Zsóka, Eszter és Zsuzsa, utóbbi
már viszi a márkás szappanokat Vidátsnének,
a tanulmányi osztály előadójának, négy
évre helyet foglalok köztetek, örökre
helyet foglaltok bennem azon a reggeli
vonaton –

Három év után Eszterrel együtt látlak
Greza professzor úr irodalom szigorlatán,
hármunk nevében vizsgázom Adyból, némán
asszisztáltok, kitámolyogtok ti is, nyakamba
borultok, látom, abban a félévben az volt az utolsó
vizsga, irány Makó, Gyuriék piackocsmája,
zsidó enteriőrje, sábeszdekli és húsleves, édes
és karcos, citromíz unicum-zuhatag torkomon
már a piacon is, na és az Espersit-ház..., amint
a sötéten kavargó udvari kútba szédülök
szinkronban Eszterrel, szerelmesen –

Agancsok s más vadállat-trófeák közt látlak
egy évvel később este a makói vadászház termében,
látlak, vége a fősulinak, nem iszunk több felest
vizsgák előtt a sarkon a Béke-tanszéken Zsuzsával,
nem rúg ki többé egyszerre kettőnket Keczer
pszichológiából, aki vénen a karikásostorok
szakértőjévé vált, búcsú és bankett-ivászat, kicsit
belezügsz Zsókába, a szarvasi Zsuzsa nem ölel meg

az elcserélt padlásszobában sem, Eszter már kicsit
sincs velem, férjétől vár babát, Zsuzsa bizonyos
őserő borzongó vonzásába téved, tőlem mondd
a *fekete dobozt*, látom és hallom: OTTHON LESZÜNK,
MIRE AZ ELSŐ HÓ LEHULL..., jutalmul Ottó fölkiált:
tiéd a kalapom, s teátrálisan fejembe nyomja korábban
tőlem megtagadott, sötétzöld kempingkalapját –

Fölemeled a mutatóujjad Velencén, a Füge-
magozó ivóbódéjánál látlak, olvasótábori
vetélkedő, fölemeled, szárazok vagyunk már
nagyon, én is egy deci barackot döntenék
magamba, de az esti túróstészta tiltakozik
ellene, öklendezem, nem kiköpni, figyelmeztetsz
a létparancsra, örökre látom fölemelt
mutatóujjad s kissé cinikus mosolyod, soha
nem kiköpni, Janikám –

Látlak az óvónőképző főiskolán Szarvason,
Z. Zsuzsa hívására a földeáki képiró, Németh Gyula
állítja ki rajzait, P. Györgyi bevezetőjét követve
szavalod két-három versemet, látlak, köztük
a *közép-európai nyár* címezetűt, tudod,
amihez Gyula rajzolta azt a bazi nagy szénrajzot,
amelyen patát viselek unikornisként, mert
Gyulától rendeltem egy szarvat is a homlokomra,
amikor fölskiccelt munkaidőben a Sádt-művek
kezelésében korhadó kolesz egyik nevelőtanári
irodájában növendék-reggeliztetés után, aztán
ugyanaz évben szélesebb nyilvánosság vonzott
magához az Írószövetségben –

Látlak hát itt is, már megint október, Novák Bélával
közös est, rendezte Turcsány Péter, állsz a, látlak
az ajtóban, nagyon látlak azóta is, vágni lehet
a füstöt, megint a *fekete doboz*, és a *fehér ing*
ügynöke, ott aszalódik a cigarettaködben Lacza

Márta, Dékány Ágoston, Lezsák, Agócs Sanyi, Kázmér és a két várandós feleség: Edit és R. Zsuzsa, kollégák, barátok, családtagok, apám menekülne a dohányfüst elől, pedig korábban szívta vagy fél évszázadig az 5 éves tervet s más dohányipari remekműveket, de te csak mondd, hinted bőven a gyér ígét, s amikor páran azt hiszik: szabadulhatnak végre, a vers szavaival kiáltasz ki rájuk: nincs vége, erre többen csüggedten visszarogynak a bőrfotelokba, G. Bandi is ott van, s talán Emőke, Gyula, Kálmán Marival, Györgyi még külön utakon, G. Laci, O. Péter a camera obscurával, Péter Karcsi ujján villan az aranypecsét, Éva neje néha leinti, na és a hórihorgas Bárány-fivérek, Pista és Béla az étteremnek titulált büfében állva kóstolgatják a whiskyt, utóbbi egyenest Amerikából –

Mesélted, mesédben látlak, hajtasz egy endékás lányra, valószínűleg szőke, hazakíséred, nem mehetsz föl hozzá, búcsúfélóra egy tizemeletes tövében, egyre szenvedélyesebb a lamúr, smároltok, élesen látom, bár akkor és ott még nem láthattalak, nekidöntöd a falnak, pontosabban a csengőgomb-erdőnek, csókol a lédi, aki tán Hédi, a kaputelefon teljes klaviatúrája, fölvisít a szocialista tábor jelzőrendszere egyszerre ezer, tízezer lakásban, tízezer honecker, tízezer husák, gomulka, kádár, csau vagy brezsnyev szakítja rátok az ablakot és üvölt eszeveszetten a Stasi-árnyas, lopakodó keletnémet ködben –

Talán az írószövetségi est után körmöltem neked a sorokat: *Várhalmi Andrásnak, a dicséretre méltó férfiakról*, sokáig titkoltad, ki tudja, miért, Éva előtt, még a Ciklámen utcában éltetek a világváros peremén, meg a két kislány, Eszter és Ali, ugyanitt látlak kilencszáznyolcvanöt

szilveszterén, képviső Gyulát is hívom Erzsivel,
népes társaság vidámkodik, eszetlenkedik az új
házban, percek alatt összeveszek Kázmérral Csoóri
meg az erdélyiek miatt, nőüldözés a hóban, hóüldözés
a nőben, táplálod a jónépet, látom, virslifalás hanyatt
a padlón pajzán pezsgődurrogásban, aztán hajnalig
heverek egy kabáthalmon részegen –

Látlak a Taurus gumigyár munkásszállásán
kilencszáznyolcvannégy körül, mint népművelő
a Taurusban a vidéki proletárfújóság mindenese vagy:
kérvény, önéletrajz, fellebbezés, filmvetítés, TIT-előadás,
levélírás, válasz, komendálás, szexuális fölvilágosítás,
gyámügy, bíróság, érdekvédelem, város- és közlekedés-
ismeret, ezernyi fontos szírszar, alaposan a nyakadba
vetted a Kádár-medence végnapjaiban a munkásosztály
minden gyér örömét és gyalázatát, ezért választottad
mint megoldást tudatosan a nagybetűs NÉPMŰVELEST,
nincs pénzem, fotószakkört vezetek a szállón pár hétig
a Keletinél, a szakkör egyetlen főből áll, van ott
egy szőke kislány, őt kerülgeted az előadás előtt,
mert persze a mozigépész is te vagy, kerülgeted, míg
túlló a célon és ultimátumot ad: vagy én, vagy a családod,
mondja, ugyan már, mit képzelsz ez a kis fruska, mondd
vetítés közben, valami western, nekem, és szinte látom,
amint a duzzogó, formás kis borzast végképp faképnél
hagyod –

Azt hiszem, akkor még nincs autód, HÉV, metró,
vonat, busz dübörög, zakatol, cammog Alcsútdobozra
délután, családi turné 'nyolcvanöt-nyolcvanhat körül,
este diákat vetitek akkor még összesen négy csemeténknek,
látlak, látom: te mondd a mesét a képek alá, másnap
szentárolót építünk alap nélkül a puszta földre szemmérték
alapján, valami tető is kerül rá, sörözünk, verseket idézünk,
röhögünk, kószálunk az ősi parkban a timpanon előtt,
a blokkféglából tákolt szénkalyiba aztán pár hónap múlva

dicsőségesen összedől, tégláit zsigulival átköltözteti a szomszéd faluba egy pedagógiai újságíró, Antóniaférje Lajos, és egy hivatásos tűzoltókészülék-ellenőr, Mártaférje János –

De ’nyolcvanhatban már a bácsalmási könyvtárban is látlak, városavatás, a Ciklámen utcából indulunk este, Józsefvárosi pu., Kiskunhalas, várakozás éjszaka közepén a világhiányos semmire, hajnalban Bácsalmás célállomás, anyám barátnője, Szomolányi Gizi néni még alszik a Juhász Gyula utcai meggyfák hűvösében, zörgetünk, dörömbölünk, ám Gizi néni még nagyon alszik, irány a legközelebbi presszó az Árpád mozgó, miszerint mozi mellett, mert téged már mindenórássá torzít az ősi szükség, berontasz az örökkön rideg mellékhelyiségbe, kisvártatva mellém szelidülsz a tenyérnyi asztalkához, és így oldod föl szívszorító feszültséged: Janikám, csodálatos hely ez a Bácsalmás, aztán Gizi néni már nem alszik, kaput, ajtót és lelket nyit, és szendvicsei mellé kiönti magából egy háború előtti erdélyi költő minden keserűségét –

Valaki Ágotával látlak Tódoréknál a fehérvári Palotai úton, nekem hozod a nőt Pestről, szavad szerint jó csaj és pajkosságra kapható, ám nem az esetem, kiderül, gyanúsán lapos agykoponyája miatt, ő is tőlem mond verset, látom, valami pincében vagyunk Fehérvár belvárosában, később a szesz is szerepet kap, a nő leékszerezi magát és egy hintaszékből prédikál, Takács Imre is az esten fürkészi a népet, és egy szipus gyerek, aki engem is szipusnak, zacskós technokolfogyasztónak vél, egyéb, Tódortól megszokott, anarchoid mutatóványok, amiket akkor még élveztem, imponált még a lazasága, aztán hajnalban elvonatoztatok, de Ágota hátrahagyta becses bizsujait vagy ékszereit, és ebből is újabb kalamajka támadt –

Ezerkilencszáznyolcvannyolc novemberében a gödöllői művház színpadán látlak, kivételesen nem verssel szerepelsz, a Magyar Demokrata Fórum egyik megyei tagtoborzóján számolsz be a budakalászi emdéef addigi tetteiről, akkorra ott már okosan szervezed a lázadást, váratlan örömként betoppansz hozzánk a városba, ugyanígy Vojnits Imre költő-unokabátyám, aki a heraldikáról beszél, ó, mi minden szóba került azokban a hősi, mámoros hónapokban, nem kavarodott még föl a történet során rendre föl kavarodó szemét, még jöttek a jobbak, jött a battai finomító tétova mérnöke, két év múlva a kormányfő államtitkára, egyelőre tart a kirúgástól, jött a százötven éve kivégzett aradi hős szadai utóda, később faluvezető, majd a higgadtnak mondott gyarapodás évtizedeiben országgyűlési képviselő, és te a gödöllői színpad deszkáin több tucat más közt fehér ingben, látom, lendületesen szítod a lázadást, ó, dehogyan szítod a dehogyan dehogyan lázadást, csak folytatod a késhegyig szikrázó vitát, a párbeszédet, amely elindult az utazó vén diákok (Zsuzsa, Zsóka, Eszter, te, én) között, pontosan kilenc éve a szegedi vonaton –

Roszik Gáborral látlak aztán Budakalászon, az ottani erősen ellenzéki körrel karöltve szervezed a jövőt, Gábor már képviselő, előbb az időközit megnyeri, üres tenyerem fészkéből röppent föl ő is Gödöllőn a mozgalom harmatos hajnalán, faggatjátok újdonsült tapasztalatairól, látom a faggatók élén, vitavezető, arcodat, Kulin Ferenc, a Mozgó Világ hajdani főnöke (az emdéef-vezetés része most, kalászi falubelid) indulás előtt figyelmezteti Roszikot: nehogy ellene szóljon, nem szól ellene, R. G. illendően viselkedik, aztán autón visszavisz a hatodik kerületi Ó utcáig, ahol akkor a Fórum tűzfészke volt, még dolga van ott –

Kilencvennégyben már szabadság vagyon és vagyon pár évig valódi Duna Televízió, mert lassan-lassan elsilányul,

látlak, kalauzolsz faludban Sebő bácsihoz, a vén svábhoz,
hogy valljon nekem meg a kamerának hányatott sorsáról,
a kárpótlásról, a kalászi svábok elüldözéséről, látom:
veszettül ugató kutyáját csitítod, a stáb nem mer
az udvarba lépni, aztán Sebő bácsit nem sikerül
képernyőre varázsolni, s én is más vizek élővilágát
gazdagítom egy tévészerkesztő és egy későbbi nagykövet
jóvoltából, nem a Dunáét –

Pesterzsébeten megyünk a Csilibé Anikóval, talán
kilencvennyolcat írunk, a büfében adsz találkát,
a Csiliben vagy már pár éve igazgató, innen sétálunk
át a galériába Rátkay Endre hatalmas oltáraihoz, nem
csak V. A.-ba, Rátkayba is szinte szerelmes vagyok,
megmutatnám Anikónak, s most együtt látlak kettőtöket
az Arany oltár ezer ikonja előtt (véletlenül a te nevedet is
a V. A. monogram rejti), látom sziluettet a késő délutáni
galériefényben, emlékeimben mindig fehér ingben látlak,
állsz az ikonoknál mint tárlatvezető, és beszélsz, beszélsz,
beszélsz –

A bácsalmási ikonosztáz könyvbemutatóját sorsszerűen
szintén a Csiliben szervezted meg a kiadó felesége, Gí
társaságában, kétezer-tizenkettő december, a műsorba
meghívod a szintén csodálatosezabácsalmási Orosz Zoltán
harmonikaművészt, látlak: mondod a, szavalod a hozzád
nőtt verset, *közép-európai nyár*, állsz a színpadon,
és mondod szívemből, hogy *bors csavarja fíntorba
a szeplős kis cseh orrokat*, meg hogy *eltévedt magában
ödöng a kerületi patkolókovács*, Zoltán meg együtt
lélegzik a tangóharmonika vászontüdejével, akkor
már megvan András, a harmadik gyerek, ám az első fiú,
nem beszélsz róla, de büszke vagy, látom, az est végén
összeforrva állsz új pároddal a kijáratnál, mennétek
haza –

Utoljára kétezer-húsz szeptemberében beszéltem veled, fiaddal utaztál hazafelé, lakcímed firtattam, könyvet akartam küldeni, hangom hallatán egykori szavaim jutottak eszedbe: EKKORA MÉG SOSE VOLT, ÓRIÁSI MA A HOLD, s tőlem száz kilométerre nagyokat nyerítettél az autóban, de mikor vizsgák előtt Zété költőt idézve nemegyszer így zaklattalak: tudod-e, mi a hányás, nem, mondtad, fordított evés, válaszoltam én, elmész a francba, és visszasüllyedtél jegyzeteidbe, aztán te mentél el két éve, és már nagyon nem látlak, s most én mondom, amit te már nem mondhatsz el soha, mert nincs mivel elmondani, szép szavak művésze, hangod, nyelved, fogad, ajkad sincs már – FRÁSZT LESZÜNK MI OTTHON, BANDIKÁM.

*Vadhajtás I.
(fa, csont, epoxy gyanta)*

Dimény H. Árpád

ABA

Ha három év múlva
megkérded,
mekkora a világ,
talán azt mondom:
hatalmas!
Majd utána nézek és pontosítok,
körülbelül 40 075 kilométer hosszúságú kör,
amelyet a földrajzi szélesség mentén mérünk.
A Föld átmérője körülbelül 12 742 kilométer,
és a felszíne mintegy 510 millió négyzetkilométer.
Azonban a világunk ennél sokkal több:
a természet csodái,
az óceánok mélységei,
a hegyek magasságai,
a sivatagok kiterjedése
és a rengeteg élőlény...

Ha ma kérdeznéd meg,
akkor azt mondanám,
75 centi és tíz kiló.
Akkora, hogy két kézzel
könnyen felemelem.

ELŐTEJ

nem baj ha sírsz
próbálgasd a hangját
ízlelgesd

nem születünk
könnyekkel
tucatnyi sírásunk
száraz íztelen
adj időt a világnak
hogy megsózhassa könnyeid

A NYÁR AMIKOR MEGTANULSZ MAJD ÚSZNI

A nyár amikor megtanulsz majd úszni
az a nyár lesz amikor békét kötök magammal
idén még csak az arcod dugtad bele a vízbe
mintha ki akarnád inni a klóros vizet
de azon a nyáron majd ott fogok állni
a csempézett medence szélén és te beleugrasz
majd gyorsan a széléig evickélsz
szemrehányóan nézel
valamit elfelejtettél és én mondom
hajrá meg tudod tenni
te ellököd magad
átúszol az én oldalamra
majd nevetve kapaszkodsz a szélében
a hajad az arcodhoz tapad

én is beleugrok
és új dolgokat próbálok ki
hogya ne adjak kéretlenül tanácsot
versben imádkozzak hajnalonta
ne gerjedjek hirtelen haragra
nézlek és erősödöm
a bátorságod mint hal
siklik el a félelmeim elől

azon a nyáron a világ lélek és víz lesz
a fény patakokban csorog le a csúcsokról
te megtanulod a kutyaúszást
a lepkeúszást a férfiúszást
a fejesugrást a bombát

és én megtanulom kivárni
hogyan odaússz hozzám

TANÍTÁSOK ABÁNAK

A mennydörgés csak egy hanghullám,
ami az elektromos kisülést kíséri.
A kutyánk ijedt ugatása csak válasz rá.
A levelek azért engedik el a fáknek ágait,
mert a napok rövidebbek lesznek,
de ez nem a világunk még hátralévő napjait jelzi,
pusztán az életünk eseményeinek
látszólagos folyamatát meghatározó idő
tényleges hosszát, a Föld dőlését és a távolságot a Naptól.

A családi rajzon én vagyok a leghatalmasabb,
egy erőtől sugárzó apa,
aki mindenki fölé magasodik a családban,
lehetek védelmező, de szigorú zsarnok is.
A szakember azt tanácsolta, ne olvassak bele semmit.
A világunk is hasonlóan rejtélyes olvasmány
felhő-bekezdéseivel és porszem-ábécéjével.
Minden hajnalban,
amikor a Nap győztes csatáját vívja a sötéttel,
ablakom alatt egy rigó énekli e csatározás hőstettét.
Ma egyetlen panaszos kiáltást hallatott csak,
de nem vagyok biztos benne, hogy nekünk szólt.

MESE A CSILLAGOKRÓL

a koromfekete éj hosszan
és kecsesen nyújtózkodik
mint egy macska
miután fektéből felállt
láttál már ennyi csillagot?
kérdeszlek de te
még túl kicsi vagy ahhoz
hogy bármit is láss
azon a világon kívül
aminek én tárom ki
előtted az ajtaját

nem vagy örökzöld fa
amit még a kegyetlen hó
sem bánthat
nem vagy fénykép
termék árucikk
nem kell választanod
hogy álom légy vagy álmodó
madár vagy madarász

lehetsz apa és költő
férj és szerető
lehetsz a nap és a hold
bármikor megállíthatsz
hogyha nem tetszik ez a történet
még nem késő
kérhetsz egy újat
mondjuk a gyáva oroszlánét
aki elveszett a bátorságával együtt
fél minden zajtól megriad
ne bánkódj ne aggódj
mert a magas toronyban

már a nagy varázsló tudja
hogyan az oroszlán
bátor

DINNYE

kimentünk a kertbe játszani
aztán hoztam neked egy szelet dinnyét
kétszer szélesebb volt mint pici fejed
de én a kezébe adtam majszold

a dinnye boldogság
nem csak neked nekem is
mint amilyen boldogság
egy hétköznapi dolog
mostanában

egy séta a mezőn
ahogy belekapaszkozsz
és rázod a kukoricaszárat
béke megnyugvás elégedettség
új érzések

a nap többi része ugyanúgy zajlott
sétáltunk vagyis te szaladgáltál
ettől aludtál én pedig vigyáztam rád
de minden percét élveztem
örülök hogy lehetek neked

ÉDESHÁRMAS

a könyv az örökkévalóságról
ölemben nyugszik
ti még mindketten alszotok

szépen virrad
a poros utca a házak a fák
és a szeptemberi fény
egyenként törli le
a sárguló levelek fénylő mozaikjait

csillámló percek
ugyanilyen szép idebent is
valamelyiketek moccan
pici láb őrzi a meleget

*Minden rendben van I-II.
(60 x 45 cm, C-print)*

Gabriela Adameşteanu

A VILLAMOSBAN

(În tramvai)

Aprilis. Még hideg van. Még elkel a kabát.
A villamos ablakán át fehéres ég. Fojtott fény.
Tizenhármás járat, a Grozăveşti vonalon.

Udvarok. Az aszfaltfoltok és a görbe téglaošvények fölött, a fekete ágak és a drótokon lógó, szélduzzasztotta ruhák között – virágzó barackfák. Csenevészek. Valószérűtlenek.

Egy toronydaru állhatatosan próbál befordulni az utcasarkon, kikerülve egy tömbházat. A sáros hernyótalpak tétován gördülnek előre, aztán hátrálnak, majd ismét haladnak valamennyit, bizonytalanul. Hosszú kar, a végén nyikorgó horog inog ide-oda. Végtelen, remegő, nevetséges nyak – nehézkes, apró fejű hüllőé, amely rossz reflexei miatt kipusztulásra ítéltetett. Újabb tömbház. És még egy.

- Eztet a tömbházat levágnám, ha rajtam múlna...

Egy öregember. Csupasz, magas homlok a tarkóra tolt, szürke asztrahánkucsma alatt. Ványadt-húsos ajkak, az elülső fogak túlságosan fehérek és egyenlőek. Fényük természetellenes. Arca komor.

- Felét levágnám, ha rajtam állna...

Négymeletes tömbház. Falán cégtábla, kezdőbetűkkel. Jelentéktelen intézmény, ráadásul túllépett rajta az idő.

- ...csak gondolj bele, mennyire zsúfolt! Nézd meg, csak ablak is mennyi!

Már nem tudják megnézni. A villamos rég maga mögött hagyta a tömbházat.

Ehelyett a férfira néz. Sárga-barna csíkos, nyakától elálló sáljával, gondosan élére vasalt nadrágjával és újszerően csillogó sárcipőjével nem tűnik zavartnak. Sem ittasnak. Milyennek látszik? Értetlenkedő pillantásokat váltanak egymással.

- Kell hogy legyen két-három mindegyik ablaknál! Ottan két-három, ottan is két-három! Annyi sok ablaknál mennyi jön ki? Százak, akik nem csinál semmit! Aki naphosszat csak kávézgat!

Csendesen, diszkréten visszaülnek a széjükre.

A székek foglaltak, mindegyik.

Csak egyetlen férfi nem ült le, ő a villamos minden kilengésekor a feje fölött lógó fogantyúhoz kap. Érett, hétköznapi férfi – annyira banális, hogy nem is lehet leírni, hogy néz ki.

Az öreg: Bárhová megy az ember, hivatalnokok mindenütt! Ül és kávézgat! Felét ezeknek kiküldeném a mezőre! Menjenek falura dolgozni!

A jármű átkattog egy váltón, és fülsiketítő fémcsikorgás közepette fordul be a sarkon. Amikor a zaja valamennyire elül, megszólal a férfi is.

A férfi: Mostan, hogy mi már bejöttünk városra, menjenek ki mások falura!

Az öreg: Igen, menjenek! Távozzanak!

A férfi (ugyanolyan szelíden): Maga is hogy nyugdíjas lett, hát mostan menjenek mások a mezőre dolgozni!

Az öreg (felbószúlten): Menjenek oda dolgozni! Mer' én is dolgoztam!

A férfi (cinkosan pillantva a többi utas felé): Haaagyjuuk! Nincs mér' menni nekünk! Inkább maradjunk ott, ahol vagyunk! Jobb, ha nem mozdulunk a helyünkről, ők pedig adjanak nekünk valami parcellákat!

Az öreg (komoran, gyanakvóan): Valami parcellákat! Adjanak egyet-egyét mindegyikünknek!

Ismét tömbházak a villamos ablakán át. Sorban egymáshoz tapadva. Helyenként rés nyílik közöttük, és a ködbe burkolt, vöröslő napkorong fénye a villamos sebességével siklik végig a gyepen.

A férfi: Legyen meg a parcellád, aztán azt tessel bele, amit akarsz... Paradicsomot, epret... Nem kell sorba állj többé... Amit te akarsz, az' tehetsz, éppe' csak adják oda a parcellád...

Egy szalmakalapos öreg: Miket beszél maga? Hát mi, nem adtak? Adtak parcella, nem mondhatni, hogy nem!

(Az öreg szalmakalapja jól karban van tartva. Szépen borotvált, sárgás arcbőre alatt a kuperózis lilás sávjai. Fehér, sűrű, gondosan nyírt bajusz.)

A szalmakalapos öreg: Adtak parcella, hiába beszél maga mindenfélét! Adni adtak, de dolgozni rajta ment-e dolgozni valaki is?

Az öreg (hirtelen dühvel): Menjenek a hivatalnokok dolgozni a mezőre! Fele közülük kávézgatnak, és lopják a napot! Na menjen csak ki szépen ez a fele az egészen! S a doktorok is menjenek!

Egy kamaszlány (szemtelenül): S ha maga megbetegszik, és a doktor a mezőn van?

A szalmakalapos öreg: Itt, nálunk, valljuk be, van elég adnivaló föld! Nálunk mindig volt elég, s mostan az' mondhatni, hogy még több van, mint régebb! De há' láttad-e valamelyiket, hogy dolgozni ment volna?

Az öreg: Menjenek a doktorok! Lássák meg ők is, milyen dolgozni a mezőn!

A férfi (a kezdeti, helyeslő hangvételnél): Mostan, hogy maga nyugdíjas lett, és ezerötszázzal boldogul...

Az öreg (dacolva): Többel boldogulok!

A férfi (mintha nem is hallotta volna): Mostan, hogy maga nyugdíjba ment, menjenek mások dolgozni a mezőre! Látod? Látod, milyenek vagyunk?

Az öreg (feldühödve): Jól teszik, ha kimennek a mezőre! Mert megszokta, hogy kilenc körül bejönni, aztán ül s kávézgat! A felük ennek az egésznek menjen dolgozni a mezőre! A felük ezeknek, aki lopja a napot, és nem dolgozik!

A férfi (kedélyesen): Melyik dolgozik? Melyik töri össze magát a munkával? Senki nem dolgozik!

Nevetések, kuncogások.

Az öreg (mint aki nem akarja feladni): Ezér' mondom, hogy menjenek mezei munkára! S nem csak fele! Az összes!

A férfi (ravaszul pislogva a többi utas felé): Hát na, menni megy az ember! Menni egy, dolgozni más! Ahhoz, hogy dolgozz, néha le is kell hajolj, nem?

Egyedül kacag.

Az öreg (ellentmondást nem tűrően): Én azt mondom, az összesen menjenek mezei munkára! Szükség van!

A szalmakalapos öreg (gesztikulálva): Jól mondja őurasága... Jól mondja mindazt, amit mond, és igaza van! Ugyanazt mondja pontosan, amit az Elvtárs mondott!

Csend.

A férfi (váratlanul sietősen): Ez biztos, természetesen. Ahogy az Elvtárs is mondta. Nyilvánvalóan ezt így kell. Hogy menjen az ember, s dolgozzon is. Lássa meg, milyen a mezei munka. Merthogy van egy nagybátyja, vagy unokatestvére, vagy testvére – s megy, s segít nekik. Hát, ugye? Változni minden megváltozott... A város is meg, a falu is

meg, a paraszt is meg... Hát mi, azt hiszed, a mi parasztunk dolgozik még a mezőn? A mi parasztunk most már dörzsölt lett! Hát nem láttad? Mindegyik falusi udvarban autó vannak! Hol volt ilyen autók régebb? Volt falun autók ezelőtt?

A szalmakalapos öreg: Ez így van! Egyiknek háza lett falun, a másinak autója! Van olyanok, hogy Líbiában is járt!

A férfi (sajnálattal hangjában): Hááát naa, kinek milyen a szerencséje!

Az öreg: Há' de a mezőn ki fog még dolgozni? Ki? Ezér' mind mondom: az egésznek a fele menjen mezei munkára!

A férfi (a kezdeti szelíd hangon): Na, maga is mostan! Hát mostan, ha csak üldögél, s felveszi a nyugdíjat, könnyű azt mondani, hogy menjenek azok!

Az öreg (felidegesedve): Menjenek dolgozni! Igen! Mer' én is dolgoztam!

A férfi (unottan): Dolgoztál!... Hát mi, a bojárnál normád volt? Úgy dolgoztál, ahogy manapság dolgoznak?

A szalmakalapos öreg (csípősen): Mit tud maga, hogy mit dolgoztak ezelőtt? Mit tud maga, szakadt-e meg a munkától? Ütötték-e magát ostorral?

A férfi (szaporázva): Ehej, én t'om! Hagyja, mert tudom én, hogy volt ezelőtt! Nem kell maga tanítson engemet! T'om én, hogy dolgoztak! Azt is tudom, a konyhában hogy csinálta a fasírtot, csak kenyér s csak víz! Hagyjaaa, t'om én mindent, ami volt, nem kell tanítson maga!

A szalmakalapos öreg (más hangnemben): S mostan, ha kimész falura, és autókat látsz minden udvarban, hmm? Mit szölsz ehhez? Megváltozott, nem? Hol láttál ilyesmit ezelőtt? Hol voltak falun ennyi autó régebb?

Az öreg (helytelenítően): Minden megváltoztak! Semmi nincsen már! A nők 'zelőtt paradicsomott főzött be! Mostan melyiket látod még, hogy csinálja?

A férfi (rámosolyog hol az egyikre, hol a másikra): De hát, ha van paradicsomkonzerv az önkiszolgálóban?

A szalmakalapos öreg: S azok is faluról nagyságák lettek! Ha látnád, mekkora úrinők!

Az öreg: Há' mit gondolsz, azt hiszed, hiányzik nekik valamijük is! Mindene megvan mostan, amit akar! Mostan már mindene meg! Van egy unokaöcsém falun, elmentem hozzá a tavaly nyáron. Ha már mentem, vittem is neki, hát nem? Vittem cipőt – nagyon jól. Vittem

ruhát – középest. De tudod, mennyit? Egy bőrönddel! S mit gondolsz? Nem akarta elfogadni! A felesége, hogy: nem és nem! Na, mit szölsz ehhez?

- Ez van, látod!
- De há' hogy?!
- Különbség a falu és a város között! Még megvan?
- Hát hogyan?
- Hun volna meg?
- Ez így van!
- Hát nem?

Mindenki egyszerre beszél.

Az ablakon élénkzöld pázsit siklik végig, amelyen néhány kamaszfiú fejfel adogat egymásnak egy labdát. A labda majdnem tiszta, piros, zöld pöttyökkel tarkított, és éppen odagurul a rövidre nyírt gyepen egy háttámla nélküli pad lábához. A padon egy majdnem öreg nő ül, gyapjúharisnyája ráncokat vet görbe lábain. Félénk mosollyal egy fonott cérnaszatyrot tart a járókelők elé.

- Tizenöt lej! Vegyék! Meglátják, mennyit fog tartani! – mondja nekik.

A villamosban lévők természetesen nem hallják a szavait, és annyira belelovalták magukat a beszélgetésbe, hogy nincs idejük meglátni sem őt.

Igaz, ő sem látja a villamost: ölében gyermeket tartó férfi állt meg éppen a pad előtt.

- Vegyen, s lássa meg, mennyit fog tartani – mondja a nő, odanyújtva a szatyrot.

PÁRBESZÉD

(Dialog)

mert nem bírsz figyelni semmire csak
saját magadra
nem látod milyen szédült vagy
mintha sohase tudnád melyik világon
mindenki hallgat valamiről
ugye

de jössz te s kérdezel hadd induljon el a beszélgetés
mi jár a fejedben
hogy nagy újságíró nő vagy
az egyetlen felvilágosult elme
egy hősnő
láttam én azokat is nálad a melóban hogy néznek rád
hallottam milyen vicceket mondanak
ha a helyedben volnék s ismerne mindenki mint a rossz pénzt
szétvetne a széken
rájöttem már hogy ott is fejre állítod a dolgokat és sorozatosan
hibázol
csodálkozom hogy eddig nem rúgtak ki onnan
de van még elég idejük hogy megtegyék
és szerencséd hogy vagyok én a hülye aki hordoz a hátán
miközben eljátszod hogy te mekkora
nem kell szerénykedj velem
másokkal lehet akik még nem ismernek próbáld meg
ami engem illet tudom mire vagy képes
de a hiányosságokra amik neked az intelligencia mit sem ér
ha azt képzeled magadról hogy értelmes volnál
hidd el hogy egy buta de jóézésű nő ezerszer többet
ér mint te
mert nem hagyja égni a villanyt és tudja mikor beszéljen és
mikor hallgasson

*

ha nem volnék én is a játék része
ha nem hatna ki rám is ez az egész
őszintén mondom hogy szépecskén elvonulnék ettől
szórakoznék azon ahogy sietve ajánlod szolgáltatásaid miközben
senkinek nincs szüksége rájuk
hogyan botlasz meg dolgokban járkálás közben
s ez a rekedtes affektált hang ha hallanád a szádból
te nem töprengsz el
de amit most mondok az célszerű használhat valakinek
mit gondolhat rólam mindenki aki hallja amit mondok
ha egyszer is látnád magad kívülről

de nem olyanok mint ahogyan elképzeled magad
ha úgy látnád magad ahogyan én téged akkor talán
de nem
nem
ennyi idő alatt meggyőződtem hogy a hiányosságaidra nincs ellenszer
nem
őszintén mondom
ne is próbálkozz ne fáradj ne törődj már
ami engem illet én feladtam
mit változtass meg már egy ennyi idősen emberben
még ha azt látnád is hogy mindenáron változni akar
hát akkor te akiben soha nem volt nyoma jószándéknak
amíg még bírom viszlek a hátamon tovább
úgy kell nekem ha nem nyílt ki a szemem idejében most fizethetek
az életben mindenért
ezt jegyezd meg tőlem
az életben mindenért fizetni kell
de
nem volt nekem szükségem egy ilyen nőre

*

mit próbálj még
miben változz
hagyd
elfáradtam
belefásultam
undorodom
utálat fog el
nézd meg hová juttattál egyszerűen utálkozom
nézd meg
eljuttattál oda hogy utáljalak érted
utálat
amikor elgondolom hogy rúgtál fel mindent jön hogy
még szerencse hogy van önuralmam
megszorítanám a nyakad
összetaposnálak
nem érdekelne többé semmi

a következmények se
mert olyasmikre kényszerítesz amik miatt émsztem magam
újranyitottad a fekélyem a vastagbélhurutom
csupa rosszat teszel nekem
csak rosszat
nem volt szükséges az életembe egy ilyen
hagyjál hagyjál
hagyj
mit próbálj még
mit ígérj még
amit még nem
ígértél
sírtál
térden kúsztál hozzám akkor éjszaka a tengerparton
ha akkor elindulok onnan soha nem értél volna utol
de mennyit zokogtál nekem
mennyit kérleltél hogy bocsássak meg neked
remélem emlékszel beismerted ott hogy a köztünk lévő összes félre-
értésért kettőnk közül csak te vagy a hibás
hogy tépted a hajad hogy egyetlen napot sem tudnál élni nélkülem
náladnál érzelmesebb nők talán visszafogottabbak volnának helyel-közzel
de nem te aki
természeted szerint őszinte vagy
nem
őszinte vagy
nem
őszinte vagy nem
gyerünk mondd ki
jaj az őszinteségednek

*

mivel próbálkozz még
hát nem próbáltad már annyiszor s látod mi lett
hagyd
hallgass rám
ne is próbáld többé
miért

következőkor is ugyanúgy jársz el mert te semmiből
sem vonsz le tanulságot
látszik hogy a memóriád nem úgy működik mint a többieké és
amúgy a normális emberi reagálásaid sincsenek meg
hányszor figyelmeztettek
főleg amikor társaságban vagyunk
hogy minden átmenet nélkül kacagni kezdesz
senki sem kacag
csak te Isten tudja miért
ha én volnék abban a helyzetben mint te inkább sírnék
de hát csináld tovább is a dolgokat csak a fejed szerint
egyél az utcán fésüldödj a villamosban a buszban olvass
a sorban míg már háromszor is te következni járkálj lekopott csizma-
sarokkal
mióta ismerlek soha nem pucoltál cipőt
meggyőződésed hogy egyebeket is megengedsz magadnak biztos va-
gyok hogy eleget
megengedtél magadnak nem az a nő vagy aki fékez bármiben is
tőlem nyugodtan amit teszel saját számládra megy nem az enyémre
annyi csak hogy a miattad való szégyenkezéstől már nem merek
kimenni
a házból
úgyhogy jegyezd meg amit most mondok
sokat már nem fogsz szemetelni itt
egy napon ügyeskén szeded aztat a három kacatod és mész oda ahonnan
jöttél
nem vársz arra hogy én vegyem nyakamba a világot
és semmi hajtépés térden csúszás
ez a nap
figyelmeztetek
nincs messze

*

és tartsd észben amit mondok
keserűen megbánod
mert ha csak egy csepp értelem is lett volna benned mit tudtál
volna kihozni belőlem

amit bármelyik buta nő képes lett volna
de természetesen nem te
aki
az intelligenciájával elbűvölte a világot
ilyen szempontból
mondtam már neked
túlteszel a legostobább libán is
annak legalább veleszületett jóérzése van
neked elfelejtettek ilyesmit is adni amikor megcsináltak
hát nem látod nézd csak most is hogy kacagsz azt hiszed ez normális
emberi
reakció te mondd meg
kacagj csak
kacagj nyugodtan
de figyelmeztetek hogy a te életed röhögöd ki nem az enyémet
és meglátjuk kinek lesz még kedve nevetni a végén

*

annyi csak hogy ez újra igazolja nekem
ha még szükségem lett volna bizonyítékra rólad
hogy kénytelen leszek ezután a legkevesebbet beszélni veled
egyértelműnek tűnik nekem hogy
előbb vagy utóbb
ugyanarra jutunk mindegyikünk élje a saját életét mindegyikünk vigye
a maga keresztjét
és mennyi jóindulat tudott lenni bennem irántad az elején
hányszor piszkáltak engem telefonon a kollégaóid
hogy te hol vagy
hogy mit csinálsz
hogy biztosak benne te ezt csinálod éppen egy felvételt
hogy vajon miért csak te nem találod szabadon a fülkét más órában mint
nem nyugodtak le amíg meg nem győződtek hogy nem megyek bele ebbe
de neked
alig pár hónap elteltével mondtam
remélem emlékszel még erre
most már nem vagyok annyira meggyőződve hogy vétlen voltál
de te még csak nem is értékelted

hagyd
hagyd
ha más lett volna a helyemben
vétkesen vagy ártatlanul de ráfaragtál volna
viszont
tégy csak nyugodtan amit jónak látsz
remélem beismered hogy kezdettől mondtam neked
ahogy a lelkiismereted diktálja nem fogom én kivárni hogy
ahogy a lelkiismereted diktálja és ennyi
de nem tudom a világon még kivel lett volna ennyi szabadságod
mint velem
legalább ennyit láss be
legalább ennyit láss be
ha én sem voltam engedékeny veled
ha nekem sem volt türelmem elviselni téged
agyalni azon hogy mi járhat abban a fura
abnormális
zavaros eszedben
mint azon az éjszakán a tengerparton amikor elismerted hogy minden
veszekedésünkért csakis te vagy a hibás
amit sajnálok csak annyi hogy akkor ott nem tettem papírt eléd hogy ezt
aláírd
amit sajnálok hogy nem vettem fel ezeket a szavaid
emlékszel hogy reggelig nem hagytál elaludni akkor
amikor elfog téged a mondhatnék mintha transzba esnél
hogy neked minden kiskorodból ered
remélem nem tagadod le most mindazt amit mondtál akkor
hogy sokszor érzed magad hibásnak amikor nem vagy az
magad sem tudod miért
hogy néha elég ha valaki nem tudom hogyan néz rád
amitől azt hiszed belelát a fejedbe
csupa képtelenség csak amiatt mert gyermekkorodban rajtakaptak a
szüleid hogy
valami butaságot követsz el
minden gyermek csintalankodik én is annyi mindent elműveltem és
mindenki más is
de ami téged illet én megmondtam hogy van valami ami

ha te most is meglett nőként nem tartasz tiszteletben semmit és senkit
férfit megbeszélte időpontot idegen javakat adott szót ranglétrát szabályokat amelyeket
az egész világ betart elképzelem hogy a tieidnek égnek állt a hajuk
ha te mindmáig nem vagy képes elmondani nekem pontosan
mi volt a helyzet akkor
tudod hogy rám nem jellemző a beteges kíváncsiság mint másokra
de egyszer amikor megint elkezdted hogy a gyermekkori traumáid
mi történt tulajdonképpen
tudod ezt kérdeztem
végül is mondd ki tisztán mit csináltál
és mit feleltél te hogy semmiség egy butaság de még ma is
restelled kimondani főként előttem
mintha létezne bármi rólad amit én még nem tudok

*

és bármennyire viszolygok attól ahogyan a tieid felneveltek
attól ahogyan szerintük élni kell az életet
tudd meg ebben az egy dologban egyetértenék velük ha valóban úgy
éreztek
ott helyben intézkedniük kell szigorúnak lenniük megbüntetniük téged
de ne meséld be hogy emiatt félsz a sötétben mert gyermekkorodban
ők bezárva felejtettek a kamrában
ne mondd nekem hogy emiatt vagy hirtelenkedő
tapintatlan
emiatt hibázol
és rendezel őszinteségi parádét
én épp arról vagyok meggyőződve hogy ők
kényelmességből vagy nemtörődömségből
ugyanolyan jól ismerem őket mint téged soha nem
büntettek meg eléggé
nem látod milyen makacs
milyen kötekedő
milyen szemtelen maradtál
nem látod hogy amikor hallgatsz is
nem látod hogy mennyire
neked kezdettől egy erőskezű valaki kellett volna

veled nincsen más választás
az embernek veled erőskezűnek kell lennie ha tetszik neki ha nem
mert másképp
bár ami téged illet
meggyőződésesem hogy ha a tieid is jobban ellátták volna a szülői
kötelességüket
úgy sem
egyértelműen nem
mit akarsz a természet néha termel selejtet is mit akarsz te
hiszen természetileg vagy ilyen elhibázott
mit akarsz te hiszen ilyenre csináltak
annyi hogy nem volt szükségem az életembe egy ilyen nőre

*

úgyhogy szemrehányást csak magamnak tehetek mert nem jöttem rá
már korábban arra hogy
te mindent amit csinálsz
összevissza és fordítva teszed a többiekhez képest
akkor kellett volna akcióba lépnem amikor láttam hogyan rohangálsz egyik
dologtól a másikig
semmi sem olyan amilyennek
odakozmált lábasok vasalatlan ruhák egy hónapja a suszternál felejtett
cipők
a világban mindenki lazán nevet viccek poénok
csak a te képmutató arcodtól kapok kiütést
ellenben amikor minden veszve van mint most
sehol egy reménysugár sehol nem látni már
a kiutat
te elröhögöd magad
normális
hiszen te nem vagy egyszerű jóézésű nő
normális
hiszen te egy értelmiségi nő vagy
te azt hiszed bármit megengedhetsz magadnak
na hagyd csak már nem fog menni ez neked sokáig
egy szép napon kitol majd veled rendesen ez a furcsa
abnormális

zavaros eszed
még hogy látja aki rád néz hogy mi jár a fejedben
valószínűleg átlátszónak képzeled magad
lehet azt gondolod üvegből vagy
jó hogy ismét kacagsz
ne ne hagyd abba folytasd csak elvégre a te traumád gyermek-
korod óta megmaradt neked
valamivel maradnod kellett neked is Freud nyomán hiszen ezért vetted meg
tetted fel a polcra és soha többé fel sem lapoztad
nos tudd hogy tudom hányszor nyitod ki te ezeket a nagymenő
könyveket
amelyekkel teletömi a fejed az összes szélhámós az összes sznob onnan
töletek akik
elképesztenek
örülten kergetsz bármilyen újdonságot
nem nyughatsz amíg sajátkezűleg fel nem teszed a polcra
hogy aztán egyre porosabban felvágatlan lapokkal heverjen ott
miközben te a félhavi fizetésed felével jössz haza
hagyd nem lehet szavad se a pénzeddel azt csináltál amit akartál
a hűgödnak akartad adni odaadtad
el akartad veszíteni a villamoson elveszítetted
könyveket akartál venni nézd ott vannak a polcon felvágatlanul
a traumákról s a gyermekkorról valahonnan felszedtél valamit
Kitudjakitól
kitudjahogyan kitudjamikor kitudjahol
ismerlek mennyire fül után zenélsz
a műveltséged kimerül a heti műsorban
más könyveket nincs is amikor
nem jut idő a pókra amelyik egy hónapja lóg a szekrényről
egy hete kérlek hogy erősítsd meg a gombjaimat amik a
lehet azt várod hogy feladjam
lehet azt várod hogy én tegyem rá a kezem
aztán éjszaka miután leoltod a villanyt
jaj kedvesem a gombjaid megint elfelejtettem kérlek ne
az ilyen szenvedések már rég nem állnak jól neked
hogy ne a tiszta igazságot mondjam a képedbe
mennyire nevetséges vagy mindig amikor el akarod játszani

a dédelgető nő szerepét
de reggel nem mulasztod el felém nyújtani a kezed
adj egy százast
adj ötvenet
adj villamosra metróra
adj tízóraira
mert megígértem hogy kölcsönadok Lilynek
meg vagyok győződve hogy így húzod le azokat is ott nálad
és visszaadni valószínűleg úgy adod vissza mint nekem
és ezt azok után hogy számtalanszor mondtam neked mennyire undo-
rodom azoktól akik
fizetés előtt másokra vannak szorulva
amúgy meg vagyok győződve hogy bárki annyit vesz el tőled amennyit akar
és ostoba volna ha nem használna ki
hiszen ilyen ez a ti bohém világotok egészében
ismerlek én mindnyájatokat a lehető legjobban
de hát végül is a te pénzed
a te világod és ennyivel maradsz majd ezt jól véd meg eszedbe
de többé ne halljam tőled minduntalan hogy jön a tél és nincs kabátod
sapkád
csizmád sincs
ennyi idősen már lehetnél te is rendezett életű nő
nem folyton ezekben a bolyhos peccsés göncökben nagy dolog ha
valamelyiknek
nem lóg a szegélye
hogy őszinte legyenek már nem jön hogy a tömbház ajtajáig se
mondom ezt azért hogy ne edd a fejem többé hogy mi miért nem
megyünk sehová
hová akarnál menni
kivel
az az igazság hogy nem volt szükségem az életembe egy ilyen nőre
figyelj amióta ismerlek nem láttalak soha olyasmibe öltözve amire
azt mondhatom
igen ember jól áll neki
vannak csúnyább nők náladnál akiknek viszont
akik tudják
egyesek a barlang mélyéről jönnek és végül már nem lehet őket

te magad mondtad hogy untatnak az üzletek hogy
nincs türelmed keresgélni
kiszemelni ígérni
hogy olyan kapcsolatot létesítesz amilyen bárki másnak sikerül
természetesen csak az eszed jár más szférákban

*

végső soron a te hiányosságaid
amit viszont nem értek
nem fogadok el
az az hogy én szenvedjek miattuk
például ha nem tiltottam volna meg hogy a könyveimhez nyúlj
régóta kölcsönadtad volna azokat is ahogyan a tiedet szoktad
már rég nélkülük maradtam volna
megtiltottam neked
elhatároltam magam
és most a lehető legegédettebb vagyok
így lesz ez a jövőre nézve is
egyre inkább elhatárolódunk egymástól
mindaddig amíg

*

tetszik nem tetszik neked én az igazat mondom
aztán ne jöjj utólag azzal
miután annyi évet elvesztegettem az életemből
próbálva megváltoztatni téged
de nincs amit változtatni egy olyanon aki mindig értelmetlenül kacag
kacagj
csak nyugodtan
magadban
mint egy bolond
kacagsz sírsz
látod
neked sincs fogalmad arról hogy mit teszel
te sem tudod hogy mit csinálsz
természetesen

mint mindig
amit nem értek viszont az az hogy én hogyan nem láttam mindezt már
a kezdetektől

*

ennek ellenére
nem én vagyok a hibás
hanem te
mint mindig
akkor a legelején remélem elismered hogy hallgattál
emlékszel
milyen kínos csendben voltál bárhová mentünk ketten
mi van vele ember
kérdelte tőlem mindenki
tényleg nem képes kinyitni a száját
amíg érdekedben állt hallgattál
rejtőzködtél
megjátsoztad magad
amikor már nem volt amitől tartanod egyből kiengedted a gyeplőd
nem vagy te épp annyira fellegekben járó
ha az érdeked a tét azonnal tudod milyen világon élsz
amikor olyan helyzet van tudsz
kicsinyes és kiszámított lenni
egyébként nem is hiszem hogy létezne a világon náladnál egoistább lény
aki folyton rideg és
számító
aki nagyon jól tudja követni a saját

*

ahogy mondtad
ha van merszed hozzá mondd még egyszer
mondd gyerünk ismételd meg
mondd ki még egyszer amit már mondtál
figyelj arra amire figyelmeztetek
mondd most magadtól önszántadból
másképp akarni fogod megismételni de már késő lesz
úgyhogy mondd most még egyszer

mondd
hagyd csak tudod te nagyon jól mit mondtál nem felejtetted el
hagyd csak észben tartod te nagyon jól
hagyd csak mert nem beszélsz te meggondolatlanul
mindig tudod mit mondasz
nincs egyetlen elhamarkodott gesztusod
nem ejtesz ki egy szál esetleges szót sem
nem akarod megismételni
nem
továbbra sem akarod
nem
nos hát nincs mit kezdenem ezzel
tudd hogy mától viseled a következményeket
mert én nagyon is jól hallottam mit mondtál akkor
akarva akaratlanul hogyan mondtad mit mondtál
a te dolgod
úgyhogy egyvalamiről értesítelek
és nézz rám egyenesen
nyugodt vagyok ugye
nyugodt vagyok
igen vagy nem
igen vagy nem
mondjad
mondd
tehát nyugodt vagyok
ide hallgass most hogy aztán utólag nehogy
amit mondtál azzal tudd hogy saját kezűleg írtad alá a te
nem
egyáltalán nem tréfálok
énnekem már nincs ráhatásom erre
ha akarnék se tudnék többé tenni bármit is
amit mondtál azzal önmagadtól írtad alá
az ítéletet

*

hogyhogy csak ennyiből
hogyhogy nem mondtál olyan nagy dolgot

aha most már el tudod ismételni
sajnos azonban mint szokásod szerint túl későn ismerted be miután
ráment az energiám
de ha annyi éven át nem voltál képes megismerni engem legalább
most tudd meg
nekem nincs szükségem arra hogy bárki befolyásoljon az életben
engem senki sem dicsekedhet hogy befolyásolt volna legalább
egyszer az életben
nekem nincs szükségem senkire hogy megmondja mit látok én a saját
szemeimmel
annyi ideje már
úgyhogy röviden arról tájékoztatlak
betelt
miért egyem magam szüntelen
miért idegeskedjek és veszekedjek és kezdjük aztán előlről megint
jobb ha mindegyikünk megy a maga útján
a lehető legvilágosabb számomra hogy egy ilyen nőre nekem
az életembe nincs szükségem
hogyhogy mi jött rám hirtelen
hirtelen
hát ez aztán mindennek a teteje
nem ismered be ezek szerint hogy már a múltkor figyelmeztettelek
amikor kihoztál a sodromból ugyanazzal a gyanúsítgatással
ilyenszerű dolgokkal
megmondtam neked
ügyelj én nem tréfálok ha még egyetlenegyszer azt merészeled
állítani hogy létezik a világon valaki aki engem befolyásolna
hát akkor tudd meg hogy az lesz az utolsó alkalom amikor
szemtől szemben leszel velem
ezt mondtam neked
igen vagy nem
igen vagy nem
gyerünk ismerd be
mondjad
tehát beismered
végre
tehát tudatában voltál annak hogy mit teszel s bár jó előre figyelmeztettelek

megengeded magadnak hogy
szándékosan dacolj velem
hogy megmérgezd minden párbeszédünket
hogy fenntartsd a feszültséget
felhasználj bármit hogy provokálhass engem
nos látod úgy lett ahogy akartad
én idejében figyelmeztettelek hogy egy napon megfizetsz
sokszor mondtam neked hogy
csillapodj mert nincs messze az a nap
lám itt van
most már nem kacagsz
aha sírsz hát tedd ezt
egyébként nem is hiszem hogy tehetnél egyebet mint folyton sírni
mostantól
ne tégy egyebet mint reszkess
sírj
a kezed harapdálj
engem ez már nem
én annyiszor figyelmeztettelek hogy mindenért felelni fogsz
egy napon
annyiszor elmondtam ezt neked
vésd eszedbe eljön az a nap
hát itt van

*

tudd meg hogy a lelkiismeretem teljesen
ami engem illet belefáradtam annyiszor mondtam már neked
mit gondolsz meddig visellek el így ahogy vagy
kontrolláld magad ne tartsd annyira nagyra magad hiszen valójában
ne engedd meg magadnak azt amit körülötted senki nem magának
mindezt elmondtam neked
igen vagy nem
gyerünk lásd be
mondd
sajnos mindaz amit beismersz most túl későn történik már
fölösleges
úgyhogy

csendben csomagolj össze anélkül
hogy sírnál
vagy üvöltöznél
vidd ezt is
vidd ezt is
a bőröndöd ottan van
annyi ideje előkészítettem neked már
amennyivel bejöttél ebbe a házba annyival menj ki innen
szedj össze mindent ami a tiéd
egyszer az életben légy figyelmes ne felejts itt semmit
már nem akarom látni holnap
holnapután
a pofalemezed
gyerünk mozgás
miért vagy lemeredve
vagy továbbra is azt hiszed hogy viccelek
nincs amit beszéljek veled
nincs amit megbocsátanom úgyhogy
légy szíves kímélj meg
gyerünk mozogj gyorsabban
és hallgass
hallgass
hallgass
elegem van annyit túrtelek
amióta minduntalan látlak itt mozogni
beszélni
kacagni értelmetlenül
nincs már amit halljak
megbeszéljek
megbocsássak
a számtalan párbeszédünkből nem akartál levonni semmilyen
tanulást
úgyhogy most csendben szedj össze mindent és tűnj el
anélkül hogy a legapróbb nyomot is hagynád magad után

(1986)

Szonda Szabolcs fordításai

GABRIELA ADAMEȘTEANU (Aknavásár, 1942): prózaíró, esszéista, publicista, pályája kezdetétől az egyik legismertebb és legnépszerűbb román szerző. Bukarestben szerzett bölcsészdiplomát. Műfordítóként, szerkesztőként, irodalomszervezőként, aktív, nyitott közéleti személyiségként is meghatározó a tevékenysége. Gyakori meghívottja, díszvendége jelentős külföldi könyvvásároknak, irodalmi fesztiváloknak. 1999 és 2004 között alelnöke, majd elnöke a Román PEN Clubnak, Franciaország kormánya 2013-ban a Chevalier de L'Ordre des Arts et des Lettres kitüntetésben részesítette. Műveit számos nyelvre lefordították, magyarul eddig öt könyve olvasható: *A találkozás* (2007), *Az elveszett délelőtt* (2010), *Futó viszony* (2013), *A Trevi-kút* (2023) és a *Távoli hangok* (2024).

Itt olvasható írásai *Vară-primăvară* ('Nyár-tavaszi') című kötetéből származnak (Jászvásár, 2013, Polirom Kiadó).

Minden rendben van V.
(150 x 200 cm, olaj, vászon)

Sótonyi Gábor

MÁSİK ÉLET

Belenézett a fürdőszoba tükrebe. Gyér, kócos ősz haj, vérágas, vizenyős szem, mély árkok a puffedt arcon. Szája szélén most is ott az alvadt vércsík, barna folt a csíkos pizsamán. Újabban már fel sem ébred a fájdalomra. Mintha álmában egy másik életet élne, amire ébredés után nem emlékszik. Csak nehogy egyszer ott maradjon, abban a másik életben, ha elharapja a nyelvét. Megmosta az arcát, kicsoszogott a konyhába. Irma már ott ült a reggelizőasztalnál. Tejeskávé gőzölgött a csorba fülű bögréből, vajjal, mézzel megkenve a kenyér. Irma pillantása a barna foltra esett. Rosszallón csóválta a fejét.

- Megrendelted már? - kérdezte lemondóan, mint aki biztos a válaszbán. Gyengéd szomorúság bujkált a tekintetében.

- Ma délelőtt hozzák, ha igaz - felelte Konrád. A nyelve minden szótagnál sajgott. Szerette, amikor a felesége így nézett. A haja is milyen szép, az arca kisimult. Talán fodrász is van abban a másik életben?

- Miki mikor hív? - csillant fel az asszony szeme.

- Úgy beszéltük meg, hogy én hívom, amint meghozták. Otthon vannak a gyerekekkel, már elkezdődött a téli szünet.

- A gyerekeknek ne beszélj rólam - hajtotta le a fejét Irma -, a múltkor is megijedtek.

Konrád hosszan, mélyen felsóhajtott. Lassan ette a vajas-mézes kenyeret, fogsora másik oldalán rágott, a langyos tejeskávé kicsit enyhítette a fájdalmát. Közben nézték egymást a feleségével szótlanul. Reggeli után Konrád a mosogatóhoz lépett. Ügyetlenül forgatta a kezében a tányért, elég sok meleg vizet pazarolt. Azelőtt soha nem mosogatott, az Irma reszortja volt. Hiába vette a Jar Sensitive-t, a keze kisebesedett a mosogatószertől. A tányért és a csorba fülű bögrét lerakta a csöpögtetőre, a kockás konyharuhával megtörölte a kezét. Mire megfordult, Irma már nem volt ott.

Bement a szobába, felöltözött. Leült az íróasztalhoz, bekapcsolta a laptopot, elolvasta a híreket. Tovább gyengül a forint, az oroszok

bombázzák Kijevet, ma az ország nagy részén derült idő várható. Nem ment le újságért, mert azt ígérték, 9 és 12 óra között hozzák a fogvédőt. Előre formázott, áttetsző szilikon, rendkívül vékony, biztonságos és kényelmes, a Michigani Egyetem ajánlásával, CE-tanúsítvánnyal. Átok az is, ha túl sokáig egészséges a fogsor. Nem lesz könnyű megszokni a szájában az idegen anyagot. De legalább vége az éjszakai vérengzéseknek, és nappal az égető fájdalomnak. Az unokáknak mindenesetre megmutatja majd, biztos tetszeni fog nekik. Konrád elbóbiskolt a karosszékben, feje oldalra hanyatlott. A csengő recsegésére ébredt. Adott némi borraivalót a futárnak, aztán izgatottan felbontotta a dobozt.

Megállt a tükör előtt, óvatosan felhelyezte a fogvédőt. Szokatlan érzés volt, de nem olyan kellemetlen, mint amilyenre számított. Úgy nézett ki, mintha vajjal és mézzel bekente volna a fogait. Mint egy homályos célzás. Mint amikor Miki burkoltan arról érdeklődik, hogy van-e már új nő a láthatáron. Aki gondját viseli, főz, mos, takarít és ágyba bújik vele, ha kell. Ahogy Irma tette évtizedeken át. Fura, hogy azelőtt soha nem harapta el álmában a nyelvét. Csak amióta Irma meghalt. Na, hogy tetszik, kérdezte Konrád. Nem rossz, felelte Irma, de ha nővel vagy, csak akkor tedd be, amikor már lekapcsoltad a villanyt. Konrád most nem látta a feleségét, sem a tükörben, sem a háta mögött, csak a nevetését hallotta. Azt a göcögő, fojtott kacajt, amit milliárd közül is megismert volna. Pontosan tudta, hogy ez a nevetés most mit jelent, pedig csak egy árnyalattal különbözött Irma más nevetéseitől.

A hálószobában ruhástul lefeküdt a bevetetlen ágyra. Forgolódott, fészkelődött, az éjszakai testhelyzetét imitálva. A fogvédő itt feszített, ott nyomott, kicsit a lélegzésben is gátolta. Meg kell szoknia még. Hanyatt fekvébe zavarta a legkevesbé, nézte a plafont. Arra gondolt, hogy valójában mindenki csak egyféleképpen tud nevetni. A maga módján. Nincs különbség, hogy örömeiben, jókedvében, fájdalmában, vagy egy viccen nevet. Mint ahogy boldogok is csak egyféleképpen lehetünk. Miközben sokáig nézte a plafont, ez a gondolat annyira magába húzta, hogy belealudt.

Álmában megint ott volt a kórházban, Irma ágya mellett. Fogta a kezét, nézte a megfeketedett vénákat az áttetszővé aszott bőr alatt. Irma szeme félig már csukva volt, a szája tátva, orrszondán kapta az oxigént. Konrád egy pillanatra mégis úgy érezte, megszorította a kezét. Utólag

ebben már egészen biztos volt. Aztán Irma elaludt, ő kiment a folyosóra, leült egy székre, elszunyókált. Amikor felébredt, már sötét volt a lakásban, csak az utcalámpák távoli fénypásmái kúsztak a falakon. Nézte a faágak árnyait, ahogy az ágya felé nyúlkálnak, amikor hirtelen magához tért. Éjjeliszekrényén kitapogatta a szemüvegét, aztán a mobilját. Szíve hevesen dobogott, miközben levont nyolc órát a közép-európai időből. Ne aggódj, Irma, Mikiék már visszajöttek a shopping centerből, de még nem ebédelnek. Felkapcsolta a villanyt, bepötyögte a fia számát a mobiljába.

Négyfelé osztott képernyő, négy vigyorgó fogpaszta-reklám. Miki, a felesége, Amanda, és az unokák, Margie és Jack. How are you, fine thanks, and you, me too. Fél éve is már, hogy utoljára beszéltek. Miki tovább kopaszodott, Amanda kicsit meghízott, de jól áll neki, talán megint terhes. Margie nagylányosan bodorítja a haját, ettől az arca még huncutabb lett, Jack orra alatt, mintha kis bajuszka serkenne, a hangja is fátyolosabb. Megy a vállalkozás, hál' Istennek, gyerekek, ők is, ti is, mi is, és te, én is. A kezdeti szeretetteljes tiszteletkörök után egy pillanatra csend lett, minden szem Jackre szegeződött.

- Hodzs vádzs, nádzspápá? - mondta ki Jack nagy nehezen, belebandzsított a koncentrálásba.

- Köszönöm, jól - nevetett Konrád, egy könnycsepp kicsordult a szeméből -, it means fine, thanks. Hát ti, sajtukucacok? Írtatok a Jézuskának?

- Granny, itt a Santa Claus hozza - javította ki nevetve Amanda. Loknis, szőke haja finom arca elé libbent. Mikinek jó ízlése van, állapította meg magában elégedetten Konrád.

- Sorry - mondta Konrád, miközben egy pillanatra elfordult és fogsorára helyezte a fogvédőt, aztán a kamerába vicsorított. - Boldog Fanta Claust, kifunokáim. - Fanta Claus - vitatottak a gyerekek. Mindannyian nevettek, a könnyük is kicsordult. Miki jelezte Amandának, hogy szeretne négyszemközt beszélni az apjával. Come on guys, dinner, mondta Amanda, majd mindhárman Merry Christmast kívántak és elköszöntek Konrádtól. Konrád oldalra hajtotta a fejét, és elmosolyodott.

- Apa, szereztem neked egy nőt - mondta Miki izgatottan.

- Ne mondd, és mennyibe került?

- Apa, ne hülyéskedj, ez komoly. Regisztráltam az Elittársra. Utólagos engedelmekkel.

- Elit társ? Remek ötlet, fiam. Megírtad a koromat és a mentális állapotomat is? Hogy tudtál választani a rengeteg dögös, műkedvelő értelmiségi közül?

- A csak csak tíz évvel fiatalabb nálad, de még tízet letagadhatna. Tényleg csinos, majd küldök róla képet Viberen. Az idősebbekre bukik, talán apakomplexus, de ez most lényegtelen – hadarta Miki lelkesen.

- Érdeklődik a kortárs festészet iránt, kiállításokra jár.

- Főzni tud?

Fiam, ne kérdezz már hülyeségeket, hallotta Konrád Irma hangját a háta mögül. Ez egyáltalán nem hülyeség, mondta Konrád másnap reggel a konyhában. Nekem már fontosabb, hogy gondoskodjanak rólam, mint a szex. Na ne mondd, nevetett fel Irma, vén kujon. Nem vicces, morogta Konrád, impotens lettem a vérnyomáscsökkentőtől, de nem szedhetek Viagrát a szívem miatt. A kör bezárult. Mihez kezdenék egy fiatalos, csinos nővel, akinek vannak más igényei is a kiállításokra járkáláson kívül? Irma megint azzal a gyengéden szomorú tekintetével nézett, ami annyi év után is elbűvölte Konrádot. Azért tegyél egy próbát a kedvemért, mondta Irma, nem tudhatod, élesben hogy működik, legyintette meg Konrád ágyékát. Ahogy ismerlek, nem lesz ezzel gond, tette hozzá kaján mosollyal. Különben is, szükséged van egy társra, hogy valódi életed legyen. Hogy ne pizsamában menj le a boltba, ne igyál lejárt tejet, ne harapd el álmodban a nyelvedet és ne hordd három napig ugyanazt az alsógatyát. És a fogvédőt se nagyon mutogasd neki. Nevettek, Konrád elmosogatott, mire megfordult, Irma már nem volt ott. Visszabújt abba a másik életbe, ahová Konrád egyelőre nem követhette. Ahonnan néha még a képzelet sem hozhatta elő.

Ez a karácsony gyorsabban eltelt, mint a korábbiak. Konrád várta is a találkozást a nővel, meg rettegett is tőle, mint valami orvosi beavatkozástól, de leginkább túl akart lenni rajta, mint egy kissé kellemetlen családi kötelezettségen. Szenteste napján újra cseteltek Mikiékkal. Konrád előnyös oldaláról mutatta meg a Miki gyerekkorából megmaradt kellékekkel feldíszített, gyér ezüstoffenyőt (ahogyan a fenyőfaúr is tette, amikor Konrád megvásárolta a fát, aztán otthon, jobban megnézve, vérnyomáscsökkentőt kellett beszednie, olyan ideges lett).

Felhangosította a magnóban a Mennyből az angyalt, hogy Amerikában is jól hallják, megmutatta az unokáknak a régi kis Betlehemet a kopott pásztorokkal, a jászolban a letört kezű porcelán Jézuskával. Wow, mondták a gyerekek, it looks very nice, tette hozzá Amanda. Az unokák megmutatták neki, hogy mit hozott a Santa Claus karácsonyra. Jack a lövöldözős videojátéknak, Margie egy éneklő játékkutyának örült leginkább. Együtt elénekelték a Silent nightot, aztán Amanda kicsalta a gyerekeket a konyhába, ahol már készültek a karácsonyi finomságok.

- Na, hogy döntöttél, apa - kérdezte Miki, amikor négy szemközt maradtak.

- Megígértem Irmának, hogy... - Konrád elhallgatott a mondat közben, lehajtotta a fejét.

- Anya még mindig megjelenik neked? - sóhajtott Miki.

- Megígértem neki, hogy találkozom a nővel a kedvetekért.

- Éppen itt az ideje, hogy kezdj valamit az életeddel. Anya is így tartaná helyesnek. Mindent lezsíroztam a nővel, holnap este találkoztok - mondta Miki határozottan. - A fogvédődet azért ne nagyon mutogasd neki, csak akkor tedd be, ha már lekapcsoltad a villanyt. Mindjárt átküldöm Viberen a részleteket. Ja, amúgy Olgának hívják.

Konrád a megbeszéltnél néhány perccel korábban érkezett a helyszínre. Terepszemlét tartott. Három környező épület irodaházzá alakult, de a szomszédban megmaradt az átjáróház. Az Énekes Rigó felirat erősen megkopott, a cégér ornamentikus, zöld fakerete szürkévé fakult. Messziről kiszúrta a nőt. Derekához simuló, laza esésű kosztümjében, a tarka selyemsállal, mint egy púderszínű felhő libegett át a zebrán.

- Üdvözlöm, Konrád vagyok - nyújtotta a kezét hebegve Konrád.

- Megyeri Konrád. Kérem, szólítson csak Konrádnak.

- Olga - mosolyodott el a nő. A szeme olyan volt, mint tavaszi eső után a rét. Konrádnak el kellett kapnia a tekintetét, hogy ne vesszen el benne, mint egy bogár.

Miki a hátsó asztalt foglalta le, az utolsó boxban. Irmával ültek itt néhányszor, több mint tíz évvel ezelőtt. Az étterem belső tere alig változott, a rokokó bútorok múzeumi hangulatot árasztottak, a lakkozott svédpadló ugyanolyan idegesítően recsegett, de a pincérek közül senki sem maradt, az újak mind energikus, mosolygós fiatal emberek. Fehér ing, fekete mellény, klasszikus pingvin jelmez, mértéktartó,

udvarias figyelmesség. Bajszos, egyenes tartású, alacsony férfi kísérte őket az asztalukhoz, és lesegítette Olga kabátját. Még le se ültek, és egy másik pincér, ronaldósan hátrazselézett hajú szépfiú, már hozta is az étlapot.

- Givenchy - szippantott mélyet csukott szemmel Konrád, miközben az asztal fölött kissé a nő felé hajolt.

- Hm, csak nem ebben is szakértő - mosolygott Olga.

- Nem, dehogy - pirult el Konrád -, csak tudja...

- Persze, nincs ezzel semmi gond, az emlékezés a lélek motorja.

- Milyen igaz - bólított elismerően Konrád.

- De ígérem, ez volt ma az utolsó.

- Utolsó mi?

- Az utolsó Coelho - nevetett Olga -, elvégre egy művészettörténészt csak nem traktálhatok ilyesmivel.

Konrád zavarba jött. Vajon miket mondhatott róla Miki? Szerencsére hamar meghozták a bort. Könnyű, márkás fehér, az alkalomhoz illő. Koccintottak, elkapta a tekintetét, Olga mosolygott, hófehér fogai kivillantak. Az étterem közben megtelt középkorú, elegáns vendégekkel, a zsvajban meg kellett emelniük a hangjukat, ebben a bor is segítségükre volt.

- Valójában csak műtárgybecsüs vagyok - szabadkozott Konrád -, vagyis voltam.

- Az még jobb - csillant fel Olga szeme. - Évek óta keresek egy megbízható szakembert.

Elővette a mobilját, néhányszor megérintette a képernyőt, aztán Konrádnak nyújtotta.

- Ezeket a festményeket apámtól örököltem. Kíváncsi vagyok, mennyit érnek. Egyáltalán eredetiek-e? Görgessen lefelé.

Konrád hol közel, hol távol tartotta a szemétől a telefont, ráncolta a homlokát. A szecesszió nagy festői. Csók, Vaszary, Chéret. Eredetiben milliókat érnének, de ezek itt közönséges, vagy inkább középszerű másolatok.

- Sajnos, így nem látom jól. Élőben kellene látnom, a részletek miatt.

- Szerda megfelel? - kérdezte habozás nélkül Olga.

Konrádnak tetszett ez a határozott könnyedség. Tetszett a nő finom keze is, ahogy a villát tartotta étkezés közben. Mohó, érzéki ajka,

ahogyan megcsillantak rajta a nyál és a fehérbor gyöngycseppjei. A kerek feneke, ahogy rásimult a púderszínű kosztüm, amikor az első pohár bor után kiment a mosdóba. Konrád érezte, hogy kezd fejébe szállni a bor. Mire a nő visszajött a mosdóból, Konrád betette a fogvédőjét. Fabad még egy poháv bovt affonyom? Olga nevette, humora is volt. Pont olyan színű, mint a bankkártyám, mutatta, nevettek, szépérzéke is volt. Ez nagyszerű, mondta Konrád, manapság kevesen tudják, hogy mitől lehet szép egy fogvédő. Töltött mindkettőjüknek, rendelt még egy üveg Cuveé-t. A bajszos pincér kétértelműen mosolygott. Pollock, állt fel néhány pohárral később Olga, és megint kiment a mosdóba. Konrádnak tetszett ez is, ismeri a csurgatásos technikát, túlságosan is tetszett. Rég elfeledett mocorgást érzett a nadrágjában. Talán a bor, talán a váratlanul rátörő, erős érzelmek miatt egy pillanatra kívülről látta magát és megdermesztette a rémület. Nem intett a pincérnek, a bejárat melletti pulthoz lépett. Kártyával fizetett, gyorsan elköszönt, nem válaszolt a kis bajszos kérdő tekintetére.

Futott, ahogy csak bírt, keresztül az átjáróházon, csak a következő utcasarkon lassított. Lihegett, a szíve majd kiugrott a helyéről, kockásra, majd gyaloglásra váltott. Tíz perc alatt otthon volt. Kinyitott egy üveg bort, nem kapcsolt villanyt, amíg meg nem itta, lassan besötétedt. Mielőtt lefeküdt, megnézte a mobilját, három nem fogadott hívása volt. A lélek motorja, nem is rossz, mosolyodott el. Kitétte a mobilt az éjjeliszekrényre, a fogvédő mellé, aztán lekapcsolta a lámpát. Sokáig meredt a sötétbe.

Irma, itt vagy?

Szántai János
EGY TALICSKÁNYI FÖLDRE

Farkas Árpád úrnak, loco

Dobrudzsából,
Partiumból,
Moldvából,
Mezőségről,
Királyföldről,
Máramarosból,
Bánságból,
az Üveghegyen is túlról
érkezünk,
tudod, szélfúttá falvakként
háztűznézőbe
erre a talicskányi földre.
Mintha más bolygóról hányták volna ide,
mondják sokan.
Mondják azt is,
nem létezik,
kubikosok elhordták,
sőt, ide se...

Bár mostanság
úgy hírlik, mégis
szabad neki.
Nefelejcskék szemű
kartográfusok
nagylelkűen
berajzolták
az egységes és oszthatatlan
térképre:
tessék,

nyugodtan lehet lenni,
de határtalanul ám,
túlzásokba azért ne essünk!

Jó dolgunk van.
A fagyot elvitte az ördög,
nem kell már alagutakat a hóban.
A hó, a hó a múlté,
aki tehette, túlélte,
elhalt, elhúzott,
amerre látott,
elhált vegyesházasságot,
szó ne érje a ház elejét.

A házmesterünk
megvan még.
Ő halhatatlan,
ellentétben
a tudomány felkent papjaival.
Ma is megszervezi
a közmunkát,
-adakozást,
megmondja,
merre van nyugat,
mit kell lenyelnünk,
mi gyomorforgató.
Csak a hang fodrozódik
másképp a közös tócsa vizén:
selymesen, akár a zsinór.

És a kerti törpék sem emigráltak.
Érthető:
cinkelt kockák vagyunk
így együtt,
ünneplőben.
Figyelik az idehányt kertet,
figyelik az odahányt házat,

ki tér be, ki tér ki,
fordul-e a század,
mértéket vesznek
a földről,
hány köb,
hány méter,
miféle rongyokból
vágják össze
a szőnyeget,
miféle nyelveken,
hogyan lehet,
hogyan még mindig
repül...

Közben
mi
itt,
talpig földben:
doamnelor, domnilor,
hölgyek-urak.
Ácsorgunk Európa tágra nyílt ablakai alatt,
aztán vagy hazarepít,
vagy belecsap
a sokszín háttérbe
a huzat.

G. István László
LEGYEN AZ IMA

Legyen ez az ima az első. Csak arra kérlek,
amit már úgyis megadsz. Ha a fák az égig
érnek, ha a mókus úgy ugrál át az ágakon,
hogy mozgásába beleszédül, aki fölneéz és
lovon érkezik, pedig gyalog is mehetne.
Akinek kérése pelyva és szándéka mag,
az nem marad önmagánál, egyedül marad,
de egyedülléte ráég, régi szkafandere,
és úrsétál a földön, úgyszincs semmije.
Add, amit adsz, és vedd, amit veszel –
legyen az első ima, s ha abban vétkezem,
mert a mókus épp diót visz, és te nézed,
az égig érő fák rendje tartja az egészet,
a szó, amit kimondok, szitokszó, lehet,
a levegőből kiszűrni a lélegzetet
nem ember dolga, nem is Istené,
és áldás is akkor lesz, ha már senkié.

Legyen ez az ima az utolsó. De nincs ilyen.
Ima akkor is lesz, ha nincs szóra hely.
A levegő helyett a víz, a bugyborékolás
ezer lombot hajt belőle, s ha nincs megújulás,
akkor is új a víz, új árkok és redők
rétegzik benne lassan a rákeletkezőt,
s ha a keletkező lesz a megszűnő,
az ima ritmusára valami föléje nő.
A levegő helyett a tűz, valami lángbeszéd
hallatlanul is sodorja benne szertesztét,
hogy vagy, leszel vagy voltál, nincs olyan
koporsó, amibe belefér egy ima, a legutolsó.

VÉDTELEN

1.

Álmomban perbe fogták a Napot. Két felhő közül nézett ki épp, fénypásmáit szégyentelenül szétszórta a házak üvegtábláin, néhány nyaláb a gyanútlanul égre tekintő szemüvegeken is széttörött. Előítéletes, így szólt a vád, meg nem kérdőjelezett igazságokat hirdet, úgy süt, hogy fénye másokat sért, a meg nem kérdezettek, a mellőzöttek érdekét figyelembe sem veszi. Sütni annyiféleképp lehet. Két kosztüms ügyvédnő, mentolleheletük frissessége hajuk körül a szerepátrendezések jogosságának glóriáját rajzolta ki, már adta is be a keresetet. Nem lesz a Napnak sok esélye.

2.

Álmomban

én lettem volna az ügyvéd, eleve elveszett, aktáim között ügyetlenkedő. Nézzék ezt a fényképet: családfő, szerettei között. Úgy irányít, hogy gondoskodása belülről fűti át az elkülönülni vágyók testét. Maguk lehetnek, mégis mindenki a helyén, szerepüket tudva, összefüggenek. És láttam, hogy a fényképen a családfő szemüvege az orrhídnál, mint a kőzetlemezek közti táguló rés, észrevétlen lassúsággal kettéesik, a szemüveg két szára pedig kilazul a csavarnál, még utánakap, de a száruk, mint két senkihez se tartozó láb, kalimpálnak az üres ég és az üres föld között. Az arcon a két szem még a ránéző szemébe néz, egyenesen

és eltökélt biztonsággal, de mindenki
követheti, látja, mintha szilánk került
volna a szemhéj alá, magára hagyottan
hunyorog.

SZAKÁLLNYÍRÁS KÖZBEN

Bajlódasz itt a szakállal. Egy füvel megterhelt
arc, amiben a gaz, az aszat felgyomosodott.
Ilyen erővel arcot adhatnál a temetőnek is.
Itt sírkő nincs, csak szüette sírkeresztek, földbe
vert karók, melyek a halott helyét, mint
csálén a templomok tetejére tett zászlók,
csillagok, kakasok vagy keresztek,
kijelölik, és elvétik a függőlegest, mintha
az életfa halálfa volna, nem ég és föld, hanem
föld és földalja közt szabva irányt. Tegnap lebombáztak
Ukrajnában egy temetőt. Talán, hogy az utolsó ítéletre
várók a feltámadáskor majd tört helyük salakján
tapogatódzanak. Bajlódasz a szakállal. Mintha arcot
tudnál adni egy csupaszságától elrémült, bozótba
menekülő lénynek. A szembenézésnél jobb
a rengetegbe vágó, az erdőlakó, ki lelkét, ha
visszaadja, az nem a teremtő felé tart, inkább
bebábozódva csomóz magára üdvözülést
és kárhozatot közös kupacba, hogy lobogjon
rajta elrendelt hely nélkül a fehér láng, egy csapzott
iszalag. Bajlódasz a szakállal, elrendezed. Mintha
nem tudnád, hogy Istennél csak úgy lehet
helyed, hogy a gonosszal szembenézve elfelejted
a történeted, és nem bíbelődsz tükörrel, pengével,
fésűvel, késsel. Ó, te tisztítótűznél fényesebb
láng, pizskítótűz lehetsz, ez vár rám, ha
villogtatom ítéleteimet. S ha nem ítélek, hogy

ne ítéljenek, úgy meg a lebombázott
ukrajnai temető csonttal vegyes faszilánkjai
szántják fel békém lapályát, mert nem akarom,
hogy lássák, ittlétemen túl mi marad még -
mintha máris legyalulna az otlét.

Víziópisztoly II.
(90 x 130 cm, olaj, vászon)

Papp-Sebők Attila

HÉJ

Kedves! Az, hogy hányszor mondom a jogom,
rám tartozik. Aki megtanulta a dió burkát
kalapáccsal szétütni, úgy, hogy ne sérüljön
a bél, az tudja, amit a megsebzettek.

És mozognak az állkapcsok, éles fogak
harapnak rá együttlétünk idejére.
Befeszül, kienged. Belélegez, kilélegez.
Olyan nyelven beszélnek hozzánk,
melyben az érintéseknek nincs helyük.

Az uralkodhat rajtam, aki hiszi a kő
mozdulatlanságát. Én nem hiszek semmiben.
Isten fényt vet rám, és megköszönöm.
Hogy honnan küldi, nem tudom.

Befeszül, kienged. Belélegez, kilélegez.
Ennél többet mit akarhat egy szerelmes,
akit az érintés avat bennfentessé?
Aki a látást elcseréli a behunyt szemre.

Feszítsd szét a szememet, feszítsd,
mintha csonthéjas gyümölcsöt bontanál,
harapj, rágj, de vigyázz, nehogy torkodon
akadjon a termés, jól vigyázz, mérgező.

Ayhan Gökhan
ÓVJ, HÉRAKLÉSZ, A HAJÓSTÓL!

In memoriam Kuti Vilmos

a sorompók, mint erőszakkal kitört fogak,
a halottakat fehéren engedik át.
harapásnyomok lábakon, kézfejekon,
a dühös Kharon karjával ívet ír le,

mint egy madár az égbolt nélküli tér
szivacsalakú, kihalt emeletén.
a búcsúzkodás tolongásában egy kislányt
egy halott udvariasan agyontapos.

nincs pulzusa, mint itt az órán mutató,
jegyzí meg egy nő, spártai vagy akháj,
szandálja peremén gennyes vér és nyirok,
Kharon sürget: nincs ellenkezés, emlékezés.

nem korlátozzák tovább a kitört fogak
az elsőbbségi jog nem rendezte vonulást.
a madár égbolt nélküli térben hagyott íve
Kharon csatornanyílás szeméhez csontként ér.

Bíró József

TEXT/1

amikor ! / ... / még ! / nos / valóban *voltak idők* / és / ... / :
PRÁGAI TAMÁS
/ : szóval / nem volt ... számítógémem / sem / ... / csupán . ütött
– kopott írógémem /
tehát / lepötyögtem vagy ... oldalnyi / epizódokra – tagolt prózát /
aztán ... elpostáztam
/ néhány nap múlva telefoncsörgés / Tamás hívott / : „ nagyon
tetszik amit adtál ! ” /
... / „ de kérlek küldd el floppyn ! ” / ... / : „ sajnos az nem megy
! / nincs gépem ”
/ : „ hm / ... / semmi gond ! / akkor begépelem a szerkesztőségben
/ hmm ! / no és /
hozzuk is a következő (...) – lapszámban ! ” / : ennyit dióhéjban egy
igazi és hivatott
/ szépirodalmi rovatvezetőről / továbbá a folyóiratról / amelynek
szinte a kzdtktl ... voltam! /
maradtam ! / *nem véletlenül !* / hiszen „ *mindigderével úr* ” is ...
olyan EMBER!

TEXT/2

egykori / besúgóink *vmnt* nyomuló kon tá rok
(vajh *m rt ?*) *ilyenolyan* kitüntetésekkel ékítettnek
arcátlan cinizmusuk hivatalosan is megalapozva
röhöggetik mindannyiunk / szájalmas nyomorát
immár’ véglegesül alázottságunk elföldelésünkig

TEXT/3

számtalanszor találkoztunk / hivatalból / továbbá / különböző társasági
 – alkalmakkor /
 ... / ámde / nem voltunk közeli – barátok / viszont / tiszteltük
 egymást / ... / egymás
 munkásságát / – akkoriban még nem volt szokatlan / *mi – több* /
 nyugodt lélekkel leírható / inkább ez volt / ... / természetes / ...
 / jellemző – / ... / *oh!* / régi – szép – idők! /
 / kegyetlen a múlandóság / ... / változtathatatlan / ... / habár az
érzék / alkalmasint /
 átírja emlékeinket / ... / nyilván / ... / *talán* / ... / így is van
 rendjén / praktikusán /
 ... / szóval / ... / csupán egyetlen olyan eseményt tudok felidézni /
 amikor szomorkás
 előérzet árnyékolta együttlétünket / – köszönhetően ... Aczél – féle –
 korifeusi – diktátumnak
 / no de a *fedés* / *gazdagon* – röhejbe – fulladt / ... / Dénes *oldó*
 habitusának köszönhetően

p . s . : valamikor az 1980as évek eleje környékén Csengey Dénes a Magyar
 Írószövetség titkáráként fungált... dolgozott
 ... s Aczél György betiltott egy általam – készített – kiállítási – kiadványt ...
 amelyet ... 1000 példányban kinyomattattam
 Békéscsabán ... a *TÉR* / *KÉP* / *VERS* – csoport műveiből : ennek
 következményeképpen került sor a társaság betiltására

TEXT/4

országosan általános állapot / nyomorba – cseppenni / abban élni /
 napfényes rőt – tavasz /
 virágos – május volt / ... / a vércserének köszönhetően / ... /
várólisták nem lévén /
 életben maradtam / hihető avagy sem / emlékszem a kórházi ágyam
 végében elhelyezett szerkezetre / ... / ... és ... / ... / arra is / ... /

ájulástól – ájulásig – köztes – időkben magamhoz térve / láttam
fehérköpenyes fölöttem – tanakodókat / ... / láttam a kitért / osztott
– kazettás – ablakot / majd / kisvártatva visszazuhantam a semmibe
/ ... / igen /

... / határozottan emlékszem / teljességgel átjárt / az iszonyat /
pedig / ... / azt sem tudhattam / mi az amitől rettegtem / ... / ma
már sejtem / szerencsésebb lett volna ez – időben / csendesen
távozom / ... / ártatlan – tisztán / ... / manapság viszont kiver / a
/ hidegveríték / ha arra gondolok / ... / túl közel a vég / ... / *talán*
/ két dolog jelenthetne nyugvást : ... –, hogy a Feleséggel odaát
is együtt leszek : s még a kis – Unokámmal/

... / ennyivel kibékülnék / ... / *1* / mennyországi / garantáltan –
csendes – albérletben

p . s . . : no persze vannak még páran akiket szívesen vendégnék – látnék a
bérleményben / hosszú – sora lenne / így aztán nem írom

TEXT/5

LUMINA IN TENEBRIS CLARIORA SUNT

első alkalommal: / 1991 nyarán / majd' másfél hónapig tartózkodtam
Finnországban

/ ottani fellépéseim helyszínei : Helsinki / Forssa / Jokioinen /
Pori / Oulu / Kuusamo /

továbbá: installációimmal részt vettem néhány jelentős nemzetközi
csoportos kiállításon

/ így aztán a sok munkával gyorsan eltelt / eleinte kilátástalanul
hosszúnak vélt ottlétem/

július huszonegyedikén / búcsút vettem újdonsült képzőművész –
performer – barátaimtól

/ korán reggel / 6 órakor indultam a repülőtérre / azaz / finn
vendéglátóm vitt autóval/

felszállván a Malév – gépre / megkerestem a helyemet / csomagtar-
tóba tettem a táskámat

/ majd lehuppantam a kényelmes ülésre / éppen csak belelapoztam
 valami reklámújságba/
 máris fölém hajolt az egyik / vonzó - bájos utaskísérő Hölgy /
 bizalmasan sutyorogván:
 / „ legyen olyan kedves átfáradni velem az első osztályra / ugyanis
 / Makovecz Imre úr /
 kifizette a turista osztályon és az első osztályon való utaztatása külön-
 bözetét / mit kér inni?”
 / - döbbenetemben szóhoz sem jutottam / mivel sohasem találkoztam
 Makovecz Imrével /
 persze furdalt a kíváncsiság - / későbbi érdeklődő kérdésemre ezt
 válaszolta a Tündérszép:
 „Makovecz művész úr látta előadásait a tévében és olvasott a finn -
 lapokban nagy sikereiről
 / ezen okból meghagyta légitársaságunknak ... -, hogy önt első osztá-
 lyon utaztassuk haza!”/
 nos : / ilyen magyar ember volt / Makovecz Imre / a szigorú ám
 aranyszívű - építőművész!

TEXT/6

(FLOWER POWER)

valószínűleg ez az a . / amikor kiiratkozom - kiiratkoztatnak a magyar
 irodalomtörténetből :
 azonban / kiakolbólitásra - kárhoztatandó *invalidusként* / mégsem
 állhatom meg szó nélkül
 / *letlen* porcikám sem ... az oly' - sokak - által - ... / teli -
 bugyellárisukra - *pántlikázott* /
kulturkampfot ... nos
 / annyit mindehhez : jól emlékszem / egész gyermekkoromban is
 azért imádkoztam / ... /
 soha - sehol - se - pszttsn - háború / ínség / *etc.* / ... / bkbn /
 nyugalomban élhessünk / !
 / *tht* : *kampf* ide - *kampf* oda / nincs kdvm harcolni / direktívák
 nélkül dolgozni : annál inkább

TEXT/7

... / igen / megbocsátottam - megbocsátok / viszont / nem felejtettem - nem felejttem /
 (bármennyire szeretném / nem megy) / *nevek* / *bebetonozva* / *az* / *emlékezetembe* /
 ... / minden tőlük - telhetőt megtettek / és / ha éppenséggel úgy hozza vélt - helyzetük /
 / meglépnek manapság is / ezt - azt / remélve / ellehetetleníthetnek / ... / *anno* / ... /
 kis - híján sikerült eme *furfangos* - tervük / vannak akik már *eltávoztak* / ámde / néhányan /
 / *a díszpintyek* / még köztünk téblábolnak / ezúton köszönöm lankadatlan szorgalmukat /
 hív' maga - bízásukat / némelyüket itt és most megörökítem a jövőnek: *em* / *dé* / *er* /
 / no és persze voltak még számosan / ... / *mondanom* - írnom sem kellene / természetesen /
 mindenkor akadnak újdondász - jelentkezők / nem csekély becsvággal megvert / álcás /
 stupid senkiháziak / ... / kivétel - nélkül / gátlástalan / ... / tetőtől - talpig - szervilis /
 svindler /
 ócskábbnál - ócskább - dilettáns - sok

TEXT/8

(A)

ami azt illeti ... regényt is írhatnék ... az utóbbi ... évről ... ámde ... nem teszem
 ... utoljára ... pontosan *huszonegy* - évesen gondoltam ... regényt kellene ... írnom ...
 aztán ... gyorsan ráeszméltem ... *nem nekem áll a zászló* ... nem nekem való ... nem

... szóval ... megmaradtam a költészet - képzőművészet - performance hármasságánál ...
 (habár ... mini - prózákat ... esszéket ... cikkeket ... röpke jegyzeteket is *elkövettem*)

(B)

... a 2000 - től számított ... esztendő ... mondható - ... - mondhatom ... sikeres ... ..
 huszonvalahány kötet ... (köztük idegenben megjelentek sora) + néhány hazai - szakmai - díj
 ... - [kétezer előtt csupán külföldi elismeréseket tudhattam a magaménak] - ... jóleső...

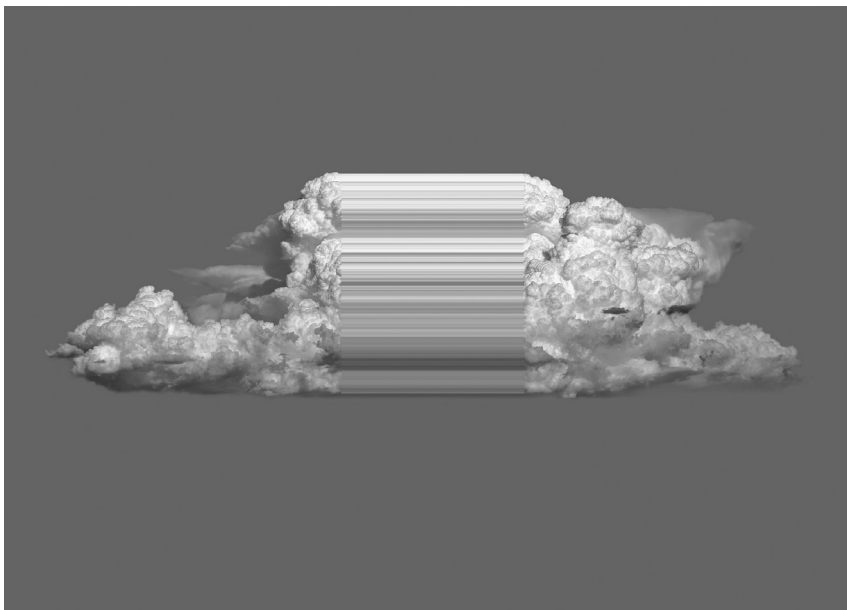
(C)

minden egyéb - : „ *magántörténel(m)em ... tanúskodás(om) ... vallomás(om)* ” : -
 ... meglelhető a verseimben ... továbbá ... az *egyéb* írásaiban ... kép - munkáiban ...
 még annyit - : túlon túl sok körülöttem a halál ... no és *valakik* megörjítették az emberiséget
Ire élhetetlenebb világban vergődünk ... nagyon - nagyon ... félttem a kis - Unokámat (!)

TEXT/9

általában nem / ... / némely dolgokban azonban / - mondható - / szerencsés voltam
 / 1964 és 1972 között már megfordultam külföldön / ... / az afrikai kontinensen is /
 ... / ahol hosszabb ideig éltem / ... / tehát / ... / nem gazdag turistaként múltattam

az időt / ... / ezt követően / ... / ezért – azért / 15 évig nem kaphattam útlevelet /
... / 1987től viszont / meghívott – becsült – művészként / bejártam / a fél – glóbuszt
/ ... / huszonöt eseménydús esztendők adattak / ... / így / ... / nyilván pontosan
tudom / ... / miről mit gondoljak / ... / mostanság / mint megelőzőleg / szintúgy
/ rendszeresen kapom a kedves invitálásokat / ... / különböző nemzetközi művészeti
fesztiválokra / ámde / hosszú évek óta lemondok a fellépéseimet : *sic transit gloria mundi*

Error III.
(90 x 110 cm, olaj, vászon)

Ádám Szilamér

KRASZNA

Mosolygó embereket látott, a testét pedig reflektorok melegítették. A száját finoman elhúzta, hideg veríték lepte be homlokát. A mezőn fekvve lassan megszűnt a szétroncsolt lábában a fájdalom. Szarszapot érzett, üvöltéseket hallott, hangos dörejeket. Lassan elsötétültek a képek. Aztán csak a ragadós meleg vér folyására figyelt, miközben az üresség átvette az élete helyét.

Március 15-ére még be volt tervezve egy nagyobb vacsora, a megbeszéltek szerint legalább hajnali háromig kellett volna húznia, megkereste volna a harmincat, de néhány nappal előtte mondták le az egészet. A járványhelyzet miatt aztán lassan minden teljesen bezárt. A bejelentett fizetését még kapta, az étterem néha kinyitott, néha bezárt, egy évig ment a huzavona, miközben minden tartalékát felélte. 2021 húsvétján már úgy ment haza ünnepelni, hogy az anyjánál várta meg az ortodox húsvétot is, majd a pünkösdöt is, az első melegeket is, Budapest pedig lassan egy elhomályosult vággyá kopott.

Az anyjánál viszont senki nem volt kíváncsi a hegedűjére. Otthon zenélt, leginkább magának, hosszú, elnyúló, mély dallamokat, amit csak a Nyírségen tudott. Aztán napszámosnak állt, kezét feltörte az ásó, lábát a bakancs, háta belefájdult a munkába és eltette a hegedűt, fel a régi, óriási szekrényének tetejére, ne is lássa, ne is emlékeztesse, hogy amit eddig két éjszaka alatt megkeresett, azért most egy hétig dolgozik, hogy ne lássa a hegedű finom fáját, mert akkor csak sírna a szerszámok durva fogásán.

Bogdán munka után a híreket nézte, melyik nap hányan haltak meg, mikor nyithattak az éttermek és mikor zártak épp be, hogy az oltás melyik stádiumban volt, melyik ország hogyan szigorított, de minél több időt töltött el az anyja mellett, annál inkább érezte, nincs visszaút az életébe. Nyugtalan volt. Egyre többet sétált a Kraszna partján, kereste benne a gyönyörűt, kereste azt, amit az apja látott meg a helyben, mikor huszonöt éve ideköltözött, de távol volt tőle, ezért nem láthatta,

huszonöt évre, és nem a folyóban, nem a fában, nem a tájban kellett volna keresni, hanem egy barna hajú lányban, akit most anyának szólít.

A hírek csak a halálról szóltak. A járvány lassan elhalkult, hívta a főnökét, Bogdán, Bogdán, mi van veled, kérdezte, nem tudjuk folytatni, mondta aztán, be kellett zárjak, eladtam a helyet, sajnálom, Bogdán, eljöttem én is, de ha hallok valamit, szólok. De nem szólt, nem volt miről, a hegedű tokját lassan belepte a pókháló.

A hírekben megváltozott a halál. Eddig láthatatlan volt, most vassal és acéllal kezdett az emberek közt járni, a halál a Twitterre költözött, nézte Bogdán a harcokcsikat Kijiv külvárosában, nézte a harcirepülőket Kelet-Ukrajnában, aludni sem tudott, dolgozni se ment, apám, apám, mi ez itt, kérdezte, de nem volt ki válaszoljon, néhány évvel ezelőtt ment el az apja, érte a halál nem acéllal jött, hanem keserű füsttel és kátránnyal, Bogdán, Bogdán, nézd meg, hogy ezek nem állnak meg keleten, ezeknek nem lesz elég a Krím, a Donbász, ezek idejönnek, ha nem állítjuk meg, de nem hitte el, megálltak maguktól, apám, mondta neki, de az apja csak mosolygott rá, a véred állította meg őket, mondta, és mosolygott a kórházban is, és akkor is mosolygott, mikor már csak a morfium tette elviselhetővé a létét, nyugatra jöttem, és értem jött kelet, mondta, és nem szólalt meg többé, csak nyöszörgött és szenvedett és kilehelte az életét.

Utolér kelet, mondta magában, és nézte a Twitter közvetítéseit, a megakadó támadást, az ellentámadást, hallgatta a főnöke átkozódásait, végre megkapják ezek a nációk, mit szólsz Bogdán, végén miénk lesz Felvidék és nagyot kacagott, de Bogdán nem válaszolt, szorította kezében a szerszámot, és dolgozott, majd szorította egyheti munkájáért kapott pénzét, Bogdán, ne nézz így, tudod, nincs rendesen munka, majd jövőre kicsit hátha tudunk emelni, mondta, majd elhajtott, az apja pedig ott állt mellette, és belesúgott a fülébe.

Az anyjának adta azt a kevés pénzt, amit összespórolt, ne félj, anyám, mondta, visszajövök, küldök pénzt, legalább rendesen megfizetnek, veszünk autót majd, elköltözünk a városba, lesz rendes munkahelyünk, add el a hegedűt, és vegyél magadnak valami szépet, és keletre indult, hogy megállítsa azt.

A fronton pedig dögszag volt és sár, a halál beterített mindent, soha nem tudta, hol foszladozik egy végtag, vagy ki szarja össze magát félelmében, csak a bűzt érezte, és próbált arra gondolni, mit vesz az

anyja a hegedűje árából, de tudta, úgysem fogja eladni, meg fogja várni vele, és az apja ott állt mellette, és fülébe súgott, és akkor is a fülébe súgott, mikor becsapódott mellé az akna és elvitte a lábát, és akkor tudta, hogy az apjának igaza volt, végig neki volt igaza, csak ennyi, futott át a gondolat, és átadta magát a melegségnek, a felvillanó képeknek, majd a csendnek.

BUBA

A hideg víz valamennyire csillapítja a fájdalmat. Nem vagyok normális, úgy érzem, és csak arra tudok gondolni, még hús kilométer van Veszprémig. Térdepelek az iszapban, lebegtetem a kezem a vízben, A.-ra nézek, mosolyog, mintha indulás előtt lennék. A nap eltűnedezik, fúj a szél, behúrom a nyakam a vízbe, augusztushoz képest meglepően hideg van, a strandon is kevesen, egy tinédzser társaság, néhány nyugdíjas, egy apa a fiával, a vízimentő srác, aki valami csónakfélét szegel, és mi ketten, engem mintha agyonverték volna. Én jobban szenvedek. Nekem fáj. A nyereg annyira feltörte a fenekem, hogy az utolsó kilométereket már csak kiállva tudtam letekerni.

Kiemelkedek a vízből, fázni kezdek, sajog a lábam, visszaülök. Visszatérdepelek. Ülteni sem akarok többé.

Ha nem lett volna ez a szél, mondja A.

Ha tudtam volna, mi vár rám, mondom én. A. nevet. Egyelőre nem tudom elképzelni, hogy holnap visszatekerek Budapestre. Vonatra gondolok, de nem merem A. előtt felhozni. Csak utalgatok rá.

Azért holnap keményebb lesz így, próbálom rávezetni a vonatra. Hogy adjuk fel. Ismerjük fel, nagy falat volt, majd jövőre.

Nem lesz ilyen szél holnap. Sima lesz visszafelé.

Belesajdulok a válaszába. Nézem az apát a gyerekekkel. Összekulcsolt kezébe lép a gyerek egyik lábával, háromig számolnak és messze dobja. Ugyanolyan piros fürdőgatyában vannak, mintha a gyerek a férfi picinyített mása lenne.

Még kicsit maradjunk, szólal meg A., aztán lassan induljunk Veszprémbe. Még sötétedés előtt jó lenne megérkezni.

Nem tudok válaszolni. Kiprérések magamból egy jót, aztán nézem tovább az apát a fiával. Megettem egy nagy hekket sültkrumplival, sörrel, és majdnem éhes vagyok. Veszprémben is enni kell. Sört inni. Jó ez a Buba, de kevés vagyok hozzá.

A gyerek most a levegőben teljesen megfordul, végül fejjel lefelé, karjait széttárva érkezik a vízbe.

Nem tudok megmozdulni, mondom A.-nak. Érzem, ahogy a víz kiveszi a fájdalmat a testemből.

Itt vannak olyan vonatok, amiken biciklit is lehet szállítani, mondom A.-nak most már nyíltan, lapjaimat feltárva.

Ne hülyéskedj, már eljöttünk, vissza is tekerünk. A szégyen megöl, ha hazavonatozunk. Mosolygok rá. Az optimizmusa rajtam is segít.

Könnyű neked, én vagy tizenöt kilóval többet viszek, válaszolok. Nem felel.

Az apa hisztérikusan csapkodni kezdi a vizet. Azt hiszem, játszik a gyermekkel, de egyszer csak kiáltani kezd.

HÉJ! HOL VAGY?!

Mozdulnék, de már hárman vannak a vízben, a vízimentő meg egyik fiatal srác. NINCS SEHOL! A vízimentő lebukik a víz alá, de semmit nem lát, koszos a víz. Nem tudom hány másodperc vagy perc telik el, de mire mozdulnánk, egyik ember a három közül már karjaiban vonszolja ki a gyermeket. Az apa mellől bukott fel a vízben. Hisztérikusan futnak a partra. Mindenki feláll, nézelődik, kezüket szájuk elé téve jelzik, nagy a baj. A.-val a vízből nézzük, mozdulni is alig bírunk. A vízimentő a lábánál lógatja a gyermeket, aztán lerakja és a mellkasát kezdi nyomni. Mintha felfüggesztődne az idő, egyszer csak a mentő is megérkezik, az emberek sírni kezdenek, néhány idős ember imára fogja a kezét.

Csak az apa áll bénultan, fejét leszegve a letakart fiára meredve.

Akkor is így áll a piros fürdőnadrágjával a hideg szélben, mikor eltekerünk mellette Veszprém irányába.

Bene Zoltán

SZENT HELY

Keserű Rebek István, az egykori betyár, New Szeged alapítója élemedett korában megkísérelte rendbe szedni az emlékeit. Csaknem teljes sikerrel járt. Akadt azonban egy fontos momentum, amivel sehogyan sem boldogult.

Egy perth-i menház udvarán üldögélt egy eukaliptusz, jelesül egy *Eucalyptus jacksonii* tövében. Évek óta így teltek a napjai. Olyan vén volt, akár a noongarnak nevezett bennszülött törzs nulla-nullái, amelyekkel a dárdáikat hajítják jó messzire. Nehezen mozgott, a keze gyakran remegett, a látása meggyöngült. Az agya azonban mit sem változott. Az emlékei alig koptak. Minden pillanatát föl tudta idézni annak a tucatnyi évnek, amelyet nagyrészt a kecskeméti, kisebb részt a Sándor bandájában töltött, az összes névre emlékezett, valamennyi arcot úgy látta maga előtt, ha behunyta a szemét, mintha ott lenne előtte, érezte a combjai közt a hátasokat, amelyeket megült, érezte az arcán a szellőt, lába alatt a hajótest ringását, az ausztrál pusztá illatát és megannyi mást, amit átélt hosszú-hosszú élete során.

Egyedül New Szeged pusztulása vezett a múlt ködébe.

Olyan sok legendát hallott már arról, hogy a város, amelyet alapított, miként lett az enyészeté, hogy nem is értette, miként születhetett ennyi, s hogyan temethette maga alá a valódi történetet a mítoszok lavinája. A sivatag falta föl, mivel az összes vizet elhasználták a lakói; egy hatalmas homokvihar tette a földdel egyenlővé; mitikus lények támadták meg és rombolták porig; a New Szeged-ieken valamiféle titokzatos tánckör vett erőt, s a halálba táncolták magukat; bennszülöttek kergettek el a telepeseket, vagy egyszerűen csak fölkerekedtek, s odébb álltak, Perth-be; s még számtalan mese keringett a nyugat- ausztráliai végtelen pusztákon. Évekkel korábban még tudott ezekről beszélgetni Robert B. tiszteletessel, aki a menhely szomszédos szobájában lakott, s maga is szívesen múlatta az időt az eukaliptusz tövében, de a lelkész három évvel azelőtt egy reggel nem ébredt föl többé. S míg élt sem emlékezett arra, hogyan is ért véget a városka kurta történelme.

- Egyszer csak eljöttem - mondogatta vállvonogatva, valahányszor K. Rebek István fölhozta a témát. - Arra emlékszem, hogy egy szekéren törődöm, a szemem és a szám tele van porral, a távolban meg egy elvadult tevecsorda üget a naplementében. De hogy miért és miként kászálódtam föl arra a szekérre, azt nem tudom megmondani.

K. Rebek István mindannyiszor elszontyolodott, valahányszor New Szeged egykori lelkipásztora így beszélt.

- Sosem tudjuk meg a végét - motyogta csüggedten.

Úgy érezte, ez aránytalanul nagy büntetés.

Midőn - jó fél évszázaddal azelőtt - Muzslai Gyarmati János óvatlansága miatt pandúrkézre került, bár titkon és pironkodva reménykedett az enyhe ítéletben, mégsem omlott össze, amikor a bíró orrhangján elhangzott a tizenkét esztendő. Rablások és lopások miatt került börtönbe, s tisztában volt azzal, nem érdemel kevesebbet. A társaival együtt utolsó megtakarított fillérjeit, féltve őrzött tehénkéjét, ekéje elé való lovát, szekerét húzó ökrét, bivalyát, leánya tisztességét, asszonya nyugalmát, férfiúi önérzetét ragadta el tucatnyi, sőt, többtucatnyi szegény földművestől. A tizenkét esztendő semmi esetre sem nevezhető hát aránytalanul kemény büntetésnek - nem is ágált ellene, s megvetette a többieket, akik hözöngtek, káromolták a földet és az eget. Ha arányt is tévesztett a törvény embere, sokkal inkább a javukra, semmint a kárukra tette, az egyszer bizonyos!

Azt azonban, hogy immár soha nem tudja meg, miként ért véget New Szeged rövidke históriája, túlzottan nagy, meg nem érdemelt tehernek érezte. Hiszen ha tett valami jót az életében, az a nyugat- ausztráliai sivatagból kisarjadó városka megalapítása kellett legyen. Néhány évtizedig tartott csupán, kevesebb időt szabtak a párkák New Szegednek, mint egy embernek, ám az a néhány évtized sokat jelentett. Sokaknak. Jóllehet K. Rebek István tudta, hogy a városlakókkal együtt figyelmen kívül hagytak számos fontos körülményt, amelyekre tekintettel lenni nem csak tanácsos, de nemes cselekedet lett volna, mégsem érezte ezt olyan súlyos mulasztásnak, ami miatt ezt a különös, szörnyű amnéziát mérte rá a Teremtő.

Azon a tavaszi napon is az eukaliptusz alatt üldögélt, amikor megérkezett a menhelyre Sam, az új kertész. Sam apja fehér, anyja bennszülött lévén, a fiú állami gondoskodásban nevelkedett. Ennek ellenére jókedélyű, barátságos fiatalemberré cseperedett. K. Rebek Istvánnal gyorsan össze-

barátkozott, s napi munkája végeztével letelepedett mellé a fűbe, hallgatta a papagájok rikácsolását, és az öregembert. Jól elbeszélgettek. Így történt ez másnap is, majd harmadnap. És a többi napokon.

Egyik este, mielőtt Sam hazaindult volna, K. Rebek István beszélt neki New Szegedről. Korábban mindig az otthoni életéről mesélt, a betyárkodásról, a Sándorról, a börtönről, a karácsonyi hóról, a végtelen vizekről, amelyek elválasztják egymástól a földrészeket. Sam mindig érdeklődve, figyelmesen hallgatta. Akkor is, amikor New Szegedet idézte föl.

- Már nem áll az a város - szakította félbe saját magát hirtelen K. Rebek István.

- Nem? - kérdezte szelíden Sam.

- Nincs már New Szeged, vége van.

- Hogyan ért véget? - érdeklődött Sam.

- Sajnos, arra nem emlékszem - sóhajtott az egykori betyár. - Pedig jó lenne úgy meghalni, hogy visszatér az emlékeimnek ez a kicsiny töredéke is. Csakhogy éppen ez pottyant ki a fejemből. Minden másra világosan emlékszem, kizárólag erre nem.

Sam értette K. Rebek István szomorúságát. Ő sem emlékezett mindenre. Bár leginkább olyasmiket felejtett el, amiket nem is kívánt megőrizni a memóriájában.

- Az anyám szerint biztosan a Wagyl nyelte el - mondta végül a fiatal kertész, mert úgy érezte, nem maradhat csöndben, s nem titkolhatja el, hogy hallotta már New Szeged és pusztulása hírét.

- Hát te is tudsz róla? - csodálkozott K. Rebek István.

Sam szelíden bólintott.

- A Wagyl nem az álomkigyó? - merengett az öregember.

- De, az.

- Én úgy hallottam, a Wagyl nem rombol, hanem terem. Dombokat, vizeket. Itt, a város környékén minden vizet ő fakasztott.

- Valahogy úgy - hagyta rá Sam.

- Akkor miért nyelte volna el az én városkámat?

- Hogy visszateremtse a helyére azt, ami korábban ott volt - Sam arca nagyon komoly kifejezést öltött.

- No de miért nem nyeli el akkor, mondjuk, Perth-t? - háborgott K. Rebek István, a szíve sebesebben kezdett verni, s érezte, ahogy fortyogni kezd benne a düh. - Korábban itt is egészen más volt...!

- Ezt nem tudom - vont vállat a kertész. - Nem látok bele a Wagyl fejébe. Néha így cselekszik, néha úgy.

- Eh!

- Talán az egy szent hely - tűnődött Sam.

- Ez meg nem az?

- Ez meg nem az!

K. Rebek István egyik pillanatról a másikra lecsillapodott. Szent hely, igen, gondolta. Az mindent megmagyaráz. Így már érthető az egész, az elejétől a homályba vesző végéig.

- Köszönöm - mosolygott a barátjára. Az visszamosolygott rá, és közben egy kellemes érzés ébredt a gyomra tájékán, amit nem tudott mire vélni, de egészen másnap reggelig elkísérte. Csak akkor távozott belőle, amikor a következő napon seholy és seholy nem találta Keserű Rebek Istvánt, s mikor érdeklődött utána, a menhely személyzete csak a fejét csóválta szomorúan, és mélyeket sóhajtott.

Vegetáció I.

(40 x 60 cm, olaj, vászon)

Jeney Andrea

NŐI TÁSKA

Azért vettem, hogy elégedett legyél.
Széles szíj, cipzáros, nagy rekeszek.
Kulcs, jegyek, könyv, térkép belefér.
Az útlevel se húzza a zsebed.

A városon kívül voltak a romok.
Derékmagas, sgrafittós kőfalak.
Köröttük kietlen, szélfúttá homok.
De megóvták. A mozaik ép maradt.

Mind rohantak. Mi néztük a képeket.
Nem sejtettük, a múzeum bezárt.
Magas kerítéssel védett terület.
Máshunok kellett. Úgy éreztem, leránt.

Kapaszkodtam. Fojtón rám tekeredett.
Reccsent és végre elszakadt a pánt.

BŐRDZSEKI

Narancsok, okkerek. Egy kő ablakkeret.
A házfalakra vadszőlő futott.
Lepergett vakolat. Zárt zsalugáterek.
Girbegurba, köves sikátorok.

Hogy átférjünk, arrébb toltunk egy vespát.
Akkor láttam meg az árkád alatt.
Fanyalogtál. „Fekete. Bőr. Szűk lesz rád.
Ilyet csak motorosok hordanak.

Nőknek nem illik. Túlságosan drága.”
Megbűvölt az illat, a szegecsek.
Az árus már készült a sziesztára.
Én alkudoztam. Végül engedett.

Kanyar jön. Bedőlök. Suhan a sztráda.
Otthagytam neked a menetszelet.

Sufnituning
(138 x 158 cm, olaj, vászon)

Natalie Diaz

ALFABETIKUS IGÉNY
EGY VADINDIÁN-REZERVÁTUM
ANGLIKÁN SZERÁFOK ÁLTALI LEIGÁZÁSÁNAK
TOVÁBBI VIZSGÁLATÁRA

*(Abecedarian Requiring Further Examination of Anglikan
Seraphym Subjugation of a Wild Indian Rezervation)*

Az angyalok nem jönnek be a rezervátumba.
Baglyok talán, vagy denevérek, és dobozszerű, pettyes valamik.
Coyotok is. Mind ugyanazt jelentik –
Dekadenciát és halált. És a halál
eszi az angyalokat, gondolom, mert még nem láttam
felénk angyalt repdesni ebben a völgyben.
Gábiel? Soha nem hallottam róla. De ismerek egy Gabe nevű fickót...
Hiszen átjött a powwow¹ idején, ráadásul itt maradt, tipikus
Indián. Biztos, hogy voltak szárnyai a
jómadárnak. Lopott kocsikkal repkedett. Akárhol állt meg,
kölykök nőttek ki a nők hasából, mint a tők.
Lám, egyetlen indiánról sem tudok, aki angyal lett volna, vagy látott
volna angyalt.
Még a karácsonyi ünnepségen sem vagy akár valami hasonló bulin.
Nazarénus gyülekezetekben minden decemberben tartanak ilyen,
örökökké John lelkész felesége szervezi. Nem csoda, hogy a
plébános fia az angyal – mindenki tudja, hogy az angyalok fehérek.
Quo jure kellene foglalkoznunk az angyalokkal. Nem tesznek jót
az indiánoknak.
Rég volt, de emlékeztek, mi történt legutóbb, amikor
simán iderepült egy fehér isten az óceánon át?
Természetesen létezhetnek angyalok, de ha léteznek is, akkor odafent élnek,
ujjaikon aranygúrókkal üldögélnek tengeren túli trónjaikon,

---

1 powwow: észak-amerikai indián ünnepség

vélhetően a felhők között és bársony köntösben, gazdagon, kövéren
és csúnyán

whiskyt iszogatnak ezüstpohárból.

Xenokráciát elkerülendő, jobb, ha ott maradnak saját távoli
mennyországukban.

Yes, reménykedjete, hogy soha nem láttok angyalt a rezervátumban.

Ha mégis, akkor elvisznek
Zionba vagy Oklahomába, vagy valami más pokolba, amit személyesen
nekünk találtak ki.

A MŰVÉSZET VALÓSÁGA

(The Facts of Art)

*Laposfenekű háncskosár napraforgó mintával,
Hopi, Arizona, 1935 előtt*

*Amerikai Indián kosárfonó kiállítás, Portsmouth,
Virginia*

Az arizonai autópálya átvitorlázott a sivatagon...

fekete hullámokat húzó szürke csatahajó,
megállt a narancssárga mesa² lábánál,
nem akarván megkerülni.

Hopi férfiak és nők – barnák, kicsik és agyagszerűek...

– asztaluk magasából bámulták a sárga traktorokat, a vízhordó kocsikat,
a napégettre hólyagosodott fehér embereket – vörösek, mint
a tűzhangyák.

Naptejtel vastagon bekent feleségeiket csillogó Airstream
lakókocsikban vontatják maguk után.

A vének tudták, hogy ezek a Bureau of Indian Affairs utak a rossz
orvossággal egyenlőek – és azt is tudták, hogy a fiatalok egyre

---

2 mesa: elszigetelt, lapos tetejű, meredek oldalú domb

kevésbé figyelnek rájuk, és ezeknek a fiatal hopi férfiakkal
munkára volt szükségük, ezért félretették a szerszámaikat,
a gyapotfa gyökér tömböket...

és a félig kész Koshari bohóc kacsinákat³, majd a
Közlekedési Minisztériumnál kezdtek dolgozni,

hogyan a First Mesán fúrókkal mélyen beledöfjenek a föld vastag, vörös
húsába, és hogy hatalmas, szikrázó pengékkel vagdossák a mesa arcát,
a fúrófejek olyan mélyre fúródtak, hogy fehér szakállat füstöltek
az összes hopi férfi arcára. – *Rossz szellemek* – mondták a vének.

Kigyulladtak a pengék és kiégték – *Ma'saw dühös*, mondták a vének.

Új pengéket hoztak a helikopterek. S míg a vének álmodtak,
karjukat és a lábukat levágták, és törzsüket lelógatták
egy vacsoraasztal peremén, addig a fiatal hopi férfiak
visszamentek dolgozni, hogy a földet nagy rozsdás
darabokra vágják.

Először senki nem vette észre – sem a fehér,
sem az indián munkások –, de a lerombolt mesa dombjának alján,
rögök és homokkupacok között,
apró szürke csecsemőkoponya-tálcák hevertek.

Csak akkor látták meg a frissen felszeletelt föld- és sziklafalról csillogó
ezüstös csontokat, amikor lemásztak –

Mauzóleum-mozaik, levert kárpit: az apró maradványok
a halál poros bölcsőjéből riadtak fel, kettévágván, megrepedve,
az idő rongyos takarófoszlányaiba burkolódzva.

Ennyi volt mára, szólta a fehér művezető.

Aznap éjjel az összes indián munkás lerészegedett, megbetegedett
– míg a vének kiváik⁴ mélyén imádkoztak. Másnap reggel,
amikor a hajnal már a látóhatáron toporgott,
az állami munkások felmérték a mesát, bekopogtak
a pueblók⁵ ajtaján, már ahol volt, bekiabáltak
azokba, ahol nem volt,

3 kacsina: a hopi törzs vallási hiedelmeinek szellemlénye

4 kiva: általában kerek, szent hely rituálék számára

5 pueblo: falu

követelték, hogy a hopi férfiak jöjjenek vissza dolgozni, majd könyörögtek...
aztán whiskyt vettek nekik – megint könyörögtek –, végül
felküldték fehér feleségeiket a veszélyes, meredek hegyoldalba
vésett ösvényre,
hogy megegyezés jeleként kosarakat vásároljanak a hopi
feleségektől és nagyanyáktól.

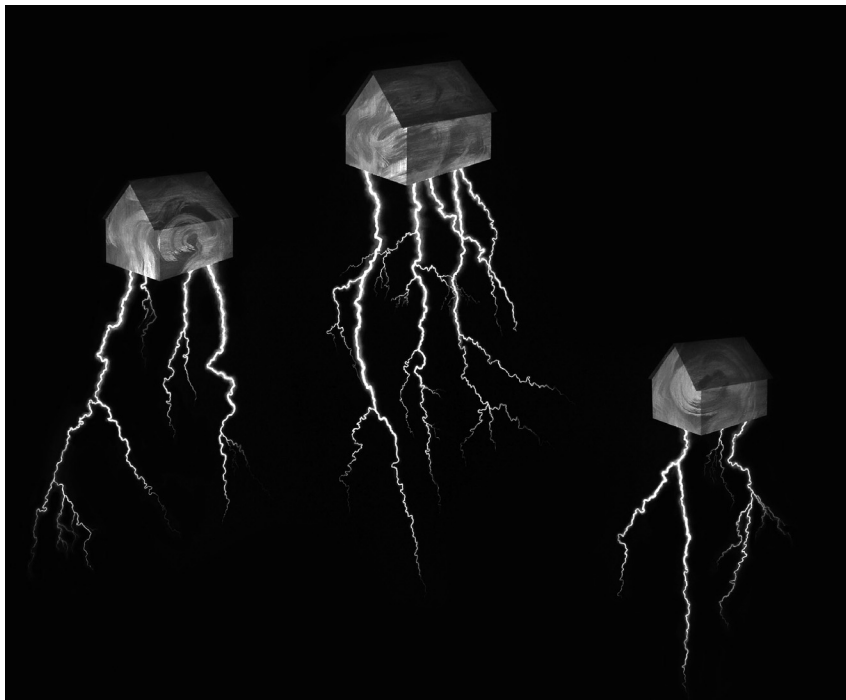
Amikor ez nem működött, az állami munkások
lustának nevezték az indiánokat,
újra felküldték napkalapos feleségeiket,
hogy vegyenek még több kosarat... sőt kacsinákat is,
majd semmirekellőknek nevezték a hopikat,
mielőtt újra könyörögtek nekik, hogy jöjjenek vissza.

Reggel újra megpróbáljuk – mondta a művezető.
De az indián munkások nem tértek vissza.
A Bureau of Indian Affairs és a Department of Transportation
felhívásai válasz nélkül maradtak,
mivel a zaklatott állapotú hopik odabent gubbasztottak.

A mesa hasadékaiban félig eltemetett apró csontok
mosolyogtak és sóhajtoztak a holdfényben,
a néma föld és az örökké tartó éjszaka valaha szent sötétjében,
miközben az Airstream lakókocsikban a fehér nők
levelet írtak haza,

dicsérve férjük türelmét, leírva a lusta vadakat:
a nyomort gipsz- és kőházaikban,
kukoricacsövek a padlótól a plafonig egymásra rakva,
az omladozó falakon az ördögi ceremóniáikat
és azt a barbár módot, ahogyan eltemetik a gyermekeiket,
ó, és azok a gyönyörű, gyönyörű kosarak.

NATALIE DIAZ (szül. 1978.) latin-amerikai és mojave indián származású amerikai költő, az akimel o'odham törzs tagja. Egyetemi tanulmányai alatt és után, egészen 2006-ig profi kosárlabda-játékos volt különböző külföldi csapatoknál. Nyelvőrző és a nyelvi sokszínűség megőrzését előmozdító pedagógus. Jelenleg az Arizonai Állami Egyetem docense. Első kötete, a *When My Brother Was an Aztec* a Cooper Canon Kiadónál jelent meg 2013-ban, amivel American Book Award elismerésben részesült. Jelen fordítások a *Postcolonial Love Poem*, Graywolf Press 2020. (Pulitzer-díj, 2021) és a *When My Brother Was an Aztec*, Cooper Canyon Press (2020) című kötetekből valók.

Fehér zaj II.

(100 x 130 cm, olaj, akril, vászon)

Fekete Vince

JÖNEK-E HAZA?¹

Édesapám emlékére

A hetvenes évek végén, nyolcvanasok elején nemegyszer kérdezte tőlem, ha meglátta a kezemben az *Előret*, a *Megyei Tükört*, az *Ifjúmunkást*, az *Utunkat* vagy az *Igaz Szót* (beszélő címek!), hogy: mit írnak, jönnek-e haza? Nem jelentett ez semmi egyebet ott, abban a kézdipolyáni konyhában, ahol ült estefelé a gázlámpa fényénél a család, és beszélgetett, mint hogy mire való ez az egész? Úgyis hazudnak, egy szó nem igaz mindabból, ami ott van azokban a lapokban. Apám nem szeretett olvasni, nem is olvasott el életében egyetlen könyvet sem, azt hiszem. Az újság is arra volt jó csak, hogy a lapszálon gyakorolja az aláírását. Talán ezért sem lett ilyen rajzszerű, már-már művészi érzékel megkomponált szignóm azóta sem. Nos, valóban, alig volt egyetlen igaz szó azokban a lapokban, már ami a politikát és a mindennapjainkat illeti. Azóta sokszor tesznek fel hasonló „költői” kérdést, amire nem tudok mit válaszolni. Valami jó-e neked abból, amiket ott leírkálsz? Elolvastad-e azt a sok könyvet? Tényleg? S el fogod? Akkor miért írtál még egyet pluszban? Írjatok (többes számban!) olyant, amit mi is megértünk. Vicceset, hogy kacagjunk rajta, mert szomorúság épp elég van az életünkben. Ilyenek és hasonlók hangzanak el. S hogy azt kellene megírni, ami az ő életük volt, mert az olyan, mint egy regény. Persze apám, amikor már kezdett gyarapodni a szekrény tetején a könyvtáram, és könyvespolcot kellett készíttetnie a Csavargyárban fusiban, azt is mondta (kiáltotta!), hogy mit ülsz abban a kurva belső szobában, s búvod *azokat* a könyveket, jobb lenne, ha segítenél nekem az udvaron. Egyszer felmérgeledöm, s azt a sok mocsok könyvet kihordom az udvar *közepibe*, halomba hányom, s felgyújtom! Nem gyűjtasz fel semmit, mondta anyám, nagyanyám. Jobban ismerték apámat, mint én. Én sem hittem el, persze, tudtam, csak a düh beszél belőle, mert nincs segítsége, s hogy mennyire szeretné átadni nekem *a tudást*, amit ő – ahogy

---

1 Elhangzott 2025. május 22-én, a Sepsibook megnyitóján, Sepsiszentgyörgyön.

mondta – innen-onnan összelopkodott az évek folyamán. Kőműves volt, de mindenhez értett, ezermesternek hívják manapság az ilyeneket. A polcokon a könyvek persze szaporodtak, nem is volt ez nehéz ahhoz képest, ami az elején volt: egyetlen Arany János *Kisebb költeményei*, amit anyám kapott nagykorúsítására, két imakönyv, egy 250 füzetből álló ponyvaregény, és... egyetlen *Tolnai képes orvosi lexikona*. Nem olvasott soha apám, de hagyott olvasni, és minden könyvet megvett, amit csak kértem. A Városban, ahogy hívtuk Kézdivásárhelyt. Arany János: *Toldi*, mondtam, és ő bement a könyvesboltba, és másnap hozta. Ezeket akarta volna kihordani és meggyújtani? Áááá! Az első könyv viszont, amit már nem anyám olvasott fel, mint addig a meséket, egy vékony kis füzet volt, román szerző műve, fordítás, és egy paripáról szólt. Ez volt a címe is. Ettől a pillanattól már lehetett járni a falusi könyvtárba, ahol Palkó tanító bácsi volt a könyvtáros, szegény már elég idős is, nem is hallott jól, a szelek is járták elég tisztességesen, volt legalább, amin kuncogni könyvválogatás közben a polcok előtt és között. Legjobban az utazók érdekeltek, a ponyva után, aminek a füzeit szinte titokban olvastam el, mert – anyám szerint – nem voltam még elég érett hozzá. Nem értettem, hogy miért gondolja így, és nem mertem megkérdezni, mert akkor kiderül, hogy mialatt ő a készruhágyárban, a *konfekcióban* van, nagyanyám cinkos, bátorító pillantásai mellett ezeket olvasgatom. Szóval az utazók érdekeltek, mert ezek is, mint a *Veronika, a fegyencbáró asszonya* című füzetek, elrepítettek valahová azokból a sivár esztendőkből, amikről akkor még nem tudtam, hogy sivárok, csak azt, hogy szépek. Ha nem volt villany, hát nem volt villany. A fekete-fehér Venus tévé akkoriban került a lakásba, de nem sok volt, amit nézni azon, amikor volt villany, akkor sem. A Traviata rádiót csak késő este vagy kora reggel lehetett hallgatni, legalábbis *azokat* az adókat, mert máskor nagyon zavarták. Zavar, mint Botfalú, mondta apám. De szabadok voltunk mi, gyermekek azokban a nehéz években is. Amíg haza nem jöttek munkából a szüleink, oda mentünk, ahová csak akartunk. És szabadok voltunk az olvasásban is. Válogattunk, kerestünk a polyáni könyvtár könyvei között, aminek elég gazdag állománya volt akkoriban. Később, minden költöztetéskor, a javát szétlopkodták. Hogy legyen. Majd jó lesz valamire. Szóval a szabadság. Ezt kerestük azokban a könyvekben is, amiket kikölcönöztünk. Thor Heyerdahl

könyvei erősítették meg bennem, hogy a könyvek által képzeletben beszáguldozhatom a világot. Olyan helyekre is eljuthatok, ahová különben, akkor, még képzeletben sem. A könyvek által. És lehetek én is az a kicsikó, akinek végül meghal a mamája, vagyis empátiával viszonyulhatok valamihez, ami csak ott, a könyvben szerepel. És persze, igazi paripává válik majd. És össze is kacsinthatok később a költőkkel, írókkal, akik az iskolánkba is eljöttek egyébként egy-egy író-olvasó találkozóra, igaz, ott berúgtak, igaz, hogy hazafelé, az autóban a *Mári néni répát kapál* című veretes darabot énekelték, beleértve a folytatást is, de összekacsinthatok velük a verseikben már akkor, amikor tudom, érzem, hogy még mit is akartak mondani nekem. A sorok között. Pedig egy nagy író később azt mondta, a sorok között nincsen semmi. De nekünk akkor volt. Mert akartuk, hogy legyen. És tudom azt is, hogy lehetek jó a könyvek által, és lehetek gonosz is, mint a *Veronika, a fegyencbáró asszonyában*, és lehetek Baradlay Richárd és Baradlay Jenő is ugyanakkor, és lehetek Kakuk Marci, és lemerülhetek a víz alá, és elszállhatok az űrbe, és mindenhová, ahová ezek a könyvek, a könyveim elrepítenek. És ha most feltámadna, tegyük fel, apám, és azt kérdezné tőlem, mielőtt nekifogna az aláírását újból gyakorolni, hogy *mit írnak, jönek-e haza*, azt mondanám neki, hogy igen, igen, hazajönnek, lehet, újra elmennek, de megint jönnek aztán, mert szabadságukban áll, mert szabadok, és mert boldogok, mert szabadok lehetnek, és mert szabadságukban áll egy csomó minden még, az is, hogy könyveik lehetnek, és mert szabadon, válogatva olvashatnak. Mondanám ezt, mintha magamat is győzködve, és mintha csak arra válaszoltam volna, hogy mire való az irodalom, mire való a vers... Hát erre. Erre is...

Vadhajtás II.
(fa, csont, epoxy gyanta)

Márkus Béla

„EGYÁLTALÁN”

– Nagy László-émlékbeszéd, megjegyzésekkel –

Előszó – a romantika klasszikusa, Vörösmarty versének képeit kölcsönzöm annak érzékeltetésére, hogy midőn a Magyar Művészeti Akadémia 2015. november 5-ei közgyűlésén, Nagy László születésének 90. évfordulója alkalmából emlékbeszédet tartottam, a költő életműve fölött már nem volt tiszta az ég, sötét fellegek gyülekeztek ugyan, ám még „Küzdött a kéz, a szellem működött”. Abban az évben jelent meg Jánosi Zoltán szerkesztésében a *Vállamon bárányos éggel*¹, a költőről szóló írásokat tartalmazó kötet, és az *Irodalmi Magazin* 2015/2-es száma születésnapra összeállítást közölt. Azt a sort erősítették, amely Czine Mihály tanulmányával² kezdődhetett, aztán Bori Imrének az ugyancsak Juhász Ferenc pályáját is értelmező monográfiájával³, később Tüskés Tiboréval⁴, majd Görömbei Andráséval⁵ folytatódott, amelyet még ebben az évtizedben sűrűn követtek a különböző műfajú kötetek. Vasy Géza⁶, Kiss Ferenc⁷, Tarján Tamás⁸, Vasy Géza ismét⁹, Jánosi Zoltán¹⁰ és Tolcsvai Nagy Gábor¹¹ könyvei. Közben, 1995-ben, a Petőfi Irodalmi Múzeum megjelentette a Maróti István, Pesti Ernő és Reguli Ernő összeállította *Nagy László bibliográfiát*, s ugyancsak a múzeum adta ki a Tasi József szerkesztette *„Inkarnáció ezüstben”* című, a költőről írott tanulmányok válogatását. A Nap Kiadó In memoriam sorozatában 2000-ben Görömbei András szerkesztette a *Havon delelő*

-
- 1 Jánosi Zoltán (szerk.): *Vállamon bárányos éggel. Írások Nagy Lászlóról*. Magyar esszék sorozat. Dunaszerdahely, 2015, Nap Kiadó, 326 p.
  - 2 Czine Mihály: *Két költő útja. Valóság*, 1961. 4. sz. 53–69. p.
  - 3 Bori Imre: *Két költő*. Újvidék, 1967, Forum Könyvkiadó, 286 p.
  - 4 Tüskés Tibor: *Nagy László*. Budapest, 1983, Szépirodalmi Könyvkiadó, 205 p.
  - 5 Görömbei András: *Nagy László költészete*. Budapest, 1992, Magvető Könyvkiadó, 439 p.
  - 6 Vasy Géza: *Nagy László – Tanulmányok*. Veszprém, 1993, Mikszáth Kiadó, 117 p.
  - 7 Kiss Ferenc: *Írások Nagy Lászlóról*. Budapest, 1993, Püski Kiadó Kft., 144 p.
  - 8 Tarján Tamás: *Nagy László tekintete*. Budapest, 1994, General Press, 241 p.
  - 9 Vasy Géza: *Nagy László*. Budapest, 1995, Balassi Kiadó, 251 p.
  - 10 Jánosi Zoltán: *Nagy László mitológikus költői világa*. Miskolc, 1996, Felsőmagyarország Kiadó.
  - 11 Tolcsvai Nagy Gábor: *Nagy László*. Pozsony, 1998, Kalligram Könyvkiadó, 212 p.

szivárványt. A sort a 2011-ben, a Savaria University Press gondozásában, Fűzfa Balázs válogatásában megjelent *Ki viszi át a Szerelmet?* kötet zárta, amelyik egy „vándorkonferencia” előadásából, hozzászólásaiból szemelgetett.

Ekkortájt még – Nagy Gábor hangsúlyozta¹² – a skála a „differenciált szemléletű”, elmélyült alapozású, értéktudatosító elemzésektől a leértékelő szándékú kritikákig, sőt „a letörlés vagy kiiktatás igényével íródott kommentárig” terjedt, de a „tabudöntési kísérlet” még nem járt sikerrel. Az utóbbival Kálmán C. György *Mi a bajom Nagy Lászlóval?* című „kommentárjához”¹³ vagy inkább „a magyar költészet palettájáról” a Nagy László líráját „könnyű kézzel letörölni” igyekező cikke¹⁴ próbálkozott. Mindazonáltal eme, „a politikai és az esztétikai mércék gátlástalan elegyítésével” hatni igyekvő pamflet idején – ahogy azt Falusi Márton utóbb összegezte¹⁵ – az életmű befogadását és elfogadtatását illetően még „két, szellemileg egyenrangúan felvértezett tábor arcvonala rajzolódott ki”.

Az, hogy közösségi, nemzeti elkötelezettségével, énszemléletével a költő egy „folytathatatlan hagyomány” képviselője, egyre gyakrabban fogalmazódott meg. Kulcsár Szabó Ernő monográfiája,¹⁶ ugyan röviden, ám méltányosan tárgyalta e költészetet, töprengve világszemléletnek korszerűségén. A kánon teremtőjének, egyszersmind temetőjének szánt monumentum, *A magyar irodalom története 1920-tól napjainkig*¹⁷ azonban már nem óvatoskodott. Tolcsvai Nagy Gábor a Juhász Ferenc-époszt, *A tékozló országot középpontba állító*, aztán Nagy László, Kormos István, Csoóri Sándor „költői népiességére” is kitérő tanulmánya már a címével is minősít: *Szembeállítás a naiv költői világepítés határaival*. Kiderül aztán, hogy a határ ott húzódik, ahol elutasítanak „minden kételyt a nyelv uralhatóságával kapcsolatban”, s ahol elismerik

12 Nagy Gábor: „halhatatlan szikla feszít legbelül”. Adalék Nagy László vershősének poétikai módosulásaihoz. *Kortárs*, 53. évf. (2009) 11. sz.

13 Kálmán C. György: *Mi a bajom Nagy Lászlóval?* 2000, 1. évf. (1989) 9 sz. 48–52. p.

14 Görömbei András: Megjegyzések egy pamflethez. *Tiszatáj*, 43. évf. (1989) 12. sz. 93–101. p.

15 Falusi Márton: *Mi a bajom az élő magyar irodalommal?* *Országút*, 2020. július 9.

16 Kulcsár Szabó Ernő: *A magyar irodalom története 1945–1991. Irodalomtörténeti füzetek*. Budapest, 1993, Argumentum Kiadó, 189 p.

17 Szegedy-Maszák Mihály (szerk.): *A magyar irodalom története. 1920-tól napjainkig*. Budapest, 2013, Gondolat Kiadó.

„a művészet politika és ideológia alá rendeltségét”, kissé távol maradván „az európai irodalom fő irányaitól (...), a bukás vagy a kétely megértési feltételeinek körvonalazásában” is. Ha Nagy Lászlónak „a fejbőlött mének szédületével” vagy „az álmok befagyott tengere” metaforája nem a bukás meg a kétely kifejezője, akkor poétikából új leckét kell venni. S újat hagyománytörténetből is, megriadva a kötet társszerkesztője, Veres András állásfoglalásától. Mielőtt egyik dolgozatában Rejtő Jenőt, „a ponyva klasszikusát” méltatta volna, a másikban Szabó Dezsőt, mint „egy 20. századi prófétát” marasztalta el, kijelentvén, az általa megtestesített „prófétai szerep” Ilyésen, Németh Lászlón, Juhász Ferencen és Nagy Lászlón át Csoóriig és másokig „követett minta lett”, s ő ezt a hagyományt „a XX. századi magyar kultúra egyik legnagyobb tehertelének” gondolja-tudja.

A fenti értékelésekkel két „valódi, az életmű egészét felölelő értelmezést” lehetett szembeállítani – s Papp Endre erre vállalkozott¹⁸ –: Görömbei Andrásét és Jánosi Zoltánét. Így érkezett el a költő 90. születésnapja, az ellentétek nyugvópontra jutása-juttatása nélkül.

„EGYÁLTALÁN”

Nagy Lászlónak 90. születésnapjára, odaáttra küldhetnénk közösen *Vidám üzeneteket*, amilyeneket ő küldött utolsó verseskönyve, a *Jönnek a harangok értem* egyik ciklusában több élő barátjának. „...ami ritka: / itt vagyok meghumorítva” – írta „vidám hódolatai” között, sejtetve, „meghonorítva” lenni hasonló ahhoz, mint amikor az *Arany úr, az őszikék meg én* címzettje annak idején, Nagy-Idával a szabadságharc bukására célozva „kétség'b' esett kacaj”-ra fakadt: „S kezdék nevetni a sírás helyett”. A hangulat komorságát, a kedély nyomottságát érzékeltetve Nagy László mintha csak azért fordult volna költőelődjéhez, hogy megkérdezhesse, nem tőle, de magamagától: „Óhajtom-e én a mennyet? / Halhatatlanság?”, és felelhessen is: „A Semmiből por, majd a porból a Semmi”.

Menny, halhatatlanság: a halál előérzete volt ez, amire édestestvére, a *Vers és szőlővessző öcsémnek* megszólítottja, Ágh István sem gondolt? A vers, a harangok eljövetele verse valóra váltotta volna magát? Úgy

18 Papp Endre: Organikus, mitologikus, vátesz. Nagy László-értelmezések kulturális szemléletünk töréspontján. *Magyar Napló*, 21. évf. (2009) 9. sz. 38–42. p.

lett, ahogy a „Torony iránt és anya iránt” „haza, hazának” lépkedő fiú beszélt: „Megmossa anyám hajamat – utoljára mossa (...) Kivasalja ingemet is utoljára, és búcsúzom immár.” Aki – korai versének címével szólva – *Víg esztendőkre szomjas* volt s maradt, csakugyan úgy halt meg – kiváló irodalomtörténész véleménye –, hogy akárcsak az apja, ő sem tudott megbocsátani a világnak? Az apja, emlékezetes pillanat, megtadta, hogy barátaival, komáival magnóba énekelje a regölést, „Nem ineklek ennek a világnak!”, tiltakozott, mint aki téeszcsébe erőltetett öregemberként tisztában van a státuszával, a kisebbik fia verse, *Az utolsó paraszt kivonulása* láttelepe szerint valóval: „De itt a kényszer aranymáza summáz, / rabszolga ő, ha nem paraszt, se summás”. Nagy László ha vígságot nem is, legalább vigasztalást kapott – vagy inkább: vigasztalást teremtett magának – a versben, a versírással. „Kérded, hogyan lehet élve elviselni ennyi keserűséget? Tudd meg, én csupán most élek, amikor szólok, amikor szólok. Egyébként halott vagyok” – keserűbb nem is lehetne, pedig a költemény nem az emésztő bánatot beszéli el, hanem a múltat, amikor – ez a címe – *Ragyogtam én is*. De hol van már ez az idő, a talán „lírai fényűzésnek” is nevezetté? Hol a *Ki viszi át a Szerelmet* teremtő cselekvésre buzdítása, még ha vád és kétség kíséri is a felhívásait? S hol a *Versben bujdosó* magabizó öntudata, még ha a küzdelmek, harcok a társadalom peremére szorítják is a haramiát? Okos és megfontolandó összevetés, az életmű mély ismerőjéé, hogy e két ars poetica után a harmadik, a *Verseim verse*, bizony, megdöbbentő szemléleti különbséget mutat, az érzület elkomorulását. A költemény csupa nagybetűvel, verzállal láttatja ezt: „TÉVEDÉS VAGYOK? VAGY KÉRDÉS VAGYOK? / VÉTEK VAGYOK ÉN ÉS MINDEN MAGOM / VÉTEK HA MEGÖLTŐK ÜNNEP LESZ AZ / MERT NEM RAGYOG SOHASE RAGYOG.”

Hol van – folytatva a kérdéseket – a „fiatal költő”, akinek a hitvallását („Áll az ember a tájban, vassá mered a lába, / fönsecséges fejét bánat, bitangság fölé vágja”) Déry Tibor dicsérte? Ugyanő az erkölcsről, az emberi értelemről szóló sorait: „Vadság itt ne nőjön úrrá, / nehogy, ki szülőjét rúgná, / vitéz lehessen. // Tudjam, hogy sohase jár a / tisztesség csillaga árván / s nem vész idő homályán, / hanem világít.” Hol az egymásra figyelő, egymást biztató írók világa, a más ízlésűeké, felfogásúaké esetleg, ahol egy Örkény István méltatta a költő jártassá-

gát, ismereteit az öröktől fogva való és örökkévaló természetben. Hol van egy Németh László, hogy üzenjen a „modern líra híveinek”: „meg kellene szimatolniok e más irányú lírában a menekülést, sőt a lappangó tiltakozást is, amelynek csak az iránya más, mint az övének; nem a nyelvben akar a valóságtól elszakadt új, dacos világot alapítani, hanem eredetének megfelelően a közösségben keresi az emberi magmát, amelynél a költészet még melegedni tud”. És – nem utolsósorban – hol van Tamási Áron bája, pajkossága, aki a Kossuth-díjassá lett fiatal poétát figyelmeztette, rendeljen magának kettő rend öltönyt, vegyen kettő pizsamát, levele utóiratában pedig aggódva kérdezte: utazókuffered van-e?

Az érzelmek kiszikkadása, kiszáradása következett el? Ismét verscímét kölcsönözve, kérdésbe fordítva: *Új évszak jön?* S tőle a válasz: „Mert hova jutottam – sehova, / színtelen seholba, semmibe, / halálosan pusztá papírhoz”. Egy esztendővel halála előtt mondta: „Nagyon sok jel mutat arra, hogy a költészet, a komoly költészet egyre inkább elveszíti irányító, alakító szerepét. Lehet, az embereknek nincs idejük elmélyedni egy versben. A költészetet is oly módon szeretnék kézbe venni, mint egy konfekcióruhát vagy egy slágert: hogy ne kelljen megküzdeniük az értelméért.” Kisesszéje, a *Megismerés, nyelv és vers* is panaszkodott: „A szó meggyalázása nem új lelemény, de látványosabb és fájóbb, mint valaha. Tanúi vagyunk, hogyan használják a nyelvet maszlagolásra, hazugságra. Nem csoda, ha sokan elfordulnak a sorskérdésektől, jó, ha játékba, fájó, ha szótlanúságba”. Más hang, tónus ez; mintha a megértés szándéka vezetné. Pedig szelleme, szellemessége hogy villózott korábban, amikor *Az aggodalom legyőzését* példázta: „A más-más ízlést ugyan tisztetem, de szolgálni mindenkinek nem tudok. Ha akadnak olyanok, akik elfancsalodnak némely aromától, ezeknek sajnálattal üzenem: bocsánat, Önöknek ’nem töltöttem az pohárt’.” Amikor a Fiataloknak, feltehetően íróknak példálódzott: „Aki könyvből akar irodalmat csinálni, olyan, mint a balga, aki ujját dugva a Dunába, azt hiszi: fürdik.” Vagy amikor – s épp a *Holtig a hűségétől...* című vallomásában – lelkes honfíúi megnyilatkozások hallatán-olvastán kijelentette: „borzongok azoktól, akiknek szája untalan nyúvi a legfenségesebb szavakat, hogy a nép és haza és emberiség. Költőnek lenni manapság sem jelent mást, mint erkölcsi tartást”.

S folytathatnánk itt is az okos okfejtéseket, tanúsítva, hogy amikor mintegy magának mondott ellent, azaz jelszava, a „Műveld a csodát, ne magyarul!” ellenére magyarázatokba fogott, akkor is olyan aforisztikus tömörségű, axiómaszerű gondolatokat, ítéleteket és magatartásveteket fogalmazott meg, amelyek kiegészítői – ahogy monográfusa, Görömbei András írta – a „múlhatatlanság szerkezetébe” beépült költészetének. Ott állnak a nemzet idézetkincséhez tartozó szentenciákkal párban. Az olyanokkal, mint „Dal hamis húron pendülni ne merjen”, az „Én tisztelem a tiszta csapást”, az „Úristen, én nem vagyok itthon?”, a „gúny bitangol akár a járvány”, a „neked rossz fazékkal csörömpöl ez a kor”, az „ekkora alázat már gyalázat” s a többiekkel, sorolhatnánk.

Nem szentencia, nem tanulságlevonás, de tanúságtevés, ami a Kormos Istvánnal folytatott televíziós beszélgetésében felelet volt arra, hogy mit üzen a vele – száz, ötszáz év múlva – szemben ülőknek, mit a jövődönnek. Bár ebből a jövőből még csak negyven esztendő telt el, válasza ma is komor, nyugtalanító. Feltételt szab és nyomatékosit: csak akkor csókolja a kései utódokat, „ha lesz emberi arcuk egyáltalán”. Ki adna magyarázatot, határozottat rá, itt mit fejez ki a határozószó, az „egyáltalán”? Antropológiai sötétben látás diktálta „egyáltalán”, vagy csupán az a köznapi, elfogadhatatlanul is elfogadott gondolat, hogy az emberfajta – Kormosnak fejtegette, másutt Déry Tibor is ugyanígy vélekedett – a cro-magnoni ős óta semmit „nem javult”. Öldöklés, uralomvágy, gyűlölet. És milyen ez a – feltételezett – „emberi arc”? S milyen az „emberi szellemük”, amelyik – zord végszavai az interjúnak – „ha lesz, tudatom velük, üzenek: csak ennyit tehettem értük”.

Csak annyit tehetett értük, értünk? – aligha játékos önkisebbités ez, szomorú számvetés inkább. Nem a tehetséggel, hanem a helyzettel, a körülményekkel számoló. De ha vidám vagy legalább vidámabb üzenetet küldhetnénk, a ma is eleven irodalmi közvélekedést közvetítenénk. Iszkáz, akárcsak Farkaslaka, Nagyszalonta, Érmindszent, Rácegrespuszta s több más hely „csillaggá énekelt falunevek, mint anyák és szeretők a költészet égboltján, mindig láthatóan”. Az is jelöltje és jelölője már a szülőhelynek, akinek Nagy László édes játszótársa, szerető ítélője s fölsőbb egyeteme volt, az öcs, az életműve egészével a testvére költészetének magasába jutott Ágh István. Ha még egy üzenet szállhat

na a csillagok közé, akkor tárgyyszerűen, mennyei túlzás nélkül tudatná a báltal: nemcsak a szülőfalu van ott a magyar irodalom térképén, kitörölhetetlen pont, hanem tágabb vidéke, a Bakony és a Balaton ölelte táj, „maga egy külön kis ország” is. Ha harangok, a tegnap érte jöttek, ma visszahoznák őt, s mondaná, „Bátorkodom újra megszületni”, talán több nyugalomra s örömmre lelne. S menne tovább, serkentené a Zöld Angyal, velünk együtt, „tovább a reményben, ha a Lehetetlenért is tovább”.

Utószó – A remény, amit tíz évvel ezelőtt Csoóri régebbi hite is táplált, írván, „a szóra, hitre és emberi tisztességre kiehézett földön” nőni fog egyre a költőjükül Nagy Lászlót választók száma – a remény szertefoszlott. Mára mintha egyre-másra bezárulnának – Falusi Márton nem jóslatként közölte¹⁹ – a „nagy életművek”, „az irodalmi hagyomány parlagon hever”, mintha kivonták volna a művelés alól.

Tények: a Digitális Irodalmi Akadémia az eltelt évtizedből egyetlen fogadtatástörténeti adattal sem gazdagodott, a bibliográfia is mindössze egy kötettel bővült, *A forró szél imádata*²⁰ cíművel, amely Nagy László és Szécsi Margit egymáshoz írt verseit tartalmazza. Hogy a költő ne költözzék a „felejtés honába”, maradjon ébren az emlékezete, ebben segédkezett a filmművészet és ebben a Petőfi Irodalmi Múzeum. Az előbbi a dr. Béres József életútját és munkásságát bemutató *Cseppben az élet* televíziós sorozata, amely két részében szerepelteti – Trill Zsolt megszemélyesítésében –, mint aki a kutató biológus legkitartóbb támogatói közé tartozott, Ratkó Józseffel, Kósa Ferencsel, Balczó Andrással együtt. Az örökösöknek köszönhetően a PIM-be került Nagy László és felesége, Szécsi Margit hagyatékának legnagyobb része, az írásművek mellett a család fotógyűjteménye, különböző dokumentumai éppúgy, mint a tárgyi eszközei. Idén, az emlékévben három kiállítást szerveznek: a Petőfi Irodalmi Múzeumban az irodalmi pálya, Veszprém vármegyében a képzőművészeti lesz a középpontban, és megújul, átalakul az iszkázi szülőház berendezése, gyűjteménye is.

19 Falusi Márton: i. m.

20 Nagy András (szerk.): *A forró szél imádata: Nagy László és Szécsi Margit egymáshoz írt versei*. Budapest, 2021, Magyar Napló Kiadó Kft., 144 p.

Hogy az emlékév olyan tanácskozásai, mint e mostani²¹, vagy amit az MMA művészetelméleti tagozata szervez idén nyáron, az életmű esztétikai-poétikai, világképi és erkölcsi megítélése dolgában milyen „fejleményekkel” kecsegtetnek, kiszámíthatatlan. Lehet, nem bontakoznak ki új viták, még ha több lehetőség is kínálkozna rájuk.

Nemrég az ötven éve meghalt Németh László életművéről beszélgetett Márton László és Margócsy István²², s az utóbbi, miután az *Irgalomról* úgy szólt, mint ami mindig hidegen hagyta, az *Égető Esztert* meg a minap is olvashatatlanak találta, a jelentős magyar irodalom „népi eredeztetésű” voltát cáfolandó a bartóki modell „stratégiáját” a „mára alighanem a fából vaskarika tipikus esetének” tekintette. Csak egy fa- és vasipari mester állíthat ilyet, egy irodalom- és eszmetörténész, már ha olvasta Németh László ide vonatkozó esszéit²³, s nem úgy volt velük, mint Égető Eszter történetével, akkor pusztán a *Magyar Műhely* és *A magyar vers útja* ismeretében sem engedi meg magának e szent szimplicitást. Nem szólva a *Bartók és a tizenkilencedik századi zene* című tanulmányról, amelyet a *Testvérműzsákban*²⁴ maga Németh László jellemez úgy, hogy nem annyira Bartók műveiről szól, mint inkább „a kultúrának arról a modelljéről, amely az ő törekvéseiben rajzolódik ki”. S meg is jelöl három fő irányt, az összhangzattani és ritmikai lehetőségek kitágítását, aztán a folklórt, a „lenyúlást” a népben megőrzött ősi, egyszerűbb konvenciók felé, aztán a szerkesztést, a „boltozatvezetést”. A *Magyar Műhely* – muszáj Margócsyt emlékeztetni! – Adyt, Szabó Lőrincet, Illyést idézi, majd nem egy népi eredeztetésű költő, hanem Weöres Sándor lírájában mutatja meg annak a példáját, hogy „a nyugati törekvések vakmerő követése s az Európa alatti világ földidézése milyen természetesen és termékenyen találkozhat”. A prózairók közül Tamási Áron és Kodolányi János is példa – az előbbi, mert „egy ősi, félig elsüllyedt világról”, a székelységről szólva a „Nyugat irrealista törekvéseire emlékeztetett”, az utóbbi, mert a „kortárs-élet” birodalmát elhagy-

21 A „*versben bujdosó*”. Tudományos konferencia a 100 éve született Nagy László költő és műfordító tiszteletére: Nyíregyháza. 2025. április 25.

22 „Mindent a maga képére szeretett volna formálni”. Margócsy István és Márton László Németh Lászlóról. *Litera*, 2025. márc. 24.

23 Németh László: *Megmentett gondolatok*. Szerk. Sebestyén Lajos – Hegdős Mária. Budapest, 1975, Magvető Könyvkiadó – Szépirodalmi Könyvkiadó, 647 p.

24 Uo.

va „egyre mélyebbre száll a magyarságba, aztán az Európa-alatti emberiségbe”, visszahozva őket „a nemzet emlékezetébe”. S itt még kifejtetlenül marad, ami *A magyar vers útjában* előbb ismét Weöresre, mint a „nyugati líra nagy nyelvvasztó, logikátlan ihlet-nyelvet teremtő”, ugyanakkor „az ősi mítoszok modern sugallatát” közvetítő költészetére hivatkozó, aztán a Pilinszkyét és a Nagy Lászlóét szembeállító elemzéseiben feltárulkozik. Pilinszky – méltató szavakkal mondja – „sok egyéb közt *magyar* költő sem akar lenni, csak amennyire emberisége magjában s szavai varázslatában az – Nagy László viszont eszközeiben is az.” Az ő népisége, hasonlóan a kortársaiéhoz – s itt Fodor Andrást emeli ki – a „parasztosztály reprezentálása” helyett inkább „a nyelv ősi, közösségi emlékeinek az ébrentartása a népi ritmusokon, fordulatokon át”. S ha már a bartóki modell „stratégiája” is gúny tárgya lehet, igen fontos emlékeztetni az esszé zárlatának „intelmeire”. Nagy hiba lenne – figyelmeztet Németh László –, ha a Pilinszky- és a Nagy László-irány olyanféle viszonyba kerülne egymással, mint anno a népiesek és urbánusok, ha az egyik „gyökértelen européerkedőket” látna a másikban, ez pedig „afféle levesfölmeligítést, társadalmilag is időszerűtlenné vált parasztkodást”. A modern líra híveinek meg kell „szimatolniuk” a más irányú lírában „a menekülést, sőt a lappangó tiltakozást is”, érezniük kell, hogy ez „nem a nyelvben akar a valóságtól elszakadt új, dacos világot alapítani, hanem eredetének megfelelően a közösségben keresi az emberi magmát, amelynél a költészet még melegedni tud”. Az esszé végül a két irány összetartozását, a kultúra szervezésében egymást kiegészítő voltát metaforákba burkolva hangsúlyozza: „a 'népiség' mint az emberi emlékezet nagy kotrógépe, a modern élet elzátonyosodásától őriz, az a szellemi aszkézis pedig, amely a modern líra prése volt, kemény, rendező, normatív erővé lehet”.

Ha képtelen, lehetetlen dolognak – vagyis fából vaskarikának – számított és számít az összhang megteremtése, annak okai közül a legdöntőbb mégiscsak a bartóki modell semmibevétele. Ezzel együtt lebecsülése annak a költészetnek, a Nagy Lászlóénak, melynek világképe karakterét – állítja monográfiája, Görömbei András is – ezzel a modellel lehet legpontosabban meghatározni, mégpedig Csoóri Sándor nyomán a szintetizáló érvényű „új egyetemességgel” jellemezve²⁵. Arról az egyetemességről van szó, amelynek világirodalmi példáit Jánosi

Zoltán sorakoztatta fel, hangsúlyozva, a bartóki modell Németh László „irodalomteoretikai gondolkodásának” nem esetleges vagy periférikus eleme, hanem mintegy „koncentrátuma, végeredménye is”²⁶. A múlt század elején, főleg a harmincas években mintegy „világirodalmi áttörést” hozott az a „nagy, közös program”, amely „az archaikus és primitív kultúrák szellemi erőforrásait az ember történeti létének axiomatikus elvi és poétikai tapasztalataiként nyitja meg a világkultúrának”. Jánosi nem győzi sorolni a neveket Eino Leinótól, Yeaststól, Jeszenyintől, Garcia Lorcatól Coşbucig, Lucian Blagáig; aztán a dél-amerikaikra tekintve Asturiastól, Carpentiertől Guillénen, Nerudán át Jorge Amadóig és másokig – hogy aztán odaérjen a *Hét évszázad magyar költői* reprezentatív kötetéről szólva²⁷, ahol most lehetünk. Egyetértően hivatkozik Görömbei Andrásra, aki az antológia jóvátehetetlen hibáit – a szerkesztők érthetetlen elfogultságainak szabadjárá engedését – szigorú szakszerűséggel bírálja, s érthetetlennek, „lefokozó jellegcsontkításnak” tartja olyan költemények kihagyását, mint Illyés *Bartók* című verse, *Juhász Ferenc Szarvaséneke*, Nagy László *Bartók és a ragadozók* című műve, Szilágyi Domokos *Bartók Amerikában* kompozíciója, vagy Kányádi Sándor versei (*Fától fáig, Fekete-piros*). Görömbei kérdésként szegezi szembe: újabb költészetünkben az antológia „miért irtja ki szinte maradéktalanul” a bartóki jelleget, a bartóki ösztönzést, holott kultúránk és irodalmunk éppen Bartóktól kapta a „legmélyebb indítást” a nyitottságra, a sokrétűsége, az új egyetemességre.²⁸

Profanizálhatnánk: küzdött a kéz, benne a fejsze, a bartóki ág gyökerére vetve, a kiirtás szelleme működött. És működik, a *Litera* másik véleménynyilvánítójának, az eddig igen visszafogottnak, szerénynek és szelídnek ismert Márton Lászlónak nem a „szellemharcok tiszta sugaránál” hozott ítélete tanúsíthatja. Tőle szokatlanul, (rom)kocsmái stílusra váltva hangoztatja: „az Illyés Gyula – Németh László – Sütő András triász írta a magyar színháztörténet legszarabb drámáit, leg-

25 Görömbei András: Nagy László organikus költői világa. In Tasi József (szerk.): *Inkarnáció ezüstben*. Tanulmányok Nagy Lászlóról. Budapest, 1996, Petőfi Irodalmi Múzeum.

26 Jánosi Zoltán: Németh László „Magyar műhely” gondolata és a világirodalom. Hozzászólás a Tokaji Író-tábor vitáihoz. *Kortárs*, 45. évf. (2001) 10. sz.

27 Kovács Sándor Iván – Lakatos István – Kántor Zsolt – Eperjessy József (szerk.): *Hét évszázad magyar költői*. Békéscsaba, 1996, Tevan Kiadó, 2646 p.

28 Görömbei András: *Hét évszázad magyar költői? Hítel*, 1997. június.

alábbis a jelentősnek számító írók körében”. Hogy nagyjából egy tucat dráma szerzőjeként önmagát hova sorolja, s hogy műveihez a melléknév melyik fokát használná, ha már a „triászéhoz” a középfokot kapcsolta, a válasz messzire vezetne, el az irodalomtól.

Végezetül felmerülhetne még egy kérdés az Indexen olvasható, a kétezres évek legjobb magyar verseinek kritikusok által összeállított listája alapján. Az élen Erdős Virág áll, s az első tízben Kántor Péter, Nádasdy Ádám, Parti Nagy Lajos, Szabó T. Anna, Térey János és Tóth Krisztina mellett Kemény István három művével is szerepel. Ám az ötvenbe sem kerültek be olyan költők, mint – a holtak közül – Juhász Ferenc, Csoóri Sándor, Kányádi Sándor, Nagy Gáspár, Farkas Árpád, az élők sorából pedig Ágh István, vagy ha csak az erdélyieket nézzük, Király László, Ferenczes István, Lövétei Lázár László, Fekete Vince és mások. (A sort folytathatnánk.) Felvethető a kérdés: nem költészetünk szegényítését, jellegének csonkítását hozza-e magával ez a kánonfaragó elfogultság. Netán a „futottak még” listájára sem került alkotók költészetének tehertételle nyilvánítását?

*Közös többszörös I.
(porcelán, epoxy gyanta)*

Bodó Márta

TENGERPARTI KAVICSOK

Úszom a tengerben, hosszan, a part mentén. Kényelmesen lebegek a víz felszínén, nem tempózom erőlködve, inkább hagyom, hogy felemeljen a hullám, és letegyen. Hol erőteljesebben, hol alig érzékelhetően, lágyan lebegtet. Bár a bolyákon kívül vagyok, jól kivehető a part. Nem is jelzőbolyák ezek, hanem csónakkikötő pontok, nem szabályos rendben jelzik, meddig ússz, turista. A parton sehol senki nem kémleli a vizet, nem látok egyenruhást, -úszónadrágost, senkit, aki a partról a víz felé pillantana. Se csónak, se kilátó vagy netán helikopter nem figyel, ki hol és hogyan úszik vagy fuldokol. Barátnőm kajánul megjegyzi: a fuldoklás nem hangos, nem nyilvános esemény, egy pillanat alatt elsüllyedsz, és kész. A halál nem olyan nagy látványosság. Egy utolsó levegővétel – az ágy szélén ülő észre sem veszi, melyik volt az, mikor történt. Nem olyan, mint egy roham: kapálózás, kiabálás, aztán lassan elül, és egyszer csak csend van. Nyomasztóan mély, rezzenéstelen csend. A halál nem nagy ügy, csak a készület hosszas. Amíg a gondolkodó agy forgatja a nemlét kérdését. Mint túl sok éllel és hegygel rendelkező kocka: minduntalan beakad, karcol. Hogy lesz az, hogy a világ van, csak én nem? Ha nincs én, van még világ? És hol lesz az az én, aki a világot, ahogy én ismerem, egyben tartja? Örökké lesz az, míg ez véget ér? Mi az, hogy örök? Nélkülem? Ez a rúgkapálás hátborzongató, félelmetes, torokszorító, kínos és keserves. Maga az utolsó lélegzet könnyebbség. A végtelen, sebeket szaggató kockaforgatás végre véget ér.

Elúszom a parton hosszan elterülő falu túlsó végéig, majd gyalog jövök vissza. Milyen okos találmány a fürdőcipő! Milyen jó a tűző napon vizes fürdőruhában sétálni! Kibírhatatlan különben a hőség, nem tudnék kedvemre körülnézni a fürdővárossá avanszált horvát vidéken.

A vízparton sétálok. Nagyobb, csúszós kövek, köztük megbújva kisebbek, hegyesek. És apró kavicsok. Lyukacsosak. Színesek. Egyik-másik nagyobb tömbön kagylók. Felveszem az egyiket, csodálom a

tökéletes formát, az eleven színeket. Valami csusszan-mozdul – a kagyló él. Ámulva figyelem, ilyen még sose láttam. Csal a szemem? Vagy tényleg visszahúzódott a héjba „valaki”? Másodszor is kibújik két zöld csáp és egy vöröses, húsos „test”, mint egy mérges ténsasszony, integet a kapunál kapirgáló betolakodónak: Menj odébb! Itt bizonyosan lakik valaki! Körömnvi felületen zajlik az intermezzo, mégis gyorsan visszateszem a vízbe, és mint tetten ért almatolvaj, eloldalgok.

Odébb egy kisgyerek épít: fürdőkádnyi területet leválasztott a nagy tengerből, mellette négytornyú vár magasodik, a gyermek elmélyülten tervezi tovább. Mi a Fekete-tenger partján homokból építettünk, vederben hordtuk a vizet, hogy az építményre csorgatva díszeket varázsoljunk. Hirtelen eszembe jut a homokra épített ház bibliai példája. Meg az is, hogy függ össze a példázatok érvényességi köre a születési helyükkel. Másképpen értem a homokból épült várat fekete-tengeri nyaraim után, mint az Adrián felnőtt gyermek, aki nem is látott homokos tengerpartot. Itt kő, kavics mindenütt, nem simogat a naptól tüzesedett aransárga homok... Mindkettőnk várát aláassa a dagály – reggelre homokdűnék vagy kőrakás mutatja az előző napi munkát. Néhány szépen felépített mítoszunk, mint a homokra épített vár, nem is egyszer dőlt össze – mégis továbbépítjük, továbbadjuk, továbbörökítjük.

ÖRÖKKÉVALÓSÁG TÍZ PERCBEN

A csendes partszakaszokat népes strandok váltják, itt tolonganak sokan másokkal, százakkal együtt, pedig a villákon túl sem köve-sebb, sziklásabb a tenger. Itt vannak az árusok, itt vannak a kígyózó sorok: péksütemény, húsító, fagyalt, emléktárgyak. A bódék között egy kis napernyő, alatta szalmakalapos lány – ő is emléket kínál: portrét vagy karikatúrát rajzol. Kinek mire elég a pénze és a humorérzéke.

Parti sétámat megszakítom, és egy egzotikus virágokkal borított bokor alól figyelem a grafikuslány gyors, pontos mozdulatait. És a klienseit.

Tíz perc, és kész az emlék. Az örökkévalóság. A lány gyakorlott: vázolja a körvonalakat, satíroz, pár vonás, és a tekintet máris él. Ha színes emléket rendelnek, úgy adagolja az okkert, a narancssárgát és a csontszínt, hogy tökéletesen visszaadja a kliens bőrtónusát, az aznapi pír alatt az olajbogyó-jellegű, vagy netán északi, porcelánbőr-típus karakterét. Ha karikatúrát kérnek, a körvonalak egyikét-másikat vas-tagítja: az ajkakat, az orrot, olykor a szem huncut fényét hangsúlyozza. Vicces, nem bántó – mindenki elégedetten távozik.

Miközben csillogó köveket és strasszos papucsot vásárol, a fiatalasszony fedezi fel a szalmakalapos lány pannóját, ahol reklámként egy szőke, loknis kislány fotója és a róla készült rajz fölé Sylvester Stallone és Mr. Bean karikatúrája magasodik. Hátranéz: a nagymama egy helyi túróslepény-különlegességet kóstol, a kislány a kiválasztott műanyag gyűrűnek örül. Közelebb lép, jól megnézi a székben terpeszkedő házaspárt, akikről most a portré készül. A lány háta mögül rákukkint a rajzra, és felderül az arca. Tetszik a produkció, összetereli az övéit, alkudozik egyet, szinte kinézi az előző klienseket – vágyik már a maga ragyogó pillanatának megörökítésére.

Alakul a család női ágának lenyomata. A szalmakalapos most szemüveget tesz, apró mozdulatokkal hangolja össze a hasonló vonásokat: míg haját nem rajzol, tanulmányozni lehet a családfát: a genetikailag továbbadott örökséget és mindazt, amit az idő, a tapasztalat púderezett az arcokra. Színesben álmodták meg a remekművet, és amit pasztellel ki lehet hozni a portréből, azt a törekeny szalmakalapos kihozza.

Harminc perc – mindenik alanyra tíz jut. Ennyit kibír a legfiatalabb modell is, ennyit megfizet a legtapasztaltabb is. Ha olajban dolgozna, órákig, napokig tartana. A rafinált nagyok éles tekintettel hetekig foglalkoztak egy modellel. Akkor a mester fizetett a modelleknek, és az eredmény aztán jó pénzért elkelt. Borsos belépőért nézzük ma is – egy örökkévalóságig.

Ha nem tíz perc jutna az örökkévalóságra, ezek a munkák is pompázhatnának egy múzeumban. A fiatalasszonynak megcsörren a telefonja: a család férfiága befejezte a parti sörözést – menni kell. Hogy a mű ne kenődjön szét szállítás közben, az alkotó tartósítót fúj rá, keretbe teszi, s már szaladnak is. A fiatalasszony viszi a képet, a generációk arcvonásai a melléhez szorulnak, elégedettség keveredik némi aggodalommal

az arcán. Tetszeni fog a fiúknak? Helyet kap egy dolgozóasztal fölött? Ott marad örökre, a meszelés, újrafestés után is mindig látni lehet majd a keret nyomát a falon, a kis műanyag gyűrűs ükunokája a választottját majd a kép előtt csókolja először, itt kéri meg. A színes rajzról jóváhagyóan, befogadóan helyeselnek a tengerparti felmenők.

KÓMESE

A hőség máris elviselhetetlen, felfedező útra most nem indulok se gyalog, se úszva. Inkább csendesen álmodozom a parton, a vízben elnyúlva – ez a szakasz pont alkalmas erre. Fáradt vagyok, meguntam a nyári, a családi történeteket, hallgatni szeretnék.

A víz mondhatni az életelemem. Még úszni se tudtam, már félelem nélkül ugráltam a feneketlen nagymedencébe. Vízitündérnek képzeltem magam a városi strand gyermekmedencéjében, tekergettem a testem, tavirózsa voltam, betöltöttem a teljes vízfelszínt. Feléledek, étellel telek, amikor vízben lehetek. Nem igénylek társaságot. Fáraszt a panaszkodás, a dicsekvés, a túlzás, felnagyítás. Unom az alkalmi ismerősök életének részleteit, nem vagyok kíváncsi, azt érzem, valójában bemocskol a sok intim kis apróság. Lehúzó álmaim magasztosságából. Nem tudok könnyedén viccelni a semmin, amihez nincs közöm. Legtöbbször nincs közöm. Nem érint, nem ismerős. Idegen tőlem minden, ami ilyen nyálkásan, undorítóan, tolakodó módon emberi. Nyűgös és türelmetlen leszek sok templomi prédikációtól, ismeretterjesztő előadástól. Semmi, amit „az emberről” mondanak, nem rólam szól. Mit akarnak mondani? Hogy nem ehhez a fajhoz tartozom? Vagy csak a leegyszerűsítő kliséik keltik azt a látszatot, hogy ennyi és ilyen az ember, én meg valami eltérő fajta vagyok?

Most teljesen ellazulok, mint aki frissen vetett ágyban hever. A hátam, derekam, lábam lágyan ring a part melletti sekély vízben. A köveken megcsobbanó apró hullámok tréfákat susognak a fülemben.

Egyenletesen kellene leburnulni! Hasra fordulok, elmerülök a kövek bámulásában. A napfény megcsillan rajtuk, ahogy a víz fodrozódik, pompásak a színek: a barnán is arany csillan, a fehérek egy része

áttetsző, és van rózsaszín meg bordó, narancs, zöld, mélykék. Nem győzők betelni velük, felkapok egyet, aztán egy másikat, a tenyerembe szorítom, egy kupacnyit gyűjtök a legszebbekből, amelyeket beviszek majd a szobába, hogy őrizzek az álmomat. A nyaralás utolsó napján mindet besüllyesztem a hátizsák zsebébe, és hazacipelem, hogy otthon emlékeztessenek a nyári napok könnyűségére.

A víz és az egymás által lesimított, lecsiszolt kövek a barátaim. Egy teljes, színpompás, lenyűgöző világ meséit mondják. Hozzák valahonnan, a mélyből, a messzeségből. A tengermélyi homok, amiből alakjuk formálódott, át volt itatva ezekkel. A víz beleforgatta őket, a szél suttogta nekik. Békésen hevernek egymás mellett, egy-egy erőteljesebb hullám megemeli, arrébb teszi őket. Siránkozás, dicsekedés nélkül tűrik. Világukban otthon vagyok. Nem érzem, nem éreztetik, hogy idegen volnék. Történeteik nem tolakodóak, nem akarnak olyan titkokba beavatni, amelyek nem tartoznak rám.

Mire benépesedne a csendes öböl, a legnap sugarasabb, legszebb történeteket ígérő köveket összeszedem, és indulok velük a szobám felé. Ott sorakoznak a nyaralás végéig az éjjeliszekrényen. Elválik, szárazon melyik őrzi tovább a varázsát, melyik érint meg akkor is, melyiknek a hideg magánya mesél nekem hangosabban arról, ami mélyen emberi.

FELHŐSZÍV

Rosszul szeretünk, amikor másokért feláldozzuk magunkat. Istenért szeretni. Másokat szeretni. Szolgálni. Másért feláldozni valamit, magamból, az időmből. Nem azért, hogy lekötelezzem, hogy magamhoz láncoljam. Nem félelemből, bizonytalanságból, önbizalomhiányból. Rosszul tanultuk. Elsőként magunkat szeretni. Egészségesen. Mást Istenért szeretni. Tovább szeretni. Mert szerettek. Szerettek valaha?

Várom egy üzenetet. Az égen a felhők különleges alakulatokba rendeződnek: ott cérnamenyasszony, itt a szenvedő Krisztus, keresztje alatt az anya, itt inkább kisgyermekkel, a lefelé néző alak, ahogy a szél hamarosan szétfújja az alakzatot, inkább hasonlít egy nagyorrú karika-

túrához. Odébb úszom, egy ideig a hullámokat figyelem, minduntalan emlékek villannak, a jóízű hullámlés apámmal a Fekete-tengeren, ráfeküdni és hagyni, hogy vigyen, figyelni és ráugrani a legmagasabb hullám hátára, és kihasználni a sodrását. Ezek mind napsugaras emlékek, mint ahogy az is, amikor elvesztődtem, és nem találva a vízpartról végtelenül egyforma sorok közt az enyéimet, enyhe pánikban egyre messzebbre szaladtam, anyut és nagymamát kiáltva. Egy bácsi állított meg, vett a nyakába, a hangosbemondón keresték meg a szüleimet, de akkorra én már olyan nyugodtan és vidáman nézelődtem, mint aki régi ismerőssel találkozott. Pedig a bácsi románul beszélt, én meg akkoriban nem értettem a nyelvet. A felnőtt karjában megnyugodtam. Azóta sem emlékszem vissza semmiféle félelemre az esettel kapcsolatban. Ha a mai híreket hallgatom, aggódó anyai énem utólag is megborzad a horrortörténetek forgatókönyveinek sokaságával szembeülve. Mi lehetett volna, micsoda gonosz vágyak, tettek! Visszagondolva a nyugalom és a helyzet viccessége egyszerre bukkan fel emléként. A mélységes megnyugvás, hogy megtaláltak és fölemeltek, a dolgok humora a szüleim későbbi emlékezései kapcsán áll így össze bennem. Meglepő módon sem akkorról, sem későbből nem ragadt meg semmi tragikusra hajazó, ijedtséghez hasonlító érzés.

A felhők cukormázzal körbevett szívet formáznak. Amikor újra odapillantok, nevetnem kell: ez az üzenet? Nekem? Ilyen nyilvánvalóan giccses szíveket küldözgetsz, Uram? Humorodnál vagy...

Úszom és forog a megállított gondolatsor: az Isten nyilvánvalóan nem üzenhet mást, mint valamit a szeretetről. Anyád és apád szeretetéből lettél... Itt máris leállítom a gondolatot: mi van, ha nem szerették egymást, ha egyszeri vágyból lettem, ha szeretet nem volt se azelőtt, se azután... Ha később elfogyott az a szeretet... Anyádnál és apádnál jobban szeretlek... Anyád és apád helyett is szeretlek. Mindig szeretlek, örök jelenben szeretlek. Nem valami tulajdonságodért vagy érdemedért. Azért sem, mert nagyon picire össze tudsz húzódni, hogy útba ne legyél, hogy a haragom elkerüld. Nem vagy utamban, és semmilyen hibád, fogyatékoságod nem hoz ki a sodromból. Ha nem érted is, ez hogyan lehet és milyen, amiről beszélek, így van. Én vagyok, aki pánikba hajszoló futásodat megállítottam. Te nem láttál, csak egy föléd magasodó árnyékot – onnan kezdve érezted a biztonságot a karomban.

A mellemhez szorítottalak, finoman, te meg félig el is aludtál a vállamra dőlve, míg anyádék utánadjöttek. Újra rájuk bíztalak. És bármilyen mulyák vagy bambák, felelőtlenek, hiányzó érzelmi vegyértékeiket iróniába mártók is, rájuk bíztalak. Mellettük növekedsz, miközben így vagy úgy – illetve így is, úgy is – én szeretlek. Ennyi. Nincs szükséged többre.

Új bőr

(130 x 160 cm, olaj, vászon)

Nemes Gyula

A VOLT ERDÉLYI MAGYAR CSENDŐRÖK „NYUGDÍJHARCA” A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

– *A Magyar Királyi Csendőrség megalakításáról
és a csendőrök nyugdíjáról* –

Az 1881–1884 között létrehozott és megszervezett Magyar Királyi Csendőrség nemzetközi összehasonlításban is figyelemre méltó hatékonysággal fejtette ki csend- és rendvédő tevékenységét a Magyar Királyság területén. Erdély területét a kolozsvári I. csendőrkerület fedte le, amelyet 1908-ban kettéosztottak, ily módon hozva létre a brassói VII. csendőrkerületet.¹ A testületben való szolgálat különösen a szegényebb sorsú, jóvágású, eszes, paraszti származású fiatal férfiak számára jelentett társadalmi előrelépést. A csendőrjelöltek jó fizetésre számíthattak, és nem volt érdektelen az a kilátás sem, hogy idősebb korukra nyugdíjogosultak lehettek. „Csendőrnek lenni hivatás, egyfajta életforma volt, nem pedig munka. Elit szellemiség, mélységes konzervativizmus, drillszerű fegyelem és szigorú hierarchizáltság jellemezte a testületet. A csendőrökbe a kapott parancs azonnali és gondolkodás nélküli végrehajtását sulykolták. Az állomány elé a *Híven, becsülettel, vitézül!* jelszót tűzték ki. (Istenfélelem, hazaszeretet, hivatástudat.)” – írja Kaiser Ferenc, a csendőrelélet egyik kutatója.²

A csendőrök fizetése két fő részből állt: egyrészt a rendfokozat, másrészt a szolgálati idő után járó illetmény alapján. Ezenkívül a testület tagjai több kedvezményben is részesültek: például kedvezményes orvosi ellátásban, térítésmentes gyógyszerellátásban, (a családos csendőrök) lakbértérítésben, 50%-os vasúti és hajózási kedvezményben és így tovább. Az alapelv az volt, hogy az államnak alkalmazottai számára a társadalmi helyzetéhez méltó életvitelhez szükséges feltételeket kellett biztosítani. A csendőrlegénység fizetésének 1,5%-át vonták

---

1 A M. Kir. Csendőrség története. *Csendőrségi Lapok (CsL)*, XXIII. évf. (1933. február 14.) 4. sz. 113. p.

2 Kaiser Ferenc: Élet a csendőrsön. *Rubikon*, 21. évf. (2010) 1. sz. 32–41. p.

le betegsegélyző járulékként és 2%-át nyugdíjjárulékként. A testület betegsegélyző alapja az ún. CSERBA (Csendőrségi Ellátásban Részesülők Betegsegélyző Alapja) volt.

A csendőrök tíz év szolgálat után nyugdíjképesek lettek, azaz kérheték nyugdíjazásukat. Ezzel a lehetőséggel többen is éltek.³ Egy évtizednyi szolgálat után a fizetés 40%-a járt nyugdíjként. Itt azonban meg kell még említenünk azt a szomorú statisztikát is, mely szerint a fegyveres szolgálatban eltöltött idő következményeként a csendőrök jelentős része a nyugdíjkorhatár előtt egy-két évvel, vagy annak elérése után egy-két évvel elhalálozott. Ebből kifolyólag a csendőrségnél az első letöltött öt évi szolgálati időt duplán számolták, amennyiben a csendőr tíz év után – korhatár előtt – kérte a nyugdíjazását. Minden tíz év utáni, további szolgálatban letöltött év után 2%-kal nőtt a nyugdíj összege. Negyven évnyi szolgálati viszony után a csendőrök fizetésük 100%-ával léphettek nyugdíjba. Ennél hosszabb időt azonban senki sem tölthetett aktív szolgálatban.

Ha a nyugdíjjogosult csendőr úgy döntött volna, hogy lemond a nyugdíjáról, lehetősége nyílt arra, hogy végkielégítést kapjon. Ez egyben egy nagyobb összeget jelentett, amellyel akár vállalkozást is lehetett indítani. Mielőtt azonban a testület jóváhagyta volna a végkielégítés kifizetését, szigorúan ellenőrizte, hogy a kérelmező csendőr üzleti elgondolása mennyire életképes, elégséges-e a végkielégítés összege ennek beindításához, a későbbi várható bevétel biztosítja-e a család megfelelő életvitelét, illetve – nem utolsósorban – azt is, hogy a kérelmező felesége egyetért-e a csendőr által választott megoldással. Ha ezek közül valamelyik feltétel nem teljesült, a nyugdíj végkielégítésre való átváltását nem hagyták jóvá.⁴

Amennyiben a csendőr szolgálati ideje alatt egészségileg károsodott, vagy önhibáján kívül szolgálatképtelenné vált, rokkantsági nyugdíj járt neki, a nyugállományú csendőr elhalálozása esetén pedig özvegye ún. özvegyi nyugdíjra volt jogosult. Ha egy csendőr szolgálati ideje alatt

---

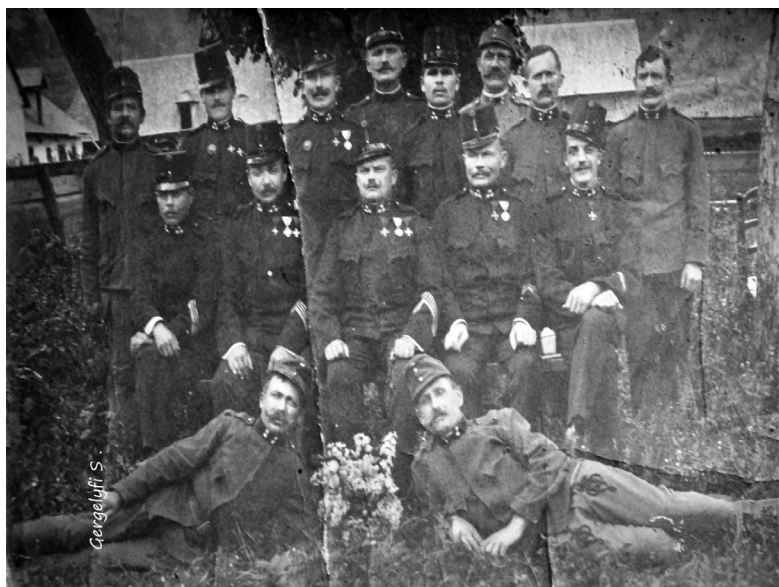
3 Ilyenek voltak például a rigmányi Csiszér Imre (1857–1943) és a nyáradszeredai Dósa Lajos (1857–n. a.) tiszthelyettesek, akik három év katonai szolgálat után léptek a csendőrség kötelékébe a szervezet megalakulásakor, és 1891-ben – alig 34 évesen – vonultak nyugállományba.

4 Parádi József: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület (1881–1945)*. Budapest, 2012, OOK-Press Nyomda, 77–78. p.

vesztette életét, szolgálati idejéhez további 10 évet számoltak hozzá. Az utóbbi esetben tehát akár az is előfordulhatott, hogy az elhalálozott csendőr özvegye a férj teljes fizetését kapta meg nyugdíjként.⁵

A CSENDŐRSÉG HELYZETE AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ IDEJÉN

Az első világháború, amely mintegy négy éven át (1914–1918) zajlott, igen nagy kihívás elé állította a magyar csendőrséget is. A háború ideje alatt sok csendőr vonult be tábori csendőri szolgálatra, aminek következtében a hátszágban működő csendőrőrsökön szolgálatot teljesítők létszáma drasztikusan lecsökkent. A hiányzó létszámot nyugdíjas csendőrökkel, póttartalékos, rendvédelmi szolgálatra ki nem képzett személyekkel igyekeztek pótolni és feltölteni. Ez a megoldás azonban a közbiztonság nagyfokú romlásához vezetett.

Az árokaljai csendőrőrs nyugdíjasokkal és póttartalékosokkal feltöltött legénysége 1916-ban. Az ülő sorban jobbról az első Madaras Elek őrsvezető

5 Dr. Rektor Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland (Ohio, USA), 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat, 108. p.

1916-ban, amikor az osztrák–magyar haderő a frontokon harcolt, a román királyi haderő csapatai, átkelve a Kárpátokon – semmibe véve az addigi szövetséget – betörték Erdélybe. A betörő román csapatoknak szinte csak a határszéli csendőrörsök álltak ellen. A sokszoros túlerőben lévő román erők körülfarták a magyar csendőrörsöket, és ezek legénysege – mivel már nem tudott visszavonulni – gyakran az utolsó töltnyig való harcot választotta a fogságba esés helyett. Sorsuk természetesen a hősi halál lett.

A betörésre válaszul az osztrák–magyar és a német hadvezetés a keleti frontról harcedzett csapatokat csoportosított át Erdélybe. 1916 augusztusában az erdélyi 1. hadsereg mintegy 30 000 fős állománnyal rendelkezett, amely három frontszolgálatról visszavont hadosztályból, két honvédhadosztályból, népfelkelőkből és csendőrökből állt. A román haderő kb. 440 000 fős állománnyal tört be Erdélybe, de előretörésük, a katonák gyenge felszereltsége és hiányos kiképzése miatt nagyon lassan haladt. Időközben megérkezett a német segítség is, és az ellentámadás is kezdetét vette. Mind az 1. osztrák–magyar hadsereg, mind a 9. német hadsereg sikeresen látta el a küldetését, és délen Bukarestig, keleten pedig Prutig üzték az ellenséget.⁶

A CSENDŐRSÉG UTOLSÓ INTÉZKEDÉSEI SZÉKELYFÖLD TERÜLETÉN A ROMÁN MEGSZÁLLÁS ELŐTT

Az 1918. évi őszirozsás forradalom kitörésének hírére Erdély magyarsága aggódva látta, hogy a keleti határait megszállva tartó Goldbach-csoport⁷ csapatai rendezetlenül, lövöldözve, rabolva és pusztítva hagyják el őrhelyeiket, felfordulást, lázongást idézve elő, amerre elvonulnak. A zavargás és a hatóságok ellen irányuló erőszak a magyarok lakta térségekben aránylag kisebb mértékű volt, mint a román vidékeken, ahol a pópák és tanítók által felizgatott tömeg sok helyen megtámadta a magyar tisztviselőket és a csendőrséget, követelve, hogy azok hagyják el helyüket. A román nemzeti tanácsok az Aradi Nagy Román Nemzeti

6 Nemes Gyula: „Népem biztonságát őrzöm.” Maros-Torda vármegyeiek a Magyar Királyi Csendőrség kötelékében. Marosvásárhely, 2023, MasterDruck Nyomda (magánkiadás), 18–19. p.

7 Anton Goldbach von Sulittaborn (1866–1924). Az 1918 áprilisában brassói központtal megszervezett katonai közigazgatási egységet ez év szeptemberére erdélyi csoportparancsnoksággá alakították Goldbach altábornagy vezetése alatt.

Tanács intézkedései hatására többé már nem ismerték el a magyar állam fennhatóságát sem: megalakították a román gárdákat, melyeket felfegyvereztek, valamint előkészületeket tettek a román megszálló csapatok fogadtatására is. Ezek voltak a legelső intézkedések, amelyek a törvényes rend – és a magyarság – ellen irányultak. A katonai alakulatok többnyire feloszlottak, a rend fenntartása pedig teljesen a csendőrségre maradt. A városokban általában nagyobb zavargások nem történtek, mert a legtöbb erdélyi városban a magyarság többségben volt, és az ottani katonai erők, amelyek jórészt tisztekből alakultak, elégségesnek bizonyultak a zavargások elfojtására.⁸ A továbbiakban néhány olyan példát említünk, ahol a csendőrségnek kellett eljárnia, teljesítve kötelességét.

Gyergyószentmiklóson, ahol a határszéli őrsök legénységének nagy része gyülekezett, Besser Béla csendőr főhadnagy és szárnyparancsnok a csendőrökből és önként jelentkező katonákból egy századot szervezett, amellyel a románok feltartóztatására 1918. november 14-én a Gyilkos-tóhoz vonult. A század létszáma fokozatosan több mint 500 főre gyarapodott, összecsapásra azonban végül nem került sor: a románok a határszél birtokba vétele után csak akkor folytatták előnyomulásukat, amikor 1918. november 22-én a magyar kormány elrendelte, hogy a magyar csapatok vonuljanak vissza a belgrádi katonai konvenció értelmében kiűritendő területről. Besser főhadnagy alakulata az utasításnak megfelelően visszatért Gyergyószentmiklósról, ahol az önként jelentkezők szétszéledtek, a csendőrök pedig visszavonultak a benyomuló román csapatok elől.

A csíkszeredai csendőrszárny legénységének egy részét Hrabár Endre főhadnagy, gyergyótölgyesi szakaszparancsnok Marosvásárhelyen át Nagyváradra vezette, a másik része pedig – kb. 100 főnyi csendőr, Etédi Simon Balázs⁹ százados parancsnoksága alatt – a helyén maradt, és a

---

8 Az 1918-as forradalom Erdélyben és a csendőrség. *CsL*, XXXI évf. (1941. január 1.) 1. sz. 2–6. p.

9 Tudomásunk szerint, az egyetlen magyar királyi csendőrtiszt, aki a román megszállás után a helyén maradt, és a két világháború között Erdélyben élt, Etédi Simon Balázs volt. Simon Etéden született 1874-ben, Simon Lajos és Pálffy Zsuzsanna gyermekeként. 1884 és 1891 között a Kolozsvári Unitárius Kollégium tanulója volt. Később katonatiszti pályára lépett, és 1895-ben hadapródként, ideiglenes szakaszparancsnoki beosztásban a székesfehérvári VI. csendőrkerület állományában teljesített szolgálatot. 1896. május 1-től hadnagy rendfokozatba

román megszállás alatt is ellátta feladatát. Mindennek 1919. április 1-jével lett vége, ekkor ugyanis a románok leszerelték, majd internálták a csendőröket, végül pedig kiutasították őket az általuk ellenőrzött területről.

Ami Székelyudvarhelyet illeti, a városban és környékén kisebb zavargások fordultak elő, ezeket azonban a frontról fegyelmezetten hazatérő 82-esek (a császári és királyi 82. gyalogezred katonái), valamint a csendőrség és a nemzetőrség emberei pár nap alatt felszámolták. A városbeli csendőrök Reschner Győző százados parancsnoksága alatt bevárták a románokat, és 1919. április elejéig ők is szolgálatban maradtak. Ezt követően a románok lefegyverezték és megfigyelés alá helyezték őket. A parancsnokukkal gyakrabban érintkező csendőröket végül lázadás gyanújával elfogták, bebörtönözték és megkínózták – többnyire az érintett parancsnokokkal együtt. Végül ezeket a csendőröket vagy szabadlábra helyezték, vagy kiutasították a térségből.¹⁰

A zavargások nem kerültek el Maros-Torda vármegyét sem. A Szentháromság nevű községben a frontról hazatérő katonák meggyilkoltak és kiraboltak egy földbirtokost, Szövérd községben pedig a szolgabíró házat fosztották ki, a fosztogatást megakadályozni akaró szolgabírót és

---

lépett. 1899–1903 között szakasparancsnok Marcalon, majd Győrben. 1903-tól főhadnagy, segéd tiszt, szakasparancsnok a kolozsvári I. csendőrkerület kötelékében. 1909-től százados, a frissen megnyílt nagyváradai Csendőr Továbbképző és Altiszti Iskola tanára. 1912-ben Sepsiszentgyörgyön, 1913-tól pedig Petrozsényben szárnyparancsnok, majd 1917. szeptember 1-től Csíkszeredában töltötte be ugyanazt a tisztséget. 1911-ben a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium III. ügycsoportjának alárendeltségébe tartozó 16. osztály tartalékos vezetője. 1916-ban „a háborúban teljesített kitűnő szolgálatai elismeréséül a legfőbb dicsérő elismerésben” részesült. 1919. áprilisig szárnybeli legénység egy részével helyén maradt, majd miután a románok elűzték őket, hazatelepedett Firtosmartonosra. Az 1940-es évek elején még ott élt, 1949. április 20-án hunyt el. Katonai kitüntetései: Katonai érdemérem piros szalagon, Bronz jubileumi emlékérem a fegyveres hatalom számára, Katonai jubileumi kereszt, Ferenc József-rend lovagkeresztje a Katonai érdemkereszt szalagján, III. osztályú Tiszti Katonai Szolgálati Jel. (Forrás: Nemes: 2023. 55. p.)

- 10 Egy bukaresti román lap szerint 1919. szeptember 8-án a hatóságok egy januártól működő „valóságos hadsereget” fűleltek le és számoltak fel Székelyföldön, amelynek Reschner Victor korábbi magyar csendőrkapitány volt a vezetője. A szervezet célja a hatóságok szerint a következő volt: minden lehetséges módon azon dolgozni, hogy helyreálljon a magyar állam. Reschner keze alá 80 volt magyar csendőr tartozott, akik közül 58-at letartóztattak, a többi Budapestre menekült vagy a székely hegyekben bujkált. Forrás: Un vast complot descoperit în Secuime. Fostii jandarmi unguri urmăreau provocarea unei revoluții. *Universul*, XXXVII. évf. (1919. szeptember 29.) 306. sz. 1. p.

községi bírót pedig agyonverték. A lázongó községek megfélemezésére Nagy Miklós marosvásárhelyi járásörmester 10 csendőrrel vonult ki; a tetteseket elfogták, és a rendet is sikerült helyreállítaniuk. Az ugyancsak Maros-Torda vármegyéhez tartozó Déda-Bisztra, Gödemesterháza és Ratosnya nevű községekben a felfegyverkezett román lakosság kezdett rabolni: az uradalmakat és a fűrésztelepeket is kifosztották. Marsay János csendőr százados 10 csendőrrel és 30 nemzetőrrel szállt ki a lázongó községekbe, ahol valóságos harc alakult ki, amelynek során több román nemzetiségű személy is elesett, egy csendőr pedig megsebesült.

Parajd községben a székely lakosság rendezett tüntető felvonulást, követelve az 1916. évi román betörés miatt elszenvedett hadikárok megtérítését. Gina Mihály örmesternek sikerült megnyugtathatnia a felháborodott tömeget; az emberek végül eleget tettek a rendfenntartók felszólításának, és rendezettség nélkül szétesztlottak.

Sepsiszentgyörgyön is volt forradalmi mozgolódás, de a helyi szárnyparancsnok, kézdiszentléleki Voloncs István százados 20 csendőrrel megjelent a zavargás színhelyén, és pár óra alatt helyreállította a rendet.¹¹

A fenti események idején a csendőrség tulajdonképpen a végnapjait élte (bár ez talán az adott időszakban nem volt ilyen egyértelmű). Az első világháború végén egész Európa romokban hevert. Ekkor került sor azoknak a békeszerződéseknek az aláírására is, amelyek mintegy előrevetítették az eljövendő történelmi konfliktusokat. A győztes Szövetséges és Társult Hatalmak és Magyarország közötti békeszerződést 1920. június 4-én írták alá a versailles-i Nagy-Trianon-kastélyban úgy, hogy az ezzel kapcsolatos döntések során a magyar fél álláspontját nem vették figyelembe. A szerződés értelmében Magyarország elveszítette területének kétharmadát, a lakosság száma pedig a korábbi 21 millióról 8 millióra csökkent. A határokon kívül rekedt több mint 3 millió magyar nemzetiségű ember. Erdélyt a Partiummal és Kelet-Bánáttal együtt Romániához csatolták. A magyar királyi csendőrőrsök megszűntek, helyükbe román rendvédelmi erők léptek.

---

11 CsL, 1941. január 1.

„NYUGDÍJHARC” AZ INTERBELLUMBAN

1918-ban a csendőrök túlnyomó többsége elhagyta Erdély területét, és Magyarországra távozott, ahol folytatta szolgálatát. Közülük nagyon kevesen voltak, akik az 1940-es visszacsatolás után hazatértek szülőföldjükre, és itt haltak meg. Ilyen volt például a kibédi Madaras Elek (1882–1947) alhadnagy (Madaras Gábor nótáénekes édesapja), vagy a mezőbándi születésű Kővári Ferenc (1889–1974) őrmester.

1919-ben, a Magyarországi Tanácsköztársaság idején rövid időre létrehozták az ún. Vörös Őrséget, amelynek tagjai közt jelentős számban voltak jelen a volt Magyar Királyi Csendőrség és Rendőrség tagjai. Az év végére azonban ezt a szervezetet felszámolták, a csendőrséget pedig újjászervezték. Az erdélyi kerületek parancsnokságát, Erdély idegen megszállása után, Jászberénybe telepítették át, ahol 1920 októberéig működött (ez volt a „Jászberénybe egyesített kolozsvári és brassói csendőrkerületek parancsnoksága”). Megszűnése után az állomány tagjait más kerületek kötelékébe osztották be.

Erdélyben a román adminisztráció bevezetése után a volt magyar csendőrök munka és megélhetés nélkül maradtak. A Simon Balázs százados oldalán maradt csendőrök az erdőkitermelésben találtak munkát, mások családi birtokaikon gazdálkodtak (ha volt nekik ilyen), vagy egyéb polgári foglalkozás után néztek. A régebb óta nyugdíjas csendőrök nyugdíjának folyósítása megszakadt, azok pedig, akik éppen elérték a nyugdíjkorhatárt, már semmiféle juttatást sem kaptak a román hatalomtól. Az 1923-ban érvénybe lépett román nyugdíjtörvény megjelenése után több volt magyar csendőr nyújtott be kérvényt nyugdíjazása érdekében, ez azonban semmiféle eredményre nem vezetett. 1925-ben újabb nyugdíjtörvény lépett hatályba, amelyet 1929-ben kiegészítettek. Elvileg ennek kellett volna biztosítania a jogalapot a csendőrök nyugdíjügyének megoldásához, a valóságban azonban nem ez történt. Idővel Simon Balázs százados lett a nyugdíjas csendőrök szószólója, és a Országos Magyar Párt (OMP)¹² is próbálta képviselni ügyüket a román parlamentben, de szinte semmilyen eredményt nem sikerült elérniük.

---

12 A két világháború között működő párt Romániában, amely a romániai magyarság képviselőjeként határozta meg magát. A párt képviselői és szenátorai 1922-től 1940-ig tagjai voltak a román parlamentnek.

Etédi Simon Balázs csendőrszázados családjában, 1917 körül

1930 nyarán az OMP parlamenti csoportja megsürgette a különféle nyugdíjkérvények elintézését, küldöttséget delegálva Boilă Romulus-hoz, a román nyugdíjügyek legfelsőbb intézőjéhez.¹³ (A csendőrök mellett más szakmai csoportokhoz tartozók is elveszítették ilyen jellegű juttatásaikat.) Boilă ígéretet tett a magyar tanárok ügyének orvoslására, a csendőrök nyugdíjigénye kapcsán viszont azt válaszolta, nem érzi magát hivatottnak a döntésre. Javasolta, „a magyar párt provokáljon bírói döntést a kérdésben, ha aztán a Semmitőszék ítélete kedvező lesz, úgy revízió alá lehet vétetni az eddigi elutasító határozatokat is.”¹⁴ A találkozóról egy román lap egyik cikke is említést tett, gúnyosan „nagylelkűnek” titulálva Boilăt amiatt, hogy nyugdíjat adott a „hírhedt” magyar csendőröknek, akiknek az 1918–19-es tevékenysége még eleve-

13 Boilă Romulus (Dicsőszentmárton, 1881 – Kolozsvár, 1946) ügyvéd, tanár, országgyűlési képviselő a Nemzeti Parasztpárt (Partidul Național Țărănesc) színeiben. 1930-ban a nyugdíjközpont elnöke.

14 A Magyar Párt parlamenti csoportja megsürgette a nyugdíjkérvények elintézését. *Brassói Lapok*, XXXVII. évf. (1931. január 23.) 18. sz. 3. p.

nen élt minden tisztességes román emlékezetében. „Most Romulus Boilă úr – azért, hogy a magyarok kedvében járjon – önhatalmúlag felülírt egy törvényes határozatot”¹⁵ – állította a cikkíró.

A volt erdélyi magyar csendőrök 1931 márciusában „tömörülést” – azaz egyesületet – hoztak létre, amelynek az volt a feladata, hogy képviselje ügyüket a román hatóságok előtt. A Dicsőszentmártonban megtartott alakuló gyűlésről az *Ellenzék* tudósítója a következőket írta: „A volt magyar csendőrök tartottak tegnap gyűlést Dicsőszentmártonban. Hatalmas szép szál emberek, fegyelmezetten katonás tartásuk még így civilben is, pedig már előregedett egyik-másik. [...] A gyűlés végén határozatba ment, hogy felhívást intéznek az ország területén lakó volt csendőrökhöz, akik nyugdíjra igényt tartanak, felszólítván őket a tömörülésre, mert így talán sokkal eredményesebben megvívhatják egzisztenciális harcukat a nyugdíjért.” A gyűlésen elhangzott, hogy mivel a román állam a csendőröket katonáknak minősíti, rájuk nézve a katonaság nyugdíjaztatásáról szóló rendelet az irányadó. Ez pedig kimondja, hogy a csendőrök 35 év ténylegesen letöltött szolgálati idő vagy az 57. életévük betöltése után válnak nyugdíjazhatóvá. Felvetődött az a kérdés is, hogy mi a teendő azok ügyében, akiknek még nincs 35 év szolgálati idejük, vagy akik még csak 45 évesek. A jelenlévő Kriskó Károly, volt csendőr őrmester elmondta, hogy ő például már 1929-ben beadta nyugdíj iránti kérelmét, de azzal a válasszal küldték vissza hozzá, hogy addig nem nyugdíjogosult, amíg az előírt korhatárt el nem éri.¹⁶

Az egyesület első próbálkozásai kudarcba fulladtak. Egy román lap ironikusan, némi kárörömmel jegyezte meg, hogy az OMP hiába indított törvényszéki eljárást a román állam ellen a volt magyar csendőrök nyugdíjának ügyében, nem járt sikerrel. Boilă nyilvánvaló jóindulata is hiábavaló volt: a kérelmezőknek nem sikerült elérniük, hogy „román pénzzel tömjék tele magukat”.¹⁷

15 D. Boilă e generos! Alte categorii de pensionari maghiari. *Cuvântul*, VI. évf. (1930. július 2.) 1865. sz. 7. p.

16 Óreg „kakastollások” forrongó gyűlése. A régi csendőrök összefogóztak élethalál harcra – a nyugdíjért. *Ellenzék*, XIX. évf. (1931. március 14.) 60. sz. 2. p. Az eseményről a *Dimineata* bukaresti román lap 1931. március 16-ai száma is említést tesz (ráadásul meglehetősen tárgyilagosan foglalkoznak az ügygel).

17 Proces pentru pensia jandarmilor unguri. *Cuvântul*, VIII. évf. (1932. január 23.) 2426. sz. 6. p.

A volt csendőrök egyesülete („Kriszta Károly és társai” néven említik egy ideig őket) 1932 novemberében memorandumot fogalmazott meg, amelyet felterjesztett a román igazságügyi miniszterhez. Ebben részletesen kifejtették álláspontjukat: mint írták, az impériumváltás után senki nem kérte tőlük, hogy hűségesküt tegyenek a román államra, egyszerűen eltávolították őket a szolgálatból. Az 1923-as nyugdíjtörvény megjelenése után sikertelenül nyújtották be okmányaikat, és az 1925-ös törvény is hiába mondta ki, hogy mindazok az egyházi, polgári vagy katonai tisztviselők, akiknek havi fizetéséből a nyugdíjalap javára levonások történtek, nyugdíjogosultak – a csendőrök kérését ezúttal sem vették figyelembe. „A memorandum kifejtette, hogy a volt magyar csendőrök éppen olyan alkalmazottai voltak az államnak, mint a többi tisztviselők és semmiféle jogalap nincsen arra, hogy éppen őket zárják ki a nyugdíjból.”¹⁸

Mintegy 560 volt csendőr nyújtott be nyugdíjigénylést, és indított pert egyénileg vagy csoportosan az állam ellen, de alig van tudomásunk olyanról, akinek sikerült volna nyernie. „Szolga Albert volt székelyudvarhelyi csendőr szakaszparancsnok a nyugdíjközpont elutasító végzése ellen fellebbezéssel élt a legfőbb számvevőséggel, amely elismerte nyugdíjigényét, bár a tárgyaláson a nyugdíjközpont képviselője mindent elkövetett a kedvező határozat ellen” – tudjuk meg az *Erdélyi Hírlap* 1932. november 9-i tudósításából. Úgyszintén kedvező elbírálásban részesült Dózsa Albert egykori magyar csendőr őrmesternek a Számvevőségekhez eljuttatott beadványa, amelyben nyugdíjának megállapítását kérte. (Bár e két esetben kedvező döntés született, azt egyelőre nem tudtuk kideríteni, hogy Szolga és Dózsa ténylegesen kézhez kapták-e a nyugdíjukat.) Az országos nyugdíjpénztár több esetben azzal az indokkal utasította el a csendőrök kérelmét, hogy a csendőrség a hadsereg részét képezte, így nem ők az illetékesek a kérelmek jogosságának elbírálásában. Ezzel szemben a Legfelsőbb Számvevőség úgy vélte,

---

18 Dicsőszentmárton székhellyel egyesületbe tömörültek a volt magyar csendőrök. *Ellenzék*, XX. évf. (1932. november 18.) 26. sz. 4. p. Ugyanerről a témáról tett közzé cikket a *Maros* „Székelyvidéki politikai napilap” is. Az 1932. november 17-én megjelent cikknek kissé túlzó – „A volt magyar csendőrök halálkiáltása” – címet adtak. „Ezek a szerencsétlen emberek, mint a fuldokló a szalmaszáliba, kapaszkodnak a memorandum sikerében, melyet ha ismét visszataszítanak, a legtöbbjüknek valósággal a halált fogja jelenteni” – állítja a lap.

hogy mivel a csendőrség mindenkor a Belügyminisztérium alárendeltségébe tartozott, a csendőrök joggal folyamodtak a polgári pénztárhoz. „Az elvi döntés alapján az összes volt magyar csendőrök beadvánnyal fordultak a legfelsőbb Semmitőszékhez, és kérték, mondja ki kötelező döntésben, hogy a nyugdíjpénztár köteles kiutalni számukra a nyugdíjat.”¹⁹

Nagyfokú hiszékenységgel és naivitással kellett azonban ahhoz, hogy az egykori csendőrök hitelt adjanak valamely román hatóság szavainak, és hogy ezek ígéreteit készpénznek vegyék. Az 1932 decemberében megtartott magyar parlamenti csoport értekezletén Willer József főtitkár – a realitás talaján maradván – felhívta a figyelmet arra a zűrzavarra, amelyet „egy csendőr nyugdíjának megítélése az egész csendőrprobléma terén okozott. Tény az, hogy a Legfelsőbb Számvevőszék Bírósága egyetlen csendőr esetében kedvező döntést hozott, de sajnos ezt az esetet nem tekintették precedensnek a többi ügy elbírálása során.” Willer arra is kitért, hogy a román felső bíróságnak „négy szekciója van, amelyek nem respektálják egymás döntéseit.” Ennek fényében a főtitkár óva intette a volt magyar csendőröket, hogy ne adjanak hitelt az olyan „lelketlen embereknek” (ügyvédeknek? politikusoknak?), akik azt ígérik, hogy kijárják igazukat, és ennek alátámasztására az egyetlen pozitívan elbírált esetet említik garanciaként.²⁰

Két év elteltével az ügyben még mindig az elvi kérdések tisztázásánál tartottak, és a tulajdonképpeni nyugdíjügy alig haladt előre.

Az OMP ún. próbapereket indított (az első ilyen per a Bálint Dezső csendőrőrmesteré volt), amelynek egyik eredménye az lett, hogy 1934 márciusában a legfelsőbb bíróság elismerte Simon Balázs volt csendőr százados – firtosmartonosi lakos – és Nagy Imre volt csendőr őrmester – csiksomlyói lakos – nyugdíjjogosultságát. Az elért eredmények némi bizakodásra adtak okot. „Így azután most az összes volt magyar

---

19 A volt magyar csendőrök jogosan kérhetik nyugdíjukat a román államtól. A Számvevőszék elvi jelentőségű döntése a magyar csendőrök nyugdíja ügyében. *Erdélyi Hírlap*, XVI. évf. (1932. december 18.) 4336. sz. 4. p.

20 A volt magyar csendőröket kijáró ügynökök környékeznek. *Keleti Újság*, XV. évf. (1932. december 18.) 291. sz. 3. p. Willer az értekezleten azt is hangsúlyozta, hogy „... fel kell világosítani a volt magyar csendőröket, hogy időnek előtte ne tekintsek nyugdíjügyüket véglegesen megoldottnak, kíméljék tehát meg magukat az esetleges későbbi csalódásoktól.”

csendőrök hozzá fognak jutni a jogukhoz” – jósolta az *Erdővidéki hírlap*.²¹ Az optimizmus azonban korainak bizonyult.

Országos viszonylatban a legtöbbet dr. Sebesi János szenátor foglalkozott a csendőrök ügyével. Az ő közbenjárására további három székelyudvarhelyi volt csendőr nyugdíjjogosultságát mondták ki. A többi általa képviselt csendőr ügyét – az *Indreptarea* és *Viitorul*²² román lapok sajtókampányának köszönhetően – azzal utasították el, hogy a csendőrök katonák voltak, viszont mivel nem szolgáltak a román hadseregben, nyugdíj sem jár nekik. Sebesi ezt követően több mint száz csendőr fellebbezését készítette el díjmentesen, az ügy képviselőjére pedig dr. Gyárfás Elemér ügyvéd-szenátort kérte fel.²³

Amint Gyárfás egy interjú alkalmával újságírói kérdésre elmondta, „a nyugdíjpénztár arra az álláspontra helyezkedett, hogy a csendőrök – éppúgy, mint Romániában, Magyarországon is – a hadsereg tagjai voltak. Eszerint a csendőrök nyugdíjazására a katonai nyugdíjszabályok lennének irányadók, melyek szerint Romániában nyugdíjat csak az osztrák–magyar hadsereg azon volt tagjai kaphatnak, kiket felvettek a román hadseregbe.” Ezt az álláspontot sikerült megdönteni a Semmí-

---

21 A volt magyar csendőrök nyugdíja. *Erdővidéki Hírlap*, X. évf. (1934. március 18.) 10. sz. 2. p.

22 A *Viitorul* című román lap már évek óta azon „dolgozott”, hogy a volt magyar állami alkalmazott nyugdíjkerők igényeit ellehetetlenítse. Amint az egyik lapszám-ban írták, Romániába az elmenekült magyar tisztviselők és csendőrök visszatérnek Magyarországról, hogy rátegyék a kezüket arra a pénzre, amit a Maniu-kormány lopott el a román tisztviselőktől és nyugdíjasoktól. Számos olyan magyar csendőr is van köztük, így a cikkíró, akik 1918–19-ben a román lakosságot kínozták. És miért ne jönnének – teszi fel a kérdést –, ha itt olyan bolondokat (proști) találni, akik pazarolják az állam pénzét, lábbal tiporják a nemzeti érdekeket, miközben arra hivatkoznak, hogy csupán emberségből teszik, amit tesznek. Forrás: Scandal cu „pensionarii” maghiari. *Viitorul*, XXI. évf. (1929. november 22.) 6536. sz. 5. p. Két nap elteltével ismét visszatértek a témára, ezúttal azt hangoztatva, hogy a román kormány be akarja csapni a közvéleményt a magyar közalkalmazottak nyugdíjával kapcsolatban. Maniu és Boilă áldozatként tüntette fel az utóbbiakat a parlamentben, holott közöttük – mint kiderült – volt magyar csendőrök is vannak, akik gyilkolták a román lakosságot a demarkációs vonalak mentén. Ily módon lopják az adófizetők pénzét, írja a lap, és amíg a román közalkalmazottak az utcára kerülnek, az özvegyeket és rokkantakat pedig hagyják éhen halni, a kormány az irredenta magyarokat eteti. Cine și câți sunt „pensionarii” unguri ai guvernului. În timp ce funcționari români mor de foame, guvernul se îngrijește de asiniini șovini. *Viitorul*, XXI. évf. 6538. sz. 7. p. Számtalan hasonló tartalmú írás született; ezeket – terjedelmi okokból – szinte lehetetlen lenne egy ilyen tanulmány keretein belül felsorolni.

23 A volt magyar csendőrök nyugdíja. *Székelyföld*, IV. évf. (1934. március 22.) 23. sz. 2. p.

tőszéken, ahol ugyan megszületett egy elvi döntés a kérdésben, ez azonban már nem segített „azoknak az ügyén, akik vagy elmulasztották azt, hogy az 1929. évi törvényben előírt hat hónapon belül esküre jelentkezzenek és nyugdíjkérésüket beadják, vagy ha azt meg is tették, de időközben ügyükben a kedvezőtlen határozat már jogerőre emelkedett.”²⁴

1935 januárjában a *Keleti Újság* közzétette egy volt magyar csendőr levelét, amelyben az illető ismertette nyugdíjkárváriájának történetét. A levélíró a Magyar Királyi Csendőrség kötelékébe tartozott, ahonnan 15 év szolgálati idő után 1919 elején, nyolcvan százalékos rokkantsággal vonult nyugdíjba, de mivel közben Erdély idegen megszállás alá került, Magyarország már nem tudta folyósítani számára az őt jog szerint megillető havi juttatást. A rokkantsági nyugdíjra való jogosultságát igazoló magyar iratokat 1920-ban benyújtotta a bukaresti Általános Nyugdíjpénztárhoz, ott azonban azzal az indokkal, hogy nem szolgált a román hadseregben, elutasították a kérelmét. Többször is fellebbezett, és mivel 1924-ig semmit nem sikerült elérnie, megpróbált rokkantsága ürügyén nyugdíjhoz jutni. „Annak idején, hogy ügyem gyorsabban és lelkiismeretesebben legyen elintézve és az éhezéstől hamarabb meneküljek, református vallásomat is elhagytam és áttértem a g. katolikusra: odaadtam a lelkemet, szívemet az államnak cserébe, hogy ő is adja meg, amivel nekem tartozik. [...] Az állam azonban nem adta meg: így maradtam minden nyugdíj nélkül az utcán.” Az egykori csendőr ezzel zárta levelét: azért írta le hányattatásait, hogy okulására szolgáljon minden olyan bajtársának, akinek hasonló nehézségekkel kell szembenéznie.

A levél szövegét az OMP „szakértőjének” válasza – tán nem túlzás így fogalmazni: kioktató véleménye követte. A volt magyar csendőr, így a szakértő, ne is számítson nyugdíjra a román államtól, amennyiben olyan bizonyítványt mutatott fel, mely szerint 1918. december 1-je után még magyar szolgálatban volt. Rokkantsági segélyre vagy nyugdíjra sem számíthat, mert az csak olyan hadirokkantaknak jár, akiknek munkaképtelenségét többszöri orvosi vizsgálat állapította meg, „és erről ún. билет de reformă definitivă-je van.” A szöveg szerője ezek után az átkeresztelkedés kérdésére is kitért. Az egykori csendőrnek, véleke-

---

²⁴ A vasutasok megmentett állása és a volt csendőrök nyugdíja. *Magyar Újság*, II. évf. (1934. április 12.) 82. sz. 3. p.

dett, nem lett volna szabad ősei vallását megtagadnia. „Aki csak azért cserél vallást, hogy jobb anyagi helyzetet érjen el: az hűtlen az egyházhoz, melynek ősei is századokon keresztül tagja volt. Egyébként, – mint a fentiekből láthatja, még a vallás és névváltoztatással sem érte el célját” – vélekedett az OMP válaszával megbízott tagja.

A válasz után a cikk szerkesztője is megfogalmazta saját üzenetét az ügyben érintettek számára: „Magyar vasutasok, postások, közalkalmazottak, akik lelketek árán akarjátok megtartani közfunkcióitokat: okuljatok szerencsétlen, lelkileg és testileg meghasonlott sorstestvéretek példáján.”²⁵ Az OMP politikusának és az újság szerkesztőjének minden kétséget kizáróan igaza volt, de azt sem szabad elfelejtenünk, hogy ők nagy valószínűséggel jó anyagi helyzetben, biztonságosnak ígérkező jövő elé nézve fogalmazták meg és vetették papírra gondolataikat, és így aligha tudták átélni egy rokkant, valószínűleg tényleg éhező, nélkülöző, kiszolgáltatott ember helyzetét, akinek az OMP legfeljebb lelki vigaszt nyújthatott volna, mert ügyét ténylegesen előremozdítani nem nagyon volt képes.

A csendőrök ügye még 1935 végén sem látszott megoldódni: a nyugdíjpénztár mindenféle kérést elutasított. A hivatal álláspontja továbbra is az volt, hogy a volt magyar csendőröknek nem jár nyugdíj, mert az impériumváltás után nem léptek be a román hadseregbe, ráadásul mindenféle bizonyítványaik szerint 1918. december 1. után is tovább szolgáltak a magyar csendőrségben(!).²⁶ A Gyárfás által elért „sikereknek” sem lett semmiféle konkrét eredményük.

Amint a fentebbiekből is látható, a román hatóságok mindent elkövettek azért, hogy a volt magyar csendőröknek keresztbe tegyenek, megtalálva minden lehetőséget, hogy kérelmüket valamilyen módon elutasíthassák. Az ügyintézés módja, valamint a felhozott kifogások több esetben már-már az abszurditás határait súrolták. Simon Balázs százados perében, amely 1933-ban kezdődött, 1939-ben a Számvevőszék azt állapította meg, hogy a magyar csendőrök Erdély megszállása után

---

25 Kertész István: A volt csendőr megrázó önvallomása: „Vallásomat is elhagytam, odaadtam a lelkemet és mégsem kaptam meg a nyugdíjamat!” Amiből tanulhatnak a lelki válaszütra tévedt, elsodort magyarok. A Magyar Párt válasza. *Keleti Újság*, XVIII. évf. 21. sz. 7. p.

26 Volt magyar csendőrök nyugdíjügye. *Keleti Újság*, XVIII. évf. (1935. december 30.) 299. sz. 2. p.

is tovább szolgálták a magyar államot. A százados a megszállás után „még két évet és nyolc hónapot szolgált a magyaroknál Csíkszeredában”. Érvelésüket arra alapozták, hogy mindazon csendőrök, akik a trianoni szerződés aláírásáig (azaz 1920. június 4-ig) Erdélyben tartózkodtak, a magyar Belügyminisztérium nyilvántartásában maradtak, sőt egyeseket közülük még elő is léptettek a tárgyalt időszakban.²⁷

A „kis magyar világ” előestéjén, 1940 elején-dereacán a volt magyar csendőrök nyugdíjának ügyét még mindig nem sikerült rendezni. A *Reggeli Újság* májusban ismét szenzációként tálalta, hogy Simon Balázs százados – dr. Gyárfás Elemér segítségével – végül a Számvevőszék teljes tanácsát meggyőzte arról, hogy jogosult a nyugdíjra, amit meg is ítéltek neki. „A döntés elvi jelentőségénél fogva nagy fontosságú, mert jogalapot szolgáltat számos volt magyar csendőr hasonló ügyében a nyugdíjigény elismertetéséhez”²⁸ – írta ismét a sajtó – már ki tudja, hányadik alkalommal a két évtized alatt.

A HELYZET ERDÉLY EGY RÉSZÉNEK MAGYARORSZÁGHOZ VALÓ VISSZACSATOLÁSA UTÁN

1940-ben, a visszacsatolást követően a magyar csapatokkal együtt csendőr-alakulatok is vonultak be Észak-Erdély és Székelyföld területére. Nem sokkal a bevonulás után a kolozsvári IX. és marosvásárhelyi X. csendőrkerület is megalakult. A régi csendőrök nyugdíjügyét most már egészen más körülmények között lehetett felülvizsgálni. 1941 februárjában a következő közlemény jelent meg: „Felhívom mindazokat, akik a román megszállás előtti időben a m. k. csendőrség tényleges állományában szolgáltak, hogy nyilvántartásba vétel végett, lehetőleg személyesen, akadályoztatás estén írásban jelentkezzenek a m. k. kolozsvári csendőr osztály parancsnokságnál.”²⁹

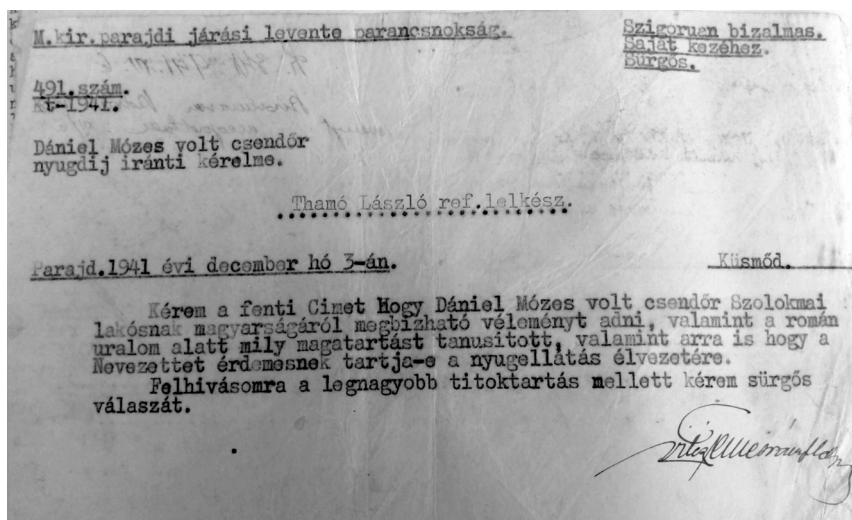
Miután az említett nyilvántartásba vétel megtörtént, az arra jogosult volt csendőrök kérelmezhatték a nyugdíjat, ez azonban nem jelentette

27 Kedvező fordulat állott be a volt magyar csendőrök nyugdíjazásának ügyében. A Semmitőszék másodsor is megsemmisítette a Számvevőszék döntését Simon Balázs volt csendőr százados nyugdíjkérése ügyében. *Magyar Lapok*, VIII. évf. (1939. november 25.) 262. sz. 4. p.

28 Az egykori magyar csendőröknek is joguk van a nyugdíjra. *Reggeli Újság*, X. évf. (1940. június 1.) 124. sz. 2. p.

29 *Keleti Újság*, XXIV. évf. (1941. február 6.) 30. sz. 6. p. *Magyar Nép*, XXI. évf. (1941. február 15.) 7. sz. 102. p.

azt, hogy automatikusan meg is kapták. A csendőrség szigorúan ellenőrizte, hogy a kérelmezők milyen tevékenységet fejtettek ki, milyen életvitelt folytattak a román megszállás ideje alatt, és csak pozitív elbírálás esetén minősítette a magyar állami nyugdíjra érdemesnek a kérelmezőket. Jó példa erre vitéz Temesvári Endre³⁰ csendőr ezredes 1941. december 3-ai keltezésű, „szigorúan bizalmas” levele Thamó László lelkészhez, a parajdi járás leventeparancsnokához Dániel Mózes szolokmai születésű egykori csendőr nyugdíj iránti kérelme ügyében: „Kérem a fenti Címet, hogy Dániel Mózes, volt csendőr, szolokmai lakósnak magyarságáról megbízható véleményt adni, valamint a román uralom alatt mily magatartást tanúsított, valamint arra is, hogy a nevezettet érdemesnek tartja-e nyugellátás élvezetére. Felhívásomra a legnagyobb titoktartás mellett kérem sürgős válaszát.”³¹

Temesvári csendőr ezredes „szigorúan bizalmas” levele

30 Vitéz Temesvári Endre ezredes (Marosvásárhely, 1891 – Strasbourg, 1964) 1941. augusztus 1. és 1942. november 1. között a magyar Honvédelmi Minisztérium 20. – csendőrségi ügyekkel foglalkozó – osztályának osztályvezetője volt. (Temesvári későbbi vezérezredes, a csendőri és rendőri karhatalom parancsnoka. Lásd: Szakály Sándor: *Akik a magyar királyi csendőrséget 1919 és 1944 között vezették.* Budapest, 2014, Magyar Napló Kiadó, 247. p.)

31 Az okirat hivatalos bejegyzésének száma: 491. szám/Kt-1941.

Az „öreg” csendőrök nagy része a kivizsgálás ellenére is el tudta intézni, hogy nyugdíjat kapjon, amit a magyar állam négy éven át pontosan folyósított is számukra. Talán nem érdektelen megjegyezni, hogy a rendszer a csendőrozvegyekről sem feledkezett meg. Vén András háromszéki származású tiszthelyettes például 1919. május 5-én halt vértanúhalált a „vörösökkel” folytatott harc során, felesége pedig csak jóval a békeszerződés megkötését követően szerzett tudomást férje haláláról és annak körülményeiről. Az asszony 1941 májusában nyújtott be kérvényt a nyugdíj miatt, amelyre a magyar belügyminisztérium pozitívan reagált, emellett pedig azt az ígéretet tette, hogy addig is, amíg az ügy végleges elintézését nyer, az özvegy számára január elsejéig visszamenőleg valamiféle segélyt is biztosítanak.³²

Az 1945 utáni állapotok tanulmányozásával nem foglalkoztunk, így nincs tudomásunk arról, hogyan is alakult a volt csendőrök nyugdíjügye a második világháború lezárását követően hatalomra kerülő kommunista rendszer idején.

ÉRDEKESSÉG, ANALÓGIA

A két világháború közötti erdélyi magyar sajtótermékeket böngészve több olyan esetet is találtunk, amely során egy-egy volt magyar csendőr derített ki egy bűnügyet, vagy az ő segítségével sikerült azt felgöngyölíteni. Az is megtörtént, hogy a román hatóságok kérték volt magyar csendőr segítségét, ezáltal is elismerve szaktudását, képzettségét, rátermettségét. Ilyen volt például a szörccsei testvérgyilkosság, amelyet egy Baróthy nevű egykori magyar csendőr tárt fel, vagy Birtalan Lajos csendőr esete, aki embereket vett maga mellé, és saját nyomozást

---

32 Egy vértanúhalált halt erdélyi magyar csendőr emlékezete. Miként ölték meg a vörösek Vén András háromszéki tiszthelyestest, akinek Sepsiszentgyörgyön élő özvegye csak nemrégiben tudta meg férje halálának pontos körülményeit. *Székelly Nép*, LIX. évf. (1941. május 33.) 79. sz. 4. p. A visszavonuló erdélyi csendőrök egy részét – köztük Vén Andrást is – a kecskeméti honvédhuszár laktanyába szállásolták el, ahonnan a városban és környékén szolgálatot teljesítettek. Itt érte őket a Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság kikiáltása. A Kecskeméten elhelyezett 300 csendőr szervezkedni kezdett, annak érdekében, hogy az ellenforradalmi erőkhöz csatlakozzanak, de ezt az új hatalom megtudta és egy zászlóaljnyi vöröskatonát rendelt ellenük, akik körülzárták a kaszárnyát. A csendőrök a túlerő láttán megadták magukat, így a vörösök csak a kaszárnyán kívül tartózkodó Vén Andrást verték agyon a temető közelében.

indított, így oldva meg egy már kilátástalannak látszó gyilkossági ügyet.³³

A kutatás során olyan felvidéki újságok is látóköreinkbe kerültek, amelyek az újonnan alakult Csehszlovákia területére került volt magyar csendőrök nyugdíjügyéről közölnek híreket. Amint ezekből kiviláglik, 1921 áprilisában például a volt magyar csendőrök szakszervezete panaszt nyújtott be a Csehszlovák Köztársaság elnökéhez, mert a világháború előtt a magyar csend- és rendvédelmi erők kötelékében dolgozók nem kapták meg a nyugdíjukat. A panaszra reagálva a „teljhatalmú” miniszter 1922 júniusában azt a választ adta, hogy a csendőrök egy részének már kiutalták a pénzt, a többiek ügye pedig egyelőre tárgyalás alatt áll. Az igazság az, hogy valóban voltak olyan csendőrök, akik egy ideig megkapták az említett juttatást, de a csehszlovák állam végül az ő esetükben is megszüntette a kifizetéseket. 1923-ban már senkinek nem biztosítottak nyugdíjat az egykori magyar csendőrök közül.³⁴ A Legfelsőbb Közigazgatásügyi Bíróság új, 1923 szeptemberében életbe lépő határozata ugyanis kimondta, hogy mindazok, akiket a csehszlovák állam nem vett át a saját csendőri állományába, nem jogosultak nyugdíjra. 1925 májusában az egyik pert indító magyar csendőr ügyvédje kifogással élt az említett határozat ellen, amelynek hatására a bíróság „eddig jogi nézetét így változtatta meg: A panaszolt határozatot megsemmisíti, mert törvénytelen.”³⁵ Amint ebből is kiderül, Csehszlovákiában is született pozitív döntés a nyugdíjak ügyében, de akárcsak Erdélyben, a problémát ebben az esetben sem sikerült megoldani.

---

33 Egy volt magyar csendőr oldja meg a gyilkosság rejtélyét. *Ellenzék*, XIX. évf. (1931. március 29.) 7. sz. 3. p. Elfogták az újszékelyi öreg tiszteletes asszony gyilkosait. Három cigánylegény követte el a rémtettet. A gonosztevők vallomása szerint bérgyilkosság történt. Három hónapos sikertelen nyomozás után egy volt magyar csendőr oldotta meg a borzalmas bűnügyi rejtélyt. *Brassói Lapok*, XXXVII. évf. (1931. március 29.) 73. sz. 3. p. Birtalan Lajos őrsvezető az 1890-es években őrsparancsnok volt a kolozsvári I. csendőrkerület Sugág, majd Breáza őrsén.

34 A volt magyar csendőrök sorsa. Interpelláció a telj. miniszterhez. In *Kassai Újság*, LXXXV. évf. (1923. január 24.) 19. sz. 2. p.

35 A csehszlovák csendőrségbe át nem vett magyar csendőröknek nyugdíjhoz van joguk. A Legf. Közig. Bíróság megváltoztatta eddigi álláspontját. „A volt magyar csendőr jelentkezésével megtett mindent, amit jogai érdekében meg kellett tennie.” *Kassai Újság*, LXXXVII. évf. (1925. szeptember 15.) 208. sz. 3. p.

Jól szemléltetik az 1926-ban fennálló állapotokat a következő újságcikk címe és alcímei: *Magyar csendőrtragédiák a megszállott Felvidéken; Miért kellett meghalnia Zatykó György, Barát Ferenc és Nemeček István csendőröknek; Zunkovszki Tódor hetven éves nyugdíjas csendőr koldulási engedélyt kér; A nyomor az örületbe és halálba kergeti a Felvidéken élő volt magyar csendőröket.*³⁶ A helyzet annyira súlyos volt, hogy 1928-ban egy volt magyar csendőr egyszerűen éhen halt, mert a csehszlovák hatóságok nem voltak hajlandók nyugdíjat folyósítani neki.³⁷ Bár alaposabb kutatást nem végeztünk, mindezek fényében úgy tűnik, hogy a Felvidéken élő egykori magyar csendőrök sorsa és nyugdíjúgye az erdélyiekéhez hasonlóan alakult.

ÖSSZEGZÉS

A Magyar Király Csendőrség állományába tartozni – minden ezzel járó nehézség ellenére – anyagi biztonságot jelentett mind a szolgálati idő alatt, mind a nyugállományba vonulás után. 1918 előtt e tekintetben nem is merült fel semmilyen probléma. Azt követően azonban, hogy a trianoni békeszerződés Erdélyt Romániának engedte át, a román hatóságok ellenséggként tekintettek mindazokra a volt magyar csendőrökre, akik ahelyett, hogy Magyarországra távoztak volna, korábbi lakhelyükön maradtak. Amint a fentiekből látható, az említett csoport-hoz tartozók a két világháború között semmiféle nyugdíjat nem kaptak a román államtól. A sok kivívott „eredmény” és a számukra kedvező „elvi” alapok mind hiábavalónak bizonyultak: az új államhatalom és a román bürokrácia mintegy két évtizeden át hintáztatta, szédítette őket, de a megélhetésükhöz szükséges – és tegyük hozzá: megszolgált – anyagi juttatások kifizetését mindvégig megtagadta tőlük.

---

36 *A Rend*, VI. évf. (1926. május 1.) 33. sz. 3. p.

37 Éhen halt egy volt magyar csendőr, akitől a csehek vitás állampolgársága miatt megvonták a nyugdíját. *Maros*, II. évf. (1928. október 26.) 24. sz. 1. p. „Csehszlovákiában is, akárcsak Romániában, sokakat tett földönfutóvá az állampolgársági törvény” – indítja a cikket a lap.

KÖVEK ÉS KALAPOK

– Székely Ferenc beszélgetése a 75 éves Szócs Lajossal,
a kőrispataki Szalmakalap Múzeum megálmodójával –

Kőrispatak Hargita megye délnyugati sarkában, a Küsmöd-patak völgyében fekszik, Etéd községhez tartozik. Szomszédai: északon Csókfalva, északkeleten Etéd, délkeleten Firtosmartonos és Gagy, délen Kissolymos, délnyugaton Bözöd, nyugaton pedig a Bözödújfalusi-tó határolja. Első írásos említése 1566-ból való, amikor Keorijspatak formában találkozunk vele. A szájhagyomány szerint nevét onnan kapta, hogy körös-körül patakok voltak, s a kőrisfákkal körbevett patak mellé települtek át Diósfalváról az emberek. Az újonnan alapított falu ezért kapta a Kőrispatak nevet.¹

– Honnan és mikor jött az ötlet, hogy Kőrispatakon Szalmakalap Múzeumot alapíts?

– 1990-ben két hétig Bécsben voltam, és azt tapasztaltam, hogy minden, ami régi, kezdett eltűnni. Elhatároztam, hogy ha hazajövök, megpróbálom megmenteni azt a régi tárgyi kultúrát, amit ősink hagytak ránk, és nem engedem feledésbe merülni a szalmafonás mesterségét. Az volt a fő célom, hogy amikor abbahagyom a kalapkészítést és a piacolást, elődeim, a családom évszázados hagyományát átmentsem az utókornak. Eleinte nem is gondoltam arra, hogy ezt intézményesített formában tegyem, hogy falumúzeumot létesítsek. Megvásároltam egy régi házat, hogy meg tudjam valósítani a tervet. Akadt segítség is dr. Győrffy Sándor² személyében, aki akkoriban a nyárádszeredai kertészeti egyetemen tanított, s gyakran jött Kőrispatakra, ismertük egymást. Ő jött az ötlettel, hogy milyen típusú ház felelne meg erre a célra. Arra viszont végképp nem gondoltam, hogy ilyen sikere lesz! Falusfeleim kérdezték, hogy lesz-e belépő? – Dehogyan lesz – mondtam, ezt csak magunknak csináljuk...

---

1 P. Buzogány Árpád: *A búzától a kalapig. Szalmafonás és kalapműzeum Kőrispatakon*. Székelyudvarhely, 2011, Udvarhelyszék Kulturális Egyesület, 9. p.

2 Dr. Győrffy Sándor (1928–2015) okleveles biokertész, a magyarországi biokultúra-mozgalom egyik elindítója.

Mindenképp meg kell még említenem, hogy a gyűjtemény létrehozásához lendületet adott a Törökszentmiklóson élő Sülye Klára is, a helybéli művelődési központ egykori igazgatója, a szalmafonás szakértője, aki 2000-ben eljött Kőröspatakra Bencsik Márta szalmafonó népi iparművésszel, hogy szalmakalapokat gyűjtsenek. Megkerestek, mert hallották a faluban, hogy engem érdekelnek a szalmakalapok, sőt már van is egy gyűjteményem... Bevittem őket a házba, s ott szájtátva maradtak, amikor meglátták a sok kalapot. Körülbelül 1000 darab lehetett akkor. Kérdezték, mi lesz ezeknek a sorsa? Mondtam, hogy egy családi gyűjteményt szeretnék csinálni... „Na, ezt mi is meg szeretnénk nézni! Mikor lesz felavatva?” Mondtam, hogy 2001 júliusában. „Igen, de mi ötvenen jövünk a megnyitóra, s egy hétig itt maradunk...” A két hölgy hazament, és én vettem még egy üres házat a faluban, ha netán-tán tényleg eljőnnének, legyen hová lefektetni őket.

*Szócs Lajos, 2007
(Ádám Gyula felvétele)*

– *Hogyan lett végül a családi gyűjteményből múzeum?*

– Nagy szerencsénk volt, mert a múzeumalapítás gondolatát felkarolta a Hargita Megyei Kulturális Központ, és munkatársai teljes szakértelemmel végezték az intézmény megszervezését és a megnyitó mediatizálását. Ádám Gyula fotóművész a régi szalmakalapos képekből – amelyeket itthon és a vásárokon készítettem korábban – egy montázst állított össze. Gyönyörű kiállítás lett belőle, amely nagy hatással volt a látogatókra.

- *Mikor volt az avató?*

- 2001. július 21-én. És képzelje el, valóban megérkezett az ötven törökszentmiklói vendég! De fel voltunk készülve: mindenkit le tudtunk fektetni, mert rajtunk kívül a faluban, a házaknál is adódott erre lehetőség. A feleségem, Magdi 300 embernek főzött, igazi faluünnep kerekedett belőle. Az ismertebb közéleti szereplők közül jelen volt a megnyitón Verestóy Attila, Dávid Ibolya miniszter asszony, Antal István, és még sokan mások – Erdélyből és az anyaországból egyaránt.

- *Hogyan rendeztétek be a múzeumot?*

- A régi, több mint 100 éves parasztházat, amit megvettem, meghagytuk eredeti formájában, nem végeztünk rajta szerkezeti átalakítást, csak

külső-belső feljavítást. Ez ma is így néz ki! A klasszikus háromosztatú házban van egy konyha, középen egy szoba és az utca felől az első ház, vagyis a tiszta szoba, amit a falusi nép ritkábban használ(t). Ezt a helyiséget inkább csak ünnepi alkalmakkor, családi eseményeken vették igénybe, ide ravatalozták fel a halottat is. A három szobába a belépő a pitvarból történik. Nos, ide rendeztük be a Szalmakalap Múzeumot. A tisztaszobában vannak az ország különböző részéről beszerzett kalapok, a középső szobában a kézműves felszerelések, szalmadíszek és -fonatok, a konyhában a szalmakalapvarró

*A Szalmakalap Múzeum, 2007
(Ádám Gyula felvétele)*

gép, a prés és a motollák – utóbbiak a régi kalapkészítő műhelyt idézik fel a látogatókban. Eleinte egy nagy székelő kaput rendeltünk bejárókapuként, de hallgatva a csíkszeredai és a székelőkeresztúri múzeum szakembereinek tanácsára, végül egy, a helyi építkezési hagyományoknak megfelelő gyalogkaput állítottunk fel – és ez áll ma is.

– *Hány kalap van kiállítva a múzeumban? Mind belföldiek, vagy van külföldi is?*

– Mintegy hetvenféle kalapot mutatunk be a múzeumban, melyek jellegzetes erdélyi kalaptípusok. Ezenkívül van néhány olyan is, amely nem jellemző sem Erdélyre, sem Romániára – például a cowboykalap vagy a kínai kalap.

– *A múzeum udvarán egy lenyűgöző gyűjtemény fogadja a látogatókat...*

– Amikor a vendégek bejönnek a kapun, egyből az udvaron lévő kőgyűjteményre vetik a tekintetüket. Ezt csodálják meg a leghamarabb!

*Kalapok a múzeumban
(Forrás: Családi archívum)*

Ez a természet munkája – évtizedeken keresztül formálódtak a természet által, semmi közük az emberi tevékenységhez! Csak annyi, hogy többen kimentünk traktorral a határba, a Küsmöd-patak árkába, és a szép, formás köveket feltettük utánfutóra, behoztuk, hogy lássák mások is, gyönyörködjenek bennük. Előbb csak néhány volt belőlük, de amikor láttuk, hogy a kezdeményezésnek milyen sikere van, egyre többet szedtünk össze.

– *Milyen alakú kövekről van szó?*

– Csak azokat a homokköveket gyűjtöttük, illetve bányásztuk ki a földből, amelyek hasonlítottak valamire. Például van egy olyan kő, ami olyan, mint Lenin sapkája. A másik olyan, mint egy csiga. Készítettem egy felmérést a gyerekekkel arról, hogy ki mit lát ebben vagy abban a kőben, mire vagy kire hasonlít? Ugyanarra a kőre az egyik azt mondta, hogy macskát lát, a másik nyulat. Egy kőre például hatféle „látást” mondtak. Ennyire különbözik az emberi megítélés. A legérdekesebb talán az, amelyik egy félig megtöltött literes üvegre hasonlít. Emlékszem, alig bírtuk feltenni az utánfutóra.

– *Van még egy másik érdekes gyűjtemény is az udvaron...*

– Igen, egy iránytábla-gyűjtemény. A kis irányjelző táblák mutatják azoknak a településeknek a neveit, ahonnan a múzeumot már felkeresték. Akik ide jönnek a világ minden tájáról, elmondják, hogy hány kilométert tettek meg lakóhelyüktől Kőrispatakig. Például megvan, hogy Kőrispataktól Hollókőig hány kilométer van. Ez egy nagyon gazdag gyűjtemény, amely az itt megfordulók – a szélrózsa minden irányából érkezők – lakhelyét szándékszik megörökíteni. Ez is igazolja, hogy Magyarország minden sarkából megfordultak itt, de jöttek más-honnan is, Európa minden részéből.

– *Mire használjátok a tágas, fedett részt az udvar déli részében, ahol a vendégek, ha szükséges, meg is pihenhetnek?*

– Mostanában nagyon sok iskola látogat ide szervezett formában. Az *Iskola másként*, vagy a *Zöld hét* programok keretében sokan felkeresnek. Ezen a helyen mutatjuk be a kalapkészítés folyamatát, művészetét; itt oktatja Lajcsi fiam a fiatalokat. A gyermekek nagyon élvezik, és

figyelemmel kísérik a foglalkozást, melyen a szalagfonástól, a *hetes* (ez a leggyakoribb fonat, ebből készül a kalap törzse) megfonásáig és a kalapvarrásig mindent bemutatunk. Régebb kötötték még a *tizenegyest* (a díszesebb kalapoknak), a *cakkenyestet*, a *recést*, a *könyököst*, a *likacsost*, a *koszorút* vagy *görgőt*, amit Ravában *gurgulyónak* neveztek.

Ez a rész igazi vendégváró, mert enni-inni lehet, beszélgetni a kalapkészítésről és egyebekről. Itt jegyzem meg, hogy Magyarországon 2011-ben indították a *Határtalanul* elnevezésű programot, melynek célja a határon túli magyarság megismertetése és a fiatalok közötti kapcsolatok erősítése. A kirándulásra az iskolák pályáznak, s a hetedikes gyerekek busszal jönnek megismerni Erdély szépségeit. Így jutnak el Kőrispatakra is. 2025. június 13-án, amikor náluk zárult a tanulmányút, tizenkét autóbusz állt meg Kőrispatakon... Szívesen fogadtuk őket, megmutattuk nekik a szalmafonás legfontosabb lépéseit.

- *Mi található az udvaron lévő ajándékboltban?*

- Már az első években szembesültünk azzal, hogy a látogatók közül sokan meg akarták vásárolni a múzeumban kiállított kalapokat. Hát azt nem lehetett! Ekkor döntöttünk úgy, hogy itt, helyben – akár a látogatók szeme előtt – kalapot készítünk, betesszük a boltba, és mindenki olyat választ, arról a vidékről valót, amit szeret, ami tetszik neki, megveheti és hazaviheti emlékebe. A kalapokon kívül sok minden más is található a boltban, kezdve a hűtőmágnestől a szalmából készült karácsonyi harangocskáig.

- *Mióta vannak adatok a kőrispataki kalapkészítésről?*

- Nemrég előkerült egy 180 éves „bot” (kalapfej), ami a helyi szalmafonás és kalapkészítés múltját igazolja. Régebben Kőrispatakon minden család foglalkozott valamilyen formában a szalmával: fontak vagy varrtak kalapot – ez biztosította a lakosság megélhetését.

- *Honnan szerzik be az alapanyagot a kalapkészítéshez?*

- A fonatot, ami a kalap legfontosabb része, Lajcsi fiam hozza Ravából és Jobbágytelkéről. Ezekkel a falvakkal kialakult egy jól működő üzleti kapcsolat. A kereseti lehetőség mellett fontosnak tartjuk a kismesterség

*Kórispataki asszonyok munka közben, 2001
(Ádám Gyula felvétele)*

továbbéltetését, a hagyomány átadását a következő generációknak – tulajdonképpen élő néprajz...

– *Hol készítenek kalapot még a közelben?*

– A környékbeli falvak közül csak Bözödön készül kalap, másról nem tudok. Régen készült Küsmődön, Bordoson, Csöbben, Székelyvéckén, Zsákodon és Bözödújfaluban is, de ahogy megalakultak a kollektív gazdaságok, ezekből a falvakból eltűnt a mesterség. Ez meg is látszott Kórispatak kereseti lehetőségén... Aki megfont egy „vég” kalapot – ami 40 métert jelent –, annak megvolt egy liter ecet ára. Ez a 40 méter elegendő volt 8-10 kalap elkészítésére. A szomszéd falusiak irigyelték is. Ezelőtt 30-40 évvel 30 új ház épült a faluban; kevés itt a régi ház, nem úgy, mint Siklódon vagy Énlakán, amelyek már múzeumfalvakká is tekinthetők.

- *És távolabb hol készül?*

- Jobbágytelkén, Bétán, Dobón, Vágásban és Jákótelkén.

- *Az első négy falu székelyföldi, de hol van Jákótelke?*

- Jákótelke kalotaszegi falu, Bánffyhunyadtól 8 kilométerre délre fekszik, Kalotaszentkirályhoz tartozik. Jártam is ott, láttam, hogyan készül a kalap. Családonként 40-50 darabot készítettek egy télen, régebben ebből pénzeltek. A piacon úgy árulták, hogy az asszony feltett 4-5 kalapot a fejére, egymásba rakva, sétált, járkált az emberek között, és közben árulta. Több nem volt nála, csak ennyi. Amikor elfogytak, elment a fabarakk mögé, a zsákjából elővett még 4-5 kalapot, és kezdte előlről a járkálást. Ezt azért csinálták, mert nem volt engedélyük az árulásra, de ők is meg kellett élnenek... Mindenki a saját kalapját árulta, nem vásárolták fel, nem voltak viszonteladók. Én „rontottam el” a vásárukat, mert kivettem egy 4 méteres asztalt, meghintettem kalappal, és mindenki hozzám jött. Vagy 30 évig jártam Bánffyhunyadra, aztán ahogy meglett a múzeum, többet nem mentem; most mások jönnek hozzánk.

- *Merre volt a „kalap útja”?*

- Tordán kezdődött szombaton, vasárnap a kolozsvári Ószeren árultunk, hétfőn Szamosújváron, kedden Mócson, szerdán Aranyosgyéresen, csütörtökön Nagyenyeden, pénteken Marosújváron. Minden nap piacoltunk, jártuk Erdély tájait. A szalmakalapokat kezdetben a környező falvakban forgalmazták; volt, aki lovas szekérrel, volt, aki gyalog, vonattal, később biciklivel is vitte, árulta. A kalapárosok elmentek vásárokbá, állatpiacokra, és faluünnepségekre is. Ahol tömeg volt, mindig megjelentek. 1970 után, aki autót vásárolt, az már a távolabbi megyékbe is eljutott. Amikor távolabbi településekre, más megyékbe mentek a kalapárosok, kiadó szobát, szálláshelyet kerestek, ahol a kalapokat is tárolhatták. A kiadó ház gazdájának – a szálláspénzen kívül – minden évben adtak még egy új kalapot is.

- *Mit kértek a kalapért?*

- Általában pénzt, ritkán egyeztek ki terményben. Régebben, amikor lovas szekérrel járták a vidéket, elfogadtak szénát vagy lucernát, hogy meg tudják etetni az állatot, vagy éjszakára legyen hová bekötni.

- *Ti mivel utaztatok a vásárokbá?*

- Eleinte vonattal. Erdőszentgyörgyön felültünk, és Tövisen leszálltunk, mert akkoriban Tövis és Nagyenyed volt az árulási helyünk. A kalapokat zsákba tettük, és úgy szállítottuk. 50-100 kalap fért el egy kalaposzsákban, és általában 3-4 zsák kész terméket vittünk magunkkal. Édesapám gyakran vitt magával, s emlékszem, hogy amikor megérkezünk a tövisi állomásra, a zsákokat a váróterem közepére helyezte el, egy rakásba, ahol mindenki látta, így nem merték ellopni. Egyébként könnyű volt a zsák, hamar ki lehetett volna siríteni az oldalajtón... Aztán ahogy leszereltem a katonaságtól, 1971-ben, vettünk egy Moszkvicst.

*A nagyenyedi vásárban, 1985
(Forrás: Családi archívum)*

Ezzel el tudtunk menni Tövisre, Gyulafehérvárra, Topánfalvára, a mócokhoz, Balázsfalvára, Abrudbányára és még sokfelé. Mindig tudtuk, hol vannak a heti- és nagyvásárok, piacok, és ezeket a helyeket mindig felkerestük. A környékünkön tavasszal az első híres kalapvásár Dicsőszentmártonban volt május 1-jén, ezután jött május 4-én a székelykeresztúri vásár, majd május 13-án a korondi „epererési vásár”.

– *Hogy sikerült megismerni a kalapvásárlók ízlését, igényeit?*

– Amikor először voltam Kiskapuson, Tövisen, kitettem a rigókalapot³ az asztalra, de rá se néztek, mindenki a gombakalapot kereste, ami a gombához hasonlított. Volt egy helyi árus, akitől vásároltak, de az én portékám senkit sem érdekelt. Ki kellett szimatoljam, hogy hol, melyik kalapot szeretik a nagyságák. És ez sikerült! Például Enyeden csak a rigókalap kellett, Aranyosgyéresen a bukós. Azért bukós, mert „be van ütve” közepén. Az sem volt mindegy, hogy milyen színű szalag volt a kalapon; ha barnát tettem, azért nem vették meg, mert épp a feketét keresték. Györgyfalván például csak a barna szalagos kalapot vették. Tisztában kellett lennünk, hogy melyik vidéken mit szeretnek, különben elvesztettük a kuncsaftgárdát – mások termékét vásárolták.

– *Milyen emlékeid vannak Székről, ahol a jellegzetes sárgaréz-gombos kék lájbihoz és a priccses nadrághoz hozzátartozik a szalmakalap viselése is?*

– Az ott használt kalap a legkülönlegesebb; télen-nyáron viselik. El tudod képzelni, hogy valaki télen is, nyáron is szalmakalapot tegyen a fejére?! Széknek nem volt heti piaca, ezért szombaton délben mentem oda egy rakomány kalappal, amikor teherautóval jöttek haza az emberek a nehéz munkatelepekről. Pár évig jártam oda, nagyon sokat eladtam. Mindenki azt akarta, hogy az övé legyen a legszebb a faluban. Nem számított az ára, csak legyen szép. Ők a halánk kalapot vették, ami közepes vastag szalmából készült. Széken a legények katonaság előtt nősültek, s míg máshol 25 lej volt egy kalap, ők 100 lejt is fizettek érte, csak legyen szép, álljon jól a fején.

- *Milyen üzenete van a kalapnak, mit tudunk meg a viselőjéről?*

- A kalap viselőjéről régebben négy fontos dolgot tudhattunk meg: 1. a kalap formája elárulta a tájegységhez való tartozást, hogy hová valók vagyunk; 2. a kalap díszítése, masnija elárulta milyen ajkú a viselő (a magyar ember kalapján mindig a bal oldalon, a szívük fölött van a dísz, a román emberén meg jobb felől); 3. a karima hátsó részének a feltűrése arról beszélt, hogy a viselő még tegezhető (ha a karima hátsó része is le volt tűrve, akkor a kalapviselő már magázandó volt); 4. a karima nagysága a viselő birtokát „reklámozta” (minden bevarrott szalmarend egy hold földet jelképezett).

A kalapárusok minden eladott kalap után egy jókívánsággal búcsúztak: „Köszönöm, hogy vett egy szalmakalapot, s azt kívánom, adja a jó Isten, szakadjon el a szalmakalapja, és ne maradjon a szegen...” Kódolt jelentése van: legyen egészséges, hosszú életű, mert akkor el tudja szagatni, és évek múlva újat vesz.

- *Van szalmakalappal kapcsolatos humor, szólásmondás, amit néha „elő lehet” venni?*

- Lajcsi fiam, aki a múzeumot vezeti, néha megkérdezi a látogatóktól, hogy mikor van a szalmakalap ideje? Persze, mindenki hangosan rávágja: nyáron! Pedig nem igaz, mert télen, amikor felakasztják a szegre. Nem viselik, nem használják – van ideje. Egyszer a piacon úgy jártam egy román emberrel, hogy miután a pénzt a markomba tette, kezét fogtam vele, és azt mondtam: – Adja az Isten, hogy szakadjon el a kalapja! Visszanézett, s láttam, hogy nem érti a célzást. – Biza maga ezt kívánja nekem, hisz én becsületesen kifizettem, amennyit kért... Újból megismételtem a kívánságom, de most már odatettem: – Szakadjon el, és ne maradjon a szegen, mert az azt jelenti, hogy beteg, és nem tudja viselni. Mikor megértette a viccet, nagyot mosolygott, s ő kért bocsánatot.

Gyakran mondják: „Aki télen szalmakalapot visel, attól ne kérj tanácsot!” Az ilyen ember nem tudja saját sorsát irányítani, tehát „egy kerékkel” kevesebb van. Ismerek még néhány szólást a szalmáról: Lejár az ideje, mint a szalmakalapnak; Eljön az ideje, mint a szalmakalapnak; Azt hiszi, Csáki szalmája... (nincs tulajdonosa, mindenkié); Olyan, mint

a szalmaláng (nem tartós); Üres szalmát csépel (semmiről hosszan beszél).

– *Hol használják a szalmakalapot?*

– Erdélyben mindenütt, Moldvában is felteszik, de a Regátban már nem. Egyszer egy izbicsényi⁴ paradicsomárusnak adtam ajándékba egy szalmakalapot, mert ő is adott pár paradicsomot. Ők híres zöldségtermelők. Mikor még egyszer jött, kérte, hogy adjak még, mert a szomszédjának is kell, aztán elvitt 6-8 darabot. Később lementünk oda egy autó kalappal, s az egész falu vásárolt, így honosodott meg ebben a regáti faluban a kőrispataki szalmakalap viselése...

A kalapviselés „aranykora” egyébként a kollektíves rendszer idejében volt, amikor az emberek még kapáltak a mezőn. Mára ez megváltozott, ritkán látni kapáló embereket a mezőn, inkább csak gépeket.

*Fonás közben, 2023
(Ádám Gyula felvétele)*

---

4 Izbiceni 4120 lakosú községközpont Olt megye déli részén, a Duna partján.

- *Miből készül a kalap?*

- A szalmakalap eredeti alapanyaga a régi, ősi alakorbúza volt, amelynek a szalmájából kiváló minőségű szalmafonatot lehetett készíteni. Leginkább hosszú száráért termesztették. Csak nagyon ritkán használtak búzaszalmát.

- *Milyen kalaptípusokat ismerünk?*

- Két kalaptípus van: a férfikalap és a női kalap. A férfikalapnál van: *kiscsibi, nagycsibi, simléderes (sapkakalap), gazdaköri, bukkos fejű, férfikalap* és *cowboykalap*. A legelterjedtebb a gazdaköri, amelynek a karimája szélesebb, és formája csonka kúp alakú. A nők esetében van a csonka kúp alakú *gombakalap, a rigókalap*, amelynek a feje ovális, teteje betürt, beütött fejű karimája kör alakú és hullámosra préselt. A *kajlakalap* – amit neveznek *lebujnak* vagy *lebujkalapnak* is – karimája széles, a szélén lehajló, és két oldalán le van tűrve.

- *Melyek a kalap részei?*

- Van a kalap „*tetőszerkezete*”, a *fejmagassága* és a *karima*. Préselés után jön rá a *szalmadíz*.

- *Milyen eszközök kellene a kalapkészítéshez?*

- A szükséges eszközök: sarló, kés, olló, sing (62,2 cm hosszú), motolla, tű, varrógép, bot (kalapfej), alumíniumprés, sajka (présforma).

- *Hogyan történt régebb az alapanyag előállítás?*

- Aratás előtt néhány nappal, amikor a búza vagy az alakor zsendés volt, az asszonyok kimentek a földekre, és kiválogatták a szép hosszú szálú vékonyabb szalmát, amit sarlóval learattak, s egy-egy csomót (a szembe tett két kézzel összefogott markot) összekötötték szalmakötéllal. Egy marokból átlag három nagyobb vagy négy kisebb kalaphoz való nyersanyag került ki. Annyit szedtek, amennyit télen fel is tudtak dolgozni: 15-25 markot, amiből 40-80 kalap készült el. Ezeket a markokat szekérrel szállították haza, otthon a búzafejeket levágták, kenyeret sütöttek belőle, vagy feletették az állatokkal. A megszáradt szalmakötegekből végül szálanként húzták ki a szalmaszálakat, a hegyét késsel

A kalap megvarrása. Szöcs Lajos és felesége, Magda, 1990
(Forrás: Családi archívum)

egyenesre vágták, s ezt követően a legfelső bog fölött ferde vágást alkalmaztak, ami a fonatba való betűzhetőséget segítette. Mikor a szalmaszálak elő lettek készítve, következett a vastagságuk szerinti osztályozás: a legvastagabb volt a *durgó* (viselő és gyermekkalapnak), a *durgó közepes* (öregasszonykalapnak), a *vékony közepes* (férfi- és asszonykalapnak), a legvékonyabb szalmaszálakat *hálánknak* nevezték (kisasszonykalapnak való). A szalma felkötésére télen került sor, miután végeztek a kender és a gyapjú fonásával. A kalapfej-mintákat a férfiak faragták ki fából, erre helyezték az asszonyok a fonatot, amit kézzel megvarrtak. Egy végből 8-10 kalap készült. Az 1970-es évek elején itt járt, és szép anyagot jegyzett le a helyi szalmafeldolgozásról dr. Molnár István székelykeresztúri néprajzkutató.⁵

5 Dr. Molnár István: A körispataki szalmafonás. In Kós Károly (szerk.): *Népművészeti Dolgozatok 1976*. Bukarest, 1976, Kriterion Könyvkiadó, 92–96. p.

*Készülnek a kalapok, 2001
(Ádám Gyula felvétele)*

- *Mikor szoktak kalapot vásárolni az emberek?*

- A férfiak kora tavasszal, a nők az utolsó napra hagyták, amikor már mentek ki kapálni. A legjobb kalapvásárlók a férfiak voltak; például Széken csak ők vásároltak, mert csak ők hordták. Szintén jó kalapvásárlók voltak a györgyfalvi férfiak. Mezőcsánban⁶ például a román férfiak versenyeztek a magyarokkal: kinek van szebb kalapja. Ők a *fehérített* kalapot vásárolták, aminek a titkát nekem egy másik kalapos árulta el...

- *Régebben mi készült még szalmából a kalapon kívül?*

- Lábasalávaló, pulizskakalap (ebbe tették a fazekat keveréskor), kefetartó, öv, táska, szatyor, faliszőnyeg, karácsonyfa- és asztali díszek, gyűrű, fülbevaló stb. Volt egy asszony a faluban, Birtalan Juliska néni, aki nagyon szépen szőtt szalmából lakásbelső díszítésére való falvédőket, faliszőnyegeket, ablakfüggönyöket, asztali terítőcskéket – de ezt csak ő tudta.

- *Kőrspatakon nemcsak múzeum van, hanem a faluturizmus is jól működik...*

- Na, ezt már nem én találtam ki, hanem a szükség hozta. Akik látogatóba jönnek, azok egy része meg is akar szállni itt, helyben. Üresen maradt, de jó állapotban lévő falusi házakat vásároltunk meg, ezeket felújítottuk, korszerű berendezéssel láttuk el, és a látogatók

---

6 Mezőcsán (Ceanu Mare) mezőségi község Kolozs megyében.

rendelkezésére állnak. Nyáron mindig ezekben a házakban vannak elszállásolva az erdőszentgyörgyi Bodor Péter Művelődési Egyesület színi körének tagjai, de mások is, akik részt vesznek a színi táborban.

– *Beszélgetésünk elején szó volt a hajdúnánásiak látogatásáról... Hogyan alakult velük a kapcsolat?*

– Az avatás után egy hónappal, 2001. augusztus 20-án jutottam el Hajdúnánásra. Ők is híres kalapkészítők voltak, s a városban már a 20. század elején a megnövekvő kereslet miatt a szalmafonásra épülő gyárok, üzemek létesültek, melyekben már jelentős mennyiségű, különböző típusú kalapot készíthettek. A régi kalapgyárukat épp a látogatásom előtt számolták fel. Török István, a korábbi elnök mesélte el nekem, hogy a gépeket beadták az ócskavasba. Szétnéztem a faluban, felmentem több padlásra, és előkerült 7 varrógép, amit meg is vettem. Ezek mind Drezdában készültek. Kiderült, hogy a fonalat, ami nagyon finom volt, Kínából hozták. Aztán az ottani polgármester eljött Kőrispatakra, s azt mondta, hogy ők is szeretnék újraindítani a kalapkészítést. Megígértem, hogy segítek nekik: adtam egy varrógépet, egy prést, amit kifizettek, és egy hétig itt volt 7-8 asszony, akiket elláttunk és kiképeztünk. Ma már ők is készítenek kalapot, így lett újból Hajdúnánásnak kalapgyára és kalapüzlete, bár jelzem, hogy ők sokkal korábban foglalkoztak kalapkészítéssel... Elérték azt is, hogy a hajdúnánási szalmafonás, mint tradicionális háziipari tevékenység, már szerepel a Magyar Értéktárban. Még azt is szeretném elmondani, hogy a budapesti Szent István-bazilikába tavaly az aratókoszorút a hajdúnánásiak készítették.⁷

2011-ben P. Buzogány Árpádnak megjelent egy könyve a kőrispataki szalmafonásról és múzeumalapításról⁸, abban olvasható, hogy állítólag Kőrispatakon a szalmafonást egy Hajdúnánásról ide telepedett Kékesi Julcsa nevű asszony honosította meg, kb. az 1880-as években.

---

7 „A koszorú alsó vízszintes körén 17 darab egységes motívum található, ahogy a Szűz Mária rózsafüzér-ímádsága is 17 Miatyánkból áll. (...) 210 centiméter széles, 200 centiméter magas és »Isten szemek« fonatok, csengők, spirálok, kettős fonatok, kalászos, kunkorgók, esőcsigák díszítik. A négy vízszintes kunkorgó a négy evangéliumra emlékeztet, Szent István örökségére és a keresztény gyökerekre. A hat függőleges kunkorgó a világ teremtésére utal.” Forrás: <https://www.dehir.hu/hajdu-bihar/hajdumanason-keszult-aratokoszorudisziti-a-fovarosi-szent-istvan-bazilikat/2024/08/15/>

8 P. Buzogány Árpád: i. m.

- *Kik írtak még a kőrispataki szalmafonásról?*

- Rengetegen. P. Buzogány Árpádon kívül Ferencz Imre, Bálint András, Bölöni Domokos, Kristó Tibor, Sente B. Levente, Lokodi Imre, Antal Erika, Bakó Zoltán, Nagyálmos Ildikó, Kerekes Ibolya, Oláh István, Gazda József, Sepsiszéki Nagy Balázs stb. Legelsőként Kozma Ferenc tesz említést a kőrispataki szalmafeldolgozásról *A Székelyföld közgazdasági és közművelődési állapota* című könyvében⁹, ő az 1850-60-as évekre teszi ennek kezdeteit, és megjegyzi, hogy 1879-ben már közel százán foglalkoznak szalmafonással a faluban.

*Áder János köztársasági elnökkel és feleségével, 2013
(Forrás: Családi archívum)*

---

9 *A Székelyföld közgazdasági és közművelődési állapota.* Írta: Kozma Ferencz, a Székely-keresztúri Állami Tanítóképezde igazgatója. Budapest, 1879, Franklin-Társulat nyomdája, 298. p.

- Van kimutatásotok arról, hogy évente hány látogatója van a Szalmakalap Múzeumnak?

- Három évvel ezelőtt megszámoltuk a látogatókat, és abban az évben 22 ezren voltak. Ezt vehetjük átlagévnek, de 2024-ben újból mértük a látogatottságot, és akkor már 45 ezret adott ki. Tehát eddig volt huszonnégy szezonunk, és ha azt beszorozzuk 22 ezerrel, akkor a látogatók száma meghaladja a félmilliót.

- Kire vagy büszke, hogy itt járt, és meglátogatta a Szalmakalap Múzeumot?

- Budapestről itt volt a fél parlament; Áder János még futballozott is velünk a kőrispataki pályán. Orbán Viktor még nem volt, de ígérte, hogy eljön. Ő levelet írt, és megköszönte azt a kalapot, amit neki küldtem Tusványosra. Ez ott volt a fején, az egész világ látta, abban beszélt. Küldtem még egy kis játékkalapot és szalmából készült díszeket is a családnak. Van ennek kb. 5 éve.

- Mit tudunk Lajtha László kőrispataki népzenei gyűjtéséről és az emléktábláról?

- Lajtha László (1892–1963) magyarországi zeneszerző, népzenekutató az 1940-es évek elején járt a faluban. A kőrispataki zenészek (Kristóf Vencel és bandája) játékát fonográfhangerekre rögzítette, majd 1944-ben hanglezemefelvételeket is készített velük Budapesten. A hanglezemefelvételek kottáit *Kőrispataki gyűjtés* címmel külön kötetben is közreadta

A Lajtha László-emléktábla

1955-ben.¹⁰ 2014-ben, a felvételek 70. évfordulójára a helyi magyar közösség egy emléktáblát készíttetett, amit előbb a helyi művelődési otthonban akartak felállítani, de végül a Szalmakalap Múzeum udvarára került, itt tekinthetik meg a látogatók. A tábla tartalmazza a Lajtha Lászlónak muzsikáló helyi zenészek neveit is.

– *Beszéljünk a saját életről is...*

– 1950. augusztus 2-án születtem Kőrispatakon, itt nevelkedtem fel. Édesanyám Köntés Zsuzsanna volt, aki Bözödről származott, onnan hozta a szalmafonás tudását. Gyermekkoromban, a kertünk végében, a Küsmöd-patakában volt egy gát, ahol fürödtünk és halásztunk. Rengeteg hal volt benne. Tamási Elek szomszédunk működtetett egy vízikereket, ezzel esztergálta a gombokat a kabátokra, ingekre, és

*Együtt a család, 2025
(Forrás: Családi archívum)*

---

10 Lásd bővebben: <https://pavai.hu/wp-content/uploads/2020/06/pavai-korispatok.pdf>

villanyt is termelt. Apám iparos volt, kalapot készített, de a közösbe nem voltunk beállva. Az iparos engedély megadásánál közbeszólt a kollektív gazdaság vezetősége, hogy nekik nem dolgozunk... Nyáron kellett menni aratni; naponta 6-7 arat arattam sarlóval.

- *Mondj néhány szót a családról.*

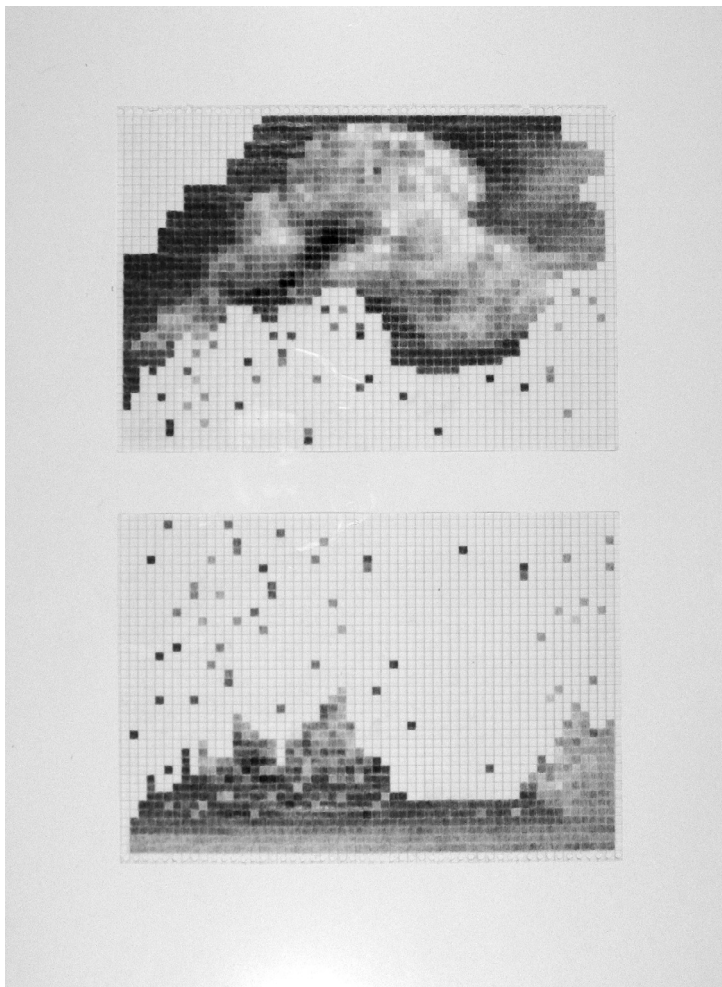
- Családunk, hála Istennek, népes család lett: két fiunk van, Lajos és László, akiknél négy, illetve három gyerek van, összesen tehát hét unoka. Hogy ki fogja továbbvinni a kalapkészítés mesterségét, és ki rendezi majd a múzeumot? Ez jó kérdés, de bízom abban, hogy lesz valaki, aki majd folytatni tudja... Jelenleg a múzeumvezetést és a táborozók elszállásolását a nagyobbik fiam, Lajos intézi, az étkeztetésben, árubeszerzésben, szervezési gondok megoldásában László segít, aki egyben az etédi önkormányzat alpolgármestere. Ezenkívül óriási feladat hárul feleségemre, Magdira, aki a vendégek ellátásában végez nagy munkát.

- *Milyen díjat és elismerést kaptál?*

- 2001-ben megkaptam az EMKE Bányai János-díját, ugyanebben az évben a magyarországi Országos Szalmafonó Baráti Kör is díjban részesített; 2006-ban Udvarhelyszék Kultúrájáért életműdíjat ítéltek nekem; 2016-ban Pest megyétől kaptam a külkapcsolatokért díjat. Ezenkívül van még két díjam: a Hargita Megyei Kulturális Központtól (2005) és a bukaresti falumúzeumtól (2009). 2004-ben elnyertük a *Tévérékordok könyve* (Cartea Tvrecorduri) című műsorban a Legnagyobb Szalmakalap-díjat. Ennek a kalapnak 2 méter az átmérője, 500 méter szalmafonatból készült, 1799 méter cérnából varrták össze. A fonatokhoz 22 500 szalmaszálat használtak fel, a fonatok 12 és fél napig készültek. Az összevarráson négyen dolgoztak, súlya 2,65 kg. A munka menetét teljes egészében filmezte a Román Televízió.

Még megemlítem, hogy a múzeum avatásakor volt egy 5 méteres átmérőjű kalapunk is, ami minden bizonnyal világrekordnak számított, de ez a sok fényképezkedés miatt pár év alatt elszakadt, s ekkor döntöttünk úgy, hogy legyen egy másik, kisebb, amit könnyebben lehet „hordozni”...

Elköszöntem Kőrispataktól, a Szócs családtól, de kalapot nem vásároltam, nem is akartam, mert megvan még a tavalyi, s abban bízom, hogy egyszer el fog majd szakadni. Bárcsak jó későre kerülne sor erre...

*Megint esik I.
(42 x 60 cm, színes ceruza)*

„AZ EMBERBEN SOKKAL TÖBB MINDEN VAN,
MINT AMIT MAGUNKRÓL
EL TUDUNK KÉPZELNI”

– Magyarosi Sándor beszélgetése

*Böjte Csaba ferences rendi szerzetessel a román hadseregben
letöltött kötelező katonai szolgálatáról –*

Az alábbi interjú szövegét két különböző alkalommal, június 1-jén és június 11-én rögzítettem. A hangfelvétel átírásánál igyekeztem a lehetőségekhez képest hűen visszaadni az elhangzottakat, azonban néha a könnyebb olvashatóság érdekében elhagytam olyan töltelékszavakat, amelyeket élőbeszédben az emberek többsége nagyon gyakran használ, de írott szövegben zavaróak lehetnek. Hasonlóképpen jártam el a nagyon töredékes mondatokkal is. Amennyiben egy-egy mondatba a könnyebb érthetőség érdekében egy-két szót be kellett illeszteni, e szavak szögletes zárójelbe kerültek, és ugyancsak szögletes zárójellel és három ponttal jelöltem azt is, ha esetleg rövidebb szövegrészeket kihagytam volna az átírás során. A felsorolt szerkesztői beavatkozások semmilyen módon nem változtatták meg mindazt, ami a hangfelvételen elhangzott; mi több, a fentebb említett töltelékszavak egy részét is igyekeztem oly módon megtartani, hogy valamennyire visszaadják az interjúalany beszédstílusát.

* * *

– *Mikor született?*

– 1959. január 24-én, Kolozsváron. Csíkszeredában nőttem fel öt éves koromtól, úgyhogy magamat csíkszeredainak tartom.

– *Mikor vitték el katonának?*

– Hetvennyolcban érettségiztem. Én autóvillany-szerelést tanultam, és azt [a munkát] is végeztem pár hónapig, mert ugye az érettségi után három hónappal, aki nem ment dolgozni, azt elvitték. Az utolsó vizsga után mindjárt munkába álltam, és azt hiszem, szeptember 18-án – vagy valahogy így – vittek el ugyanabban az évben Piatra-Neamțra katonának.

Gyalogság volt ottan, ilyen motorizált gyalogság... [Emellett pedig] harckocsik voltak, és engem ilyen távcsöves puskával mesterlövésznek próbáltak kiképezni, ennek minden örömeivel s fájdalomával.¹ Most a fiatalok úgy tudnak szórakozni, hogy a mesterlövészek így s úgy, de az embert kivitték az erdő alá vagy az erdőbe, s akkor mondták, ásd el magadat, álcázzad, és majd jövünk utánad. Volt olyan, hogy egy hét után jöttek utánam. S télen, hidegben és fagyban... esett a hó meg a havas eső. Szóval nagyon komoly kiképzést kaptam tiszta ingyen. S ott mindenhova elvittek löni.

– *Milyen fegyvere volt az akkori román hadseregben egy mesterlövésznek?*

– Ez a távcsöves, hosszabb puska, Romániában azok voltak. Egész nagy golyók jártak belé, tehát nem az a golyószóró-méret. Ugyanaz, mint harckocsikban voltak azok a nagy gépfegyverek; na, olyan golyó járt belé... Punct ochit, mondták, s ha eltaláltad, punct lovit.² S olyan megrázó volt nekem, ha azt mondták az irányított lövés[nél, hogy a cél] mama și copilul.³ Tehát a [a golyószóróval tüzelő katonát ábrázoló céltáblán] a golyószóró – maga a fegyver – is célpontot jelentett, és a kezelője is, s mikor ők ketten úgy egymás mellett voltak, úgy nézett ki, mintha egy anya a gyermekével lett volna [a céltáblán]. És én azt gondolom, hogy azt tudatosan is mondták így: hogyha ölni kell, akkor ne legyen ideges az ember.

– *Abból, hogy valaki magyar, voltak problémái? Előjött egyáltalán ez a kérdés?*

– Igen; minden további nélkül azt kell [hogya] mondjam: igen. Voltak tisztetek, akik simán lebozgorozták⁴ az embert. Volt egy társam, az elő

---

1 Piatra-Neamț városba a második világháború után a *Regimentul 38 Infanterie*, vagyis a 38. gyalogezred került. Az ezredet 1961-ben átszervezték, és nevet is kapott; így jött létre a *Regimentul 38 Mecanizat „Neagoe Basarab”*, vagyis a 38. gépesített „Neagoe Basarab” ezred. A csapattestet 1994. április 2-án megszüntették.

2 Románból szó szerinti fordítás: célba vett pont, eltalált pont. Átvitt értelemben azt is jelentheti, hogy valaki pontosan és hatékonyan cselekedett, azaz pontosan azt érte el, amit célul tűzött ki. Valamelyest hasonló lehet a jelentése a katonai szlengben is: amit célba veszel, azt meg is kell lőnöd.

3 Anya a gyerekével. (rom.)

4 A hontalan, hazátlan jelentésű „bozgor” szó egy román pejoratív (sértő) kifejezés, amelyet főként magyarokra (különösen az erdélyi magyarokra) használnak.

is vette a bejonétet, aztán valahogy megnyugtattuk. Hogy mondjam... a katonák közt... hát voltak undok fiúk. De hát én azt gondolom, a katonaság nem is arról szól, hogy simogatják az embert. Valamilyen módon a tisztek is tesztelik vagy fejlesztik az ember tűrőképességét. Emlékszem, az elején mondták, hogy... hát elmentünk gyalogolni 10 kilométert, s mondták, hogy ki amikor hazaér, akkor lefeküdhetsz. Persze, elindultunk, rohagáltunk, és haza is értünk, csak az udvaron várt egy tiszt, és azt mondta, hogy akkor addig helyben szaladunk, míg megérkeznek a többiek. Hogy tanuljuk meg, hogy a katona, az nem hagyja el a társát. S akkor helyben ott, az aszfalton szaladtattak, míg mindenki utolért. S én azt gondolom, ez nem szívatás, ez a szakmának az oktatása: hogy bármi történik, ne jöjjél ki a sodrodból. Mindenkit – én úgy gondolom – azzal a dologgal szívatattak, amire érzékeny volt. Tehát nem vagyok biztos, hogy ez... [nem valamiféle terv szerint történt]. Volt, aki élvezettel csinálta...

Van egy fiú, elment az idegenlégióba, a franciákhoz, s mondták, üljön le, majd jön egy tiszt. S reggelig ott ültették. S akkor hazajött, hogy nem veszik komolyan [az embert]. Mondom: te, hát ez az első vizsga volt. Ha te tudsz egy éjszakát állni s várni, lehet, jó katona leszel, de ha kiborulsz már ettől... na, hát nem kell [hogy] elküldjenek, elmentél magadtól.

- *Időben mennyit tartott a katonai szolgálata?*

- Úgy volt, hogy tizenhat hónapot tart, de [...] akkor tört ki az afgán-orosz háború, és akkor azt mondták, hogy lehet, elvisznek minket is. Hát marhára élveztük. És végül is az lett, hogy még egy hónapot ráhúztunk. Tizenhét hónap lett így belőle.

- *Az alakulatban csak mesterlövész-képzés folyt?*

- Nem. Végül is én ezzel voltam elfoglalva, de ott volt... hát azért olyan divízió volt, hogy – mit tudom, Ştefan cel Mare, nem tudom, hányas számú, motorizat.⁵ Tehát például amikor elmentünk Málnára – az a Fekete-tenger partján, azt hiszem, Románia legnagyobb harcá-

---

5 Tulajdonképpen nem hadosztályról, hanem mindössze egy ezredről van szó. Bővebben lásd az 1. lábjegyzetet.

szati poligonja...⁶ Azzal kezdődött [a gyakorlat], hogy egyszer jöttek a repülők, s bombáztak. Akkor hátulról megszólaltak az ágyúk, olyan harminc kilométerről. Nem robbantak ezek, amiket ellőttek, de elmentek a fejünk felett, füttyültek keményen. Aztán jöttek a tankok, azok is lőttek. És akkor mi egészen kinn voltunk, mesterlövészek – tehát az ellenséghez a legközelebb. Jól elástuk magunkat [...], és hát akkor, ugye, elkezdődött a [gyakorlat] – játék igazából, de véresen komolyan vették. Persze elmondták, hogy minden évben hány baleset volt, és nem tudom, miféle, és az egész divízió ott volt... ijesztgettek, minden. És akkor volt rengeteg golyónk, és mi távcsöves puskával – hát azt nem tudom, hogy élesben ez hogy ment volna – a tankmakettektől elkezdve mindent lelőttünk. Hát hogy mondjam? Bármi volt, ami mozgott, mi le kellett [hogy] lőjük. S le is dőltek. Aztán utána volt gyalogsági roham, meg mindenféle.

– *Térjünk vissza egy keveset az alapkiképzés utáni időszakra.*

– Hát, ugye, kiválasztottak engem – az egy ilyen négyhónapos kiképzés volt – erre a szpártákiadára. Nem tudom mit tudsz te erről, de a katonaságon belül volt egy ilyen vetélkedő, tehát a már fogadalmas kommandósokat vitték el. És ez nagyon izgalmas volt, mert huszonöt kilométert kellett futni síléccel [...] – teljes menetfelszereléssel, fegyverzettel kellett futni. Persze nyári űnutában⁷ a hóban, de nem fázott az ember. Na és [...] úgy volt, hogy a 25 kilométert időre kellett és plutonban⁸ megtenni. És hát útközben... azt hiszem, 5 vagy 10 golyónk volt, azt el kellett lőni, célzottan. Kellett gránátot is dobni, de az csak egyszer volt, hogy éles gránát[ot kaptunk], igazából ilyen gyakorlógránátokat [kellett dobálni] ez a három hónap alatt, tehát az edzés alatt. És akkor egy kilométert gázmaszkkal is kellett szaladni; ráizzadt a pofádra... Hát én az elején azt hittem, nem lehet megcsinálni [...], és döbbenetes, hogy pár hónap alatt az emberből mit ki nem tudnak hozni: egy pár hét után, vagy egy-két hét után már nem az volt [a kérdés],

---

6 lőtér (rom.)

7 nyári egyenruha (rom.)

8 A pluton szó szakaszt jelent. Az interjúalany arra utal, hogy a távot nem egyénileg, hanem oly módon kellett megtenni, hogy az alakzat – jelen esetben a szakasz alakzata – ne bomoljon szét egyéni versenyzőkre.

hogy meg tudod-e csinálni, [hanem] hogy mennyi idő alatt csinálod meg, hogy le tudod-e húzni a másikat [azaz képes vagy-e ilyen körülmények között rövidebb idő alatt teljesíteni a távot].

És akkor én a piatra-neamți motorizált... vagy mit tudom, milyen [alakulatnál voltam] annak idején, de utána lehet nézni... De voltak más városokból, mindenhonnan, minden alakulattól, a hegyivadászoktól és másoktól is. Azt hiszem, mi harmadikok lettünk – vagy valami ilyesmi –, és hát nagy élmény volt. Ott éreztem meg, hogy igazából a katonaság nem csak szívatás, nem csak cseszegetés, vagy nem tudom, miféle. Tehát ott a tiszteknek is fontos volt, hogy minél jobb eredményt érjünk el, s hogy közösségben hogy lehet kihozni az emberből a maximumot. Ez egy nagyon fontos élmény volt.

– *Magát a versenyt hol rendezték meg?*

– Azt hiszem, fent Suceavában, Borsabánya környékén... valahol ottan. Jó hegyes-völgyes, kemény pályát választottak ki. De minden évben volt. Azt hiszem, [...] hetvenkilencben volt lehetőségem ezen részt venni.

– *Az edzések már télen megkezdődtek?*

– Sőt, már ősszel. Síléc nélkül is megtanítottak szaladni, menni s lőni.

– *Ez is terepen zajlott?*

– Persze. Elvittek oda, és akkor ott voltunk; hát kaszárnyák mindeütt vannak. Vittek a hegyekbe. Leesett a hó, és a hóban kellett ezt csinálni, de akkoriban hó volt elég. Hát tudom, hogy akkor Borsabányán volt [olyan hely], ahol 1-2 méteres hó is volt. Szép volt.

– *Ez a verseny körülbelül a katonai szolgálatnak melyik időszakára esett?*

– Hát '78 szeptemberében vonultunk be, s azt hiszem, ez '79... '78 szeptemberében bevonultunk, s még abban az évben volt ez igazából. Letették a fogadalmat, s egyből vittek is el. Ilyen értelemben szerintem egy komoly edzőtábor is lehetne a katonaság, de nagyon sok lötyögés is volt. Fejtelenség.

- *Mi történt még a verseny után?*

- Hát visszakerültünk a kaszárnyába. Az első nyolc hónapot – tehát az első ciklust – töltöttem én ott. S akkor utána elvittek Sloboziára – de akkoriban minden katonát nagyjából elvittek [attól az alakulattól, ahol az alapkiképzést megkapták]. Én amúgy [...] autóvillany-szerelő voltam még a katonaság előtt. És akkor egy kaszárnyánál rám bízták, hogy javítsam az autókat – mármint villanszerelés szempontjából. Hát, ugye, ezeket katonák használták, ezeket az autókat. Akkor láttam a román haditechnikát... Télen megfagyott minden [egy-egy autóban; erre a katonák] alatta tüzet gyújtottak, és akkor leégett minden drót, és akkor hozták, hogy fűzzük újra. És egy hónapig az ember elbíbelődött, hogy ablaktöről s minden menjen rajta. Kiabáltak [a katonákkal ennél az egységnél is], persze, de hát nagyon lezser volt ottan. Hát, ugye, voltak ezek a TAB-ok, javítani kellett [azokat is].⁹ Tankot, azt nem javítottam. Nagyon sok volt [az olyan jármű, hogy] biztos nem lehetett vele elindulni sehova. De egyfelől érthető is volt: ezek a kiskatonák – főleg a teherautókat – mindenre hurbolták. Akkor mezőgazdasági begyűjtés meg földhordás [is volt ott] – mindenféle [szállításra ezeket használták], tehát volt munka elég velük.

- *A sorállományt vitték ki dolgozni ezekkel a kocsikkal?*

- Igen. Ott lent, Slobozián a fő munka az volt, hogy ilyen irrigációs, ilyen öntözéses csatornákat ástak ki a dzsenisták.¹⁰ És ott telt el a következő nyolc hónap.

- *Ott történt még valami érdekesebb?*

- A végén annyira katonák voltunk, hogy szinte civilek.

- *Valakivel alakult ki jobb viszonya?*

- Hogyne. Hát igazából azt gondolom... Csíkban laktam, mikor kiskgyerek voltam; a Fürdő utca volt [a miénk], és mindenki más ellenség

---

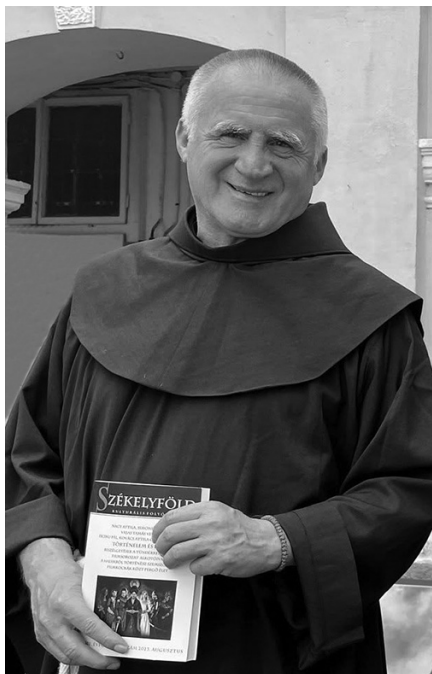
9 A TAB a Transportor Amfibiu Blindat (páncélozott kételtű szállítójármű) megnevezésből képzett betűszó. Romániában 1970-ben, a szovjet BTR-60PB mintájára kezdték gyártani ezeket a páncélozott csapatszállítóként besorolt járműveket.

10 A román „geniu” szó a műszaki alakulatokat jelöli (az ő feladatuk pl. a hidépítés, aknamentesítés, erődítések stb.).

volt gyerekként. Emlékszem, a ligatiakat, azokat meg kellett rozsolni. Abban az időben azért [ez megvolt] Székelyföldön; abban csúcsosodott ki, hogyha más faluból elmentél bálba, akkor biztos megverték. Hogy mondjam, ez így bennünk volt. S aztán mikor iskolába kezdtem járni, akkor rájöttem, hogy csík-szeredai vagyok, s amikor elvittek katonának, akkor rájöttem, hogy hát [aki] székelyföldi magyar gyerek, az mind az én testvérem. Mi azért – logikus – össze is tartottunk. Nagyon kevés magyar fiút vittek oda katonának, nem tudom, miért; hát vagy ötven-hatan voltunk. De főleg a moldvaiakkal lehetett nagyon jól barátkozni: olyan melegszívű emberek voltak. A bukarestiek mindig okosabbak voltak.

Persze az elején reggelre eltűntek a gombok a zubbonyomról, s ha a tisztnek mondtam, azt mondta, hogy să fii descuțăret.¹¹ Ami azt jelentette, el kellett menni, hogy én is lopjak gombot valahonnan. Mindenki lopta a gombokat. Hülyeségnek tűnt... De nemcsak gombot: a csinturát¹², a bakancsot lecserélted. Ezt nehezen emésztettem meg.

A legtöbb fiúnak az volt a tragédia vagy a szomorúság, amikor elvittek kiképzésre. Tehát olyan is volt, hogy télen szólt a sziréna, [azt jelezte, hogy] megtámadtak: mindent, ami [felszerelés] volt, kellett vinni. És akkor elmentünk ötven kilométerre valahova, és ott beástuk magunkat – de ezt komolyan vették a tiszték. Tél volt s hideg volt, s végig ott

*Böjte Csaba ferences rendi szerzetes
a Székelyföld folyóirat 2023 augusztusában
megjelent számával*

11 A mondatbeli román nyelvű szövegrészt leginkább így lehetne magyarra fordítani: legyél élelmes, találd fel magad.

12 centură (rom.): derékszíj

voltunk. Emlékszem, hát az első nap azért a hóban az ember megmosakodott, s megadta a módját, de hétvége felé már mindened elázott, a cipő lerohadt a lábadról, mindig mentél, fáradt voltál... Enni hol ettünk, hol nem – hihetetlen, hogy az embernek egyfelől milyen nagy a tűrő- vagy teljesímenyképessége, másfelől meg az, hogy milyen könnyen a törzsfelődésen – hát hogy mondjam – visszafelé el tud menni. És most az ukrán háborúban nézték [meg], hogy valaki két éve kint van a fronton, és lövészárkok, és tél, hó s minden – szóval én nagy tisztelettel vagyok mind a két fél [közkatonái iránt amiatt, hogy mindezeket a nehézségeket képesek elviselni]. Tehát nem azért, hogy ölnek, hanem hogy fizikailag vagy ép ésszel ezt meg lehet csinálni, [ki lehet bírni]... nem tudom. Mondom, nekem két hét volt a maximum, amit így télen, sátorban [töltöttem]. Hát, aki aludt katonasátorban télen... Ezek ilyen nagy [sátrak], tehát egy pluton¹³ – három raj – fért el benne, huszonvalamennyi srác; aki a szélén aludt, az biztos megfagyott. Mint a hernyók vagy csimaszok, [úgy aludtunk]; valahogy teljen el az éjszaka. S akkor jött egy futár, s mondta, hogy a tábori konyhát felrobbantották; [maradt a] hideg étel s ami van. Pezme¹⁴ meg ilyenek voltak. De hogy őszinte legyek, én mindig fontosnak látom az embereket – a rám bízott gyerekeket is – kivinni a létük peremére, és mikor azt gondolják, hogy nincs tovább, akkor rádöbenteni [őket], hogy van tovább. Hogy te több vagy, mint amit magadból kinézel. És ezek nagyon-nagyon fontos [dolgok]. És azt hiszem, hogy a mai embernek az egyik nagy problémája ez, hogy nem keresi a kényelmetlenséget... és ez sorvadást jelent. Azt is gondolom – és soha nem mondtam így ki –, ez a papi élet, ez a hatezer gyerek... én nem vagyok biztos [benné], hogyha azt a kiképzést a román hadsereg tiszta ingyen, bérmentve nem kínálta volna fel, hogy ezt én meg tudtam volna így csinálni. Azért hálás vagyok, hogy nem kellett élő emberre löni... A másik dolog, amit biztos, hogy nem értenék, [ha nem lettem volna katona]: mikor elindulsz a társaiddal, s tényleg ott van az a puska a kezében, és éles lőszer van a tárban, hát egy olyan erő szabadul fel egy férfiban, amit addig ő talán

---

13 szakasz (rom.)

14 Pesmet, többes számban pesmeti (rom.): szó szerinti jelentése prézli, zsemlemorzsa; a román bakanyelvben a háztartási kekszre emlékeztető kétszersültet hívták így.

sose érzett. Kicsit azért meg is értem azokat a fiúkat, akik a frontra kimennek; az egy olyan adrenalinlöket... és el tudom képzelni, ha ez élesben megy, akkor még inkább.

- *Térjünk vissza arra a hadgyakorlatra, amelyet a beszélgetés elején említett.*

- [Ahol tartották, az] Románia legnagyobb ilyen poligonja. Ez lent, ott a tengerpart felé van, egy nagy, homokos semmi, százötven-kétszáz hektár – nagy terület –, vagy talán még annál is több. És akkor ott úgy volt, hogy megszervezték egy harci jelenetet. A gyalogság beásta magát, minket távcsöves puskákkal előbb[re helyeztek], tehát egészen közel az ellenséghez. Persze céltáblák voltak, nem fizikai ellenség volt. És akkor elkezdtek jönni a repülőök, bombáztak, s akkor jött a nehéztüzérség hátulról. A románoknak is van ilyen Sztálin-orgona-szerűség, azt nem tudom, hogy hívják.¹⁵ De ugye elkezd ott sírni fölötted... És mi eléggé elől voltunk a fronton, vagy hogy mondják. Hát... [nagy részt] vak rakétákat [lőtték ki]; volt köztük éles is, bár legtöbb csak lepuffant. De úgy sírt ott fölötted, mint a fene. Aztán jöttek a tankok, azok mozgásból lőtték. Na, s akkor utána, mikor azok befejezték, hát... gyalogság, rohamra. Nekünk az lett volna a célunk, hogy mindent lőjünk le. És kicsit olyan hülyén nézett ki, mert ezek a nagy kaliberű távcsöves puskás golyók, azok tényleg egy tankot [tank alakú céltáblát] is leterítették... Ami mozgott, mi mindent lelőttünk; tehát nemcsak fizikai személyeket, hanem főleg ezeket a nagyokat. Na most, lőtték AG-val¹⁶, azzal kellett volna [hogy] lelőjék, de a pontot azért megszereztük... S akkor jött a gyalogság. [...] Nem tudom, hányszor elmondták, hogy mikor azok támadnak, húzzuk le a fejünket, mert ezek összevissza lövöldöznek. És tényleg, borzasztó volt. Mondjuk, nem mi ástuk a lövészárkokat, ezek betonból kiöntött, komoly fedezékek voltak. Hát, amíg a gyalogság ott utolért minket... három-négyszáz méterrel voltunk előbb.

---

15 A második világháború során a szovjetek által alkalmazott rakéta-sorozatvetőket hívták Sztálin-orgonának.

16 AG-7: a román hadseregben rendszeresített kézi páncélelhárító gránátvető

Ez egy színdarab volt, amit előadtak, de maga oda a felvonulás Piatra-Neamtról... [is eseményszámba ment]: emlékszem, hogy mentünk vonattal legalább egy hétig... Vonatban aludni... hát az éles háborúban is valószínűleg ilyenek lehetnek. Mondjuk, az nyár volt; a téli kiképzések egészen másak voltak...

Mindig éhesek voltunk. Ha szabadidő volt, mindig mindenki elment valami ételt lopni. Tudom, ha csak hagymát kaptunk, akkor is ott a tűzön akármiben, konzerves dobozban is hagymatokányt csináltunk. De nem volt se szalonna, se semmi, de mindent megettünk. Mikor az ember arról olvas, hogy például Bethlen Gábor idejében négy hadsereg jött-ment itten, el tudom képzelni, hogy mi lehetett. A katona, az éhes. Persze adnak ott enni, de hát...

– *Volt olyan, aki nem bírta ezt az életet?*

– Persze. Olyan is volt, aki lelőtte saját magát. Amikor az ember látja a filmekben, hogy valakit eltalál egy golyó, és akkor van egy kicsi lyuk... hát ezek leszakítják a fejét [az embernek], ezek a katonai fegyverek. Persze hogy volt. Volt, akit elvittek hadbíróságra, mert úgy viselkedett.

– *Miért került hadbíróság elé egy-egy ilyen katona?*

– Leginkább azért, mert elhagyta az őrhelyét, elment valamerre. Volt, aki eladta a csenturáját borért. Hát a katonaélet, az... ha nincs baj, akkor [a katona] csinál magának.

– *Akkoriban a kaszárnyában még sok katona volt?*

– Igen, teljesen fel volt töltve a piatra-neamți alakulat... Azért is nem szereltünk le idejében, hanem egy hónappal továbbmentünk, mert akkor volt az afgán–orosz háború. Na és akkor nekünk mind azt mondták, hogy el fognak vinni minket is, benne vagyunk a varsói szerződésben [...]. Hát akkor megint elkezdtek képezni összevissza, mindenfelé, de akkor már nehezen lehetett képezni [minket]. Ezt se gondoltam soha életemben, hogy ekkora különbség van egy ilyen biban – úgy mondták –, egy ilyen kezdő katona és egy másodéves, egy veterán között. [...]

Beszéltem [egyszer] egy tábornokkal, és kérdeztem, hogy hát mégis, anyagi okok, vagy mi volt az oka annak, hogy abbamaradt a sorkato-

naság, s azt mondta, hogy egyszerűen nem bírták a fiúk. Tehát... hogy mondjam: elvitték [őket] éjszakai lövészetre. Persze ott le kell feküdni a sárba, s akkor másnap hány újságíróval jött az anyuka, hogy az ő drága fiával ezt csinálnak s azt csinálnak. Tehát... hogy mondjam: annyira a társadalom ezt a keményebb katonás életet nem tudta tolerálni, s végül is... egyik fő oka, hogy megszüntették a sorkatonaságot, ez volt.¹⁷ Most ha valaki önkéntesen, pénzért elmegy, azt lehet inkább szívatni. De most utólag is – és akkor is – láttam, hogy ez a szívatás igazából a kiképzés része... Dobálnak melléd petárdákat, de te végezd a magad dolgát. Vagy bármi történik körülötted, az ne hozzon ki a sodrodból, hogy tudj uralkodni magadon. S ezek olyan erények, hogy minden embernek szüksége lenne erre. Én azt látom, hogy az embereket sokszor olyan semmiség hozza ki a sodrúkból, hogy csak nézem, erre miért kell felkapni a vizet... Ilyen értelemben, én azt gondolom, megvan a katonaságnak, [azaz a katonai szolgálatnak], a maga szerepe.

– *Milyen időközönként volt kimenő vagy eltávozás?*

– Én azt hiszem, hogy az alapképzés alatt – az a két hónap alatt – egyszer sem engedtek haza. Utána is – azt hiszem – három-négyszer. Mondjuk nem is volt pénz, [Csíkszereda] messze volt [ahhoz, hogy hazamenjünk], minden. Ha a városba kimentünk, mindig botrány lett belőle: valamelyik srác berúgott vagy valamit csinált, s akkor egy darabig nem kellett ezzel foglalkozni. Hát persze volt olyan is, hogy megvolt a kimenő – mert külön papír kellett, nem lehetett csak úgy jönni-menni – vasárnap délután, s ki lehetett menni. S ilyenkor ki kell [hogy] nyalja magát a katona. Tehát a saját felszerelését ő kell hogy tisztítsa – logikus –, hogy legyen az kivasalva, s az nem is olyan könnyű egy 19-20 éves fiatalembernek. Na, elindultunk kifelé, s olyan sáros idő volt. Hát jött szembe a parancsnok, s hát mindjárt azzal kezdte: culcat,

---

17 Románia a 2005/395-ös törvény értelmében 2007-től függesztette fel a békeidőben is kötelező, teljes és csökkentett idejű sorkatonai szolgálat teljesítését. Az intézkedést részben a NATO-hoz, valamint az Európai Unióhoz való csatlakozás indokolta, részben pedig az a tény, hogy a sorkatonaságon alapuló haderő már nem felelt meg a modern hadseregekkel szemben támasztott követelményeknek.

tărăș marș!¹⁸ Na, s akkor az ember elindult, s mikor a kapuhoz odaért, akkor már nem engedtek ki. Mondták: ilyen ruhában?!

– Ez egy mesterség, ez a katonaság, s főleg hogy csapatban kell csinálni. [...]

– *Hogy látja, ki is alakult valamiféle összetartás egy-egy szakasz emberei között?*

– Igen. Érdekes, ez a bajtársiság, ez nem barátságot jelent, hanem hogy mondjam, összetartást. Tehát nem érzelmi alapon mennek ezek a dolgok, de az [a helyzet áll elő], hogy akarod és tudod is, hogy rád számíthatnak, és te is számíthatsz a másokra. Ez egy nagyon érdekes [jelenség]: a bányában, amikor dolgoztam, akkor is ugyanezt éreztem. Ezek anyázták egymást, meg minden, de volt úgy, hogy beomlott a föld, s egy férfit odacsípett úgy, hogy csak a feje s az egyik keze volt kinn az omlásból. Nem tudtuk, hogy összetört-e, de láttuk, hogy mozog. Sose felejttem: az idős bányászok pillanatok alatt összegyűltek – mert ugye három-négy ember dolgozik egy munkahelyen. Pillanatok alatt összegyűltek, és hát vettek egy hosszú gerendát, fogták a fejük felett, és amikor odaértünk, fele fogta, és a többi kézzel kiásta [a betemetett embert]. Ugye, onnan [a tárna mennyezetéről] bármi lejöhet; [azért kellett a gerenda, bár] nem sokat véd. Tehát én akkor láttam, hogy kiásták a társukat. Kárinkodnak egymásnak, meg mit tudom én, szívatják [egymást], de ha bajban van [valamelyik közülük, azonnal segítenek]. Tehát én azt hiszem, hogy nagyon sok [ember], aki szépeket mond, meg minden, az nem tenné meg érted, hogy fizikai létét veszélyeztesse. És ugyanezt éreztem a katonaságnál is. Ez a bajtársiság, hogy együtt mozgunk... Persze rengeteget kellett itten menetelni, le s fel, s díszlépés, meg minden – ennek mind ez a célja, hogy ebből az individualista én – s csak én – gondolkodásból *mi* legyen. És én azt hiszem, hogy megint egy olyan dolog, ami hiányzik ebből a mai individualista világból.

– *A tiszték közül volt valaki, aki bármilyen értelemben kitűnt a többiek közül?*

– Hát, ugye, én úgy mentem el a katonasághoz, hogy voltak abban az időben ilyen zsebverseskötetek, József Attilától, Szilágyi Domokos-

---

18 Feküdj, kúszás! (rom.)

tól, minden. Ezek akkorák voltak, mint egy ellenőrző¹⁹ – a katonazubony zsebébe befért. Nálam mindig volt, és éjjeli őrségben is, mindenütt – hát nem szabadott –, de én olvastam. Na mostan, nagyon kevés tiszt volt az, aki ezt egyáltalán tolerálta. Volt persze olyan, aki... hát románul akkoriban tanultam, [és kérte], hogy akkor fordítsak le egy verset – persze ahogy tudtam –, de egy-kettő volt ilyen, aki erre így fogékony volt. Ha meglátták, akkor ezt... mindenféle civil dolgot tiltottak. De azért ennek ellenére én József Attilával szereltem le.

– *Hogyan kellett az őrszolgálatot ellátni, és mennyi ideig?*

– Békeidő volt, és azért meg volt szervezve, egész körben volt [őrség a laktanya körül]. Azt hiszem, úgy volt, hogy három óra alvás, három óra őrség s három óra pihenés. S akkor kellett [hogy] pucoljad a fegyvert, meg minden... S az volt úgy, hogy két hétre is beraktak, folyamatosan, tehát a végén már tényleg... mire elaludtál [szinte már kellett is kelni]. Ez is megint, hogy ébren aludjál – tehát ez is egy olyan dolog, hogy a katonát meg kell erre tanítani. Hogyha nem magyarázzák el, azt hiszed, hogy szívatnak tégedet. De az, hogy te úgy tudjál aludni, hogy mégis ébren legyél... Azt hiszem, hogy csak fürödéskor vehettük le a ruhát, tehát teljes menetfelszerelésben aludtál is, meg őrködtél is. Meg szabadidőben, akkor is a fegyverrel kellett... [a fegyvered közelében kellett tartózkodnod]. A másik az, hogy a mai ember [hozzáállása a következő]: hogy vedd meg, s dobd el. A dolgokhoz való ragaszkodás, a tárgyakhoz való ragaszkodás [egy másik olyan dolog, amit a katonai szolgálat alatt megtanítottak az embernek]. Tehát nem az, hogy azt a puskát, azt a fegyvert rád bízta, hanem mindenről, amit rád bízta, gondoskodnod kell. [...] Persze a katona is az elején hajlamos [arra, hogy egy-egy helyen] otffelejtsen valamit, de abból mindig sok futás lesz, meg sok fekvőtámasz. Így hamar megjegyzi, hogy nem kell otthagyni. Én nem vagyok katonapárti, de az is biztos, hogy az emberben sokkal több minden van, mint amit magunkról el tudunk képzelni. Szellemileg is. A teológián ugyanezt éreztem meg. Filozófiatörténetből egy telefonkönyvet adott le a tanárunk. Arisztotelész min-

---

19 Iskolai tanulók számára kiadott ellenőrző könyv, amelybe az adott tanuló érdemjegyeit vezették be.

den művét magyarul s görögül – ez huszonvalamennyi könyv. Hát mi a francért tanuljam meg? Hát azért, hogy okosabb legyél. Hogy mondjam... Akkor mi harmincan felvételiztünk, és azt mondták, huszönötöt felszentelnek. Tehát hogy kizárásos alapon ment, élesben ment az a dolog, és álmomban se gondoltam, hogy annyi mindent meg tud tanulni az ember. És én azt gondolom, hogy nagyon hálás vagyok, hogy fizikailag és szellemileg is voltak olyan emberek, akik olyasmit is kihoztak belőlem, amit én magamtól, egyedül biztos soha nem csináltam volna meg. Azt, hogy egy olyan könyvet megtanuljál, én nem csináltam volna meg. De azt is, hogy télen kimenj ottan bivakolni²⁰, menetelni, s azzal a hülye kicsi lapáttal ásni magadnak, hogyha elkezdenek lövöldözni feletted, hogy akkor ne találjon el... S persze amikor hazajöttünk... Én addig is foglalkoztam alpinizmussal a barátokkal. Hát de akkor [a leszerelés után] olyan semmiség volt kimenni a Királyköre egy hálósákkal... Hányszor elmentünk utána is Kareszékkel, a barátaimmal az Egyesekőhöz. Tél vol, eltévedtünk, valahol meg kell aludni. Valami olyan esztenaszerűséget, valami romot is – akármit – keresett az ember, [s ott aludtunk]. Hát igen: [ott megtapasztaltuk,] hogy a korlátaink sokkal-sokkal messzebb vannak, mint amit mi el tudunk képzelni.

- *Van-e még olyan téma, amit nem érintettünk, de fontosnak tartaná beszélni róla?*

- Azt gondolom, ott is, amit lehetett, szétloptak, vagy hogy mondjam... Tehát ott autóalkatrészeket...

- *Ez nyilván a rendszer jellegéből is adódott.*

- Igen, meg abból, hogy gyakorlatilag ott volt néhány tiszt, de ezek is ilyen... a kiképzőtisztek is ilyen huszon-, harmincéves fiúk voltak. De hát mindenki tizennyolc, húsz, huszonegy éves volt. Huszonegy évesen öreg baka volt [már az ember]. Tehát hogy mondjam: gyerekek voltunk, több száz ilyen gyerek... És az is, hogy összeszokjunk: az a század – talán spórlás is volt – együtt kellett [hogy csináljon mindent, együtt kellett hogy lakjon]. Ugye be voltunk mi tagozva a gyalogsági századba.

---

20 Szabad ég alatt vagy ideiglenes szálláshelyen éjszakázni, aludni.

S voltak ott köztünk olyanok is, akik tüzérek voltak [*mutatja az aknagránát beleejtését a csőbe*]...

- *Aknavetősök.*

- Aknavető társaság. Volt... hát azokat sajnáltam: volt ez a nagyobb páncéltörő hogyishívják - hát azok egy nagy csövet hurcoltak a hátukon.²¹ [...] Hát akkor azt mondták, hogy ez az egyik legmodernebb NATO-szabvány szerinti hadsereg volt.²²

És akkor csináltunk olyant, hogy egy februári nap volt, s ottan Piatra-Neamţon folyik el egy nagy folyó. Jól meg is volt duzzadva, s a harckocsikkal hogy menjünk át [rajta]. A tankok, azok mentek, akkor a csapatszállító, amfibi...

- *Ezek a TAB-ok voltak?*

- Igen. Akkor kimentünk, és mondták, hogy most a gyalogság [keljen át], a dzsenisták verik a pontonhidat. Hát sehogyse jött nekik össze, de akkor is át kell menni túlfelől, úszva is, minden. Hát biztos, hogy a nagy vasba beülsz, s elmerül - mert amikor bemegy [a TAB a vízbe], akkor lemegy, aztán feljön. Szóval ezek mind olyan... el tudom képzelni, hogy ezt amikor élesben csinálod, s még túlfelőlről lőnek is, hát nagyon kegyetlen dolgok lehetnek.

- *Volt olyan eset, hogy a laktanyából mindenki részt vett egy adott eseményen?*

- Hát volt ritkán úgy, az egész divízió²³ kiállt négyszögbe: rengetegen voltunk, két-hármezeren biztos voltunk. [...]

- *Van még valami, amit az interjú végén fontosnak tartana elmondani?*

- Ugye, létrejött a Szent Ferenc Alapítvány, és [...] Déván úgy is volt, hogy 2350 gyerekünk volt egyszerre bent. És hát kaptunk mindenféle játékokat. Én tudatosan a puskát, nyilat, kardot, ilyesmit, azt mindig

---

21 Valószínűleg az AG-9 hátrasiklás nélküli lövegről, illetve ennek csövéből van szó (a löveghez állvány is tartozott, és ezeket a katonák valóban hátán szállították).

22 Amennyiben a NATO megnevezés valóban elhangzott, joggal feltételezhető, hogy a szocialista Románia hadseregében valamiféle más kontextusban emlegették.

23 Valószínűleg csak a már emlegetett ezredet sorakoztatták fel egy-egy ilyen alkalommal, és nem egy egész divíziót, azaz hadosztályt.

elkoboztam s eltüntettem, mert úgy gondoltam, hogy se gondolatban, se játékból nem ölünk meg senkit. De ennek ellenére az elején voltak azért ilyen gyerekek; hát szerettek – fiúk főleg – [ilyesmit játszani]: piff-puff, dirr-durr. És emlékszem, hogy a legnagyobb harcosokat elvittem temetésre. Meghívtak, mint katolikus papot, a néni ott hervadozott a koporsóban, a rokonság sírt... S mondtam, ministráltok, elvégezzük a szertartást – szentmisét, temetést, mindent. Utána megkérdeztem a fiúktól: a halál, az egy olyan játékos dolog? S mondták, nem. Mondom, ezzel nem játszunk. Ez egy hihetetlenül komoly dolog, gondolatban sem játszunk [vele]. És én... tudják a gyerekek, hogy én számítógépen se tűröm azt, hogy vannak ilyen lövöldözős játékok, s hogy ezt játszodjanak. Mert én azt gondolom, akinek a kezében volt egyszer fegyver, éles lőszer, és tudja, hogy mit tud elkövetni... [az nem játszik vele]. Azt hiszem, a mai fiataloknak az egyik problémája az, hogy túl sokat játszanak a halállal, a háborúval. Gondolatban is, számítógépen is, meg minden, és ezzel egy kicsit megbarátkoznak avval, hogy ölni. Jézus Krisztus szava nagyon világos: ne ölj! És itt nincs *ha, de, esetleg, így, úgy*. Azt is mondta Jézus: aki fegyverhez nyúl, az fegyver által fog elveszni. Azt hiszem, hogy a '48-as forradalomban Ferenc József akkor veszített, akkor hullott szét a birodalom, mikor az első forradalmárt lelőtték. Utána a birodalom sorsa meg volt pecsételve. És hiszem, hogy '56-ban is a szovjet birodalomnak a sorsa azzal, hogy a tömegbe lövettek, megpecsételődött. S minden olyan birodalom, amelyik az emberek ellen fordul – főleg civilek ellen –, én azt gondolom, az darabjaira fog hullani.

- Köszönöm a beszélgetést!

Halász Péter

„LEGYEN ÖN IS KERESZTAPA,
KERESZTANYA!”¹

A kit szeret az Úristen, annak minden a javára válik, még az is, amire talán nem is gondolt előre. Így a 2004. december 5-i magyarországi „népszavazás” eltorzításának gyalázata nemcsak ellenségeinkre hullott vissza, de jótékonyan hatott nemzetünk szunnyadó önvédelmi képességére is. A társadalom lelkiismeretesebb részének megnyilvánulni képtelen felháborodása olyan energiákat értelt tettek-ké, amelyekre ilyen ösztönzés nélkül talán még évekig várhattunk volna. Ez a „Mohács” is kellett, talán ez is cselekvésre sarkallta azokat a zömmel családós, tehát szülői státusban lévő honfitársainkat, akikhez különböző csatornákon át eljutott a „legárvább magyar népcsoport”, a moldvai magyarok kilátástalan helyzetének híre, és az állami és a társadalmi jószándék összefogott, hogy – megkésve bár, talán törve is – megkísérelje a lehetetlent. Lehetetlent mondtam? Igen, hiszen már Kodolányi János megmondta 1943-ban, a szárszói találkozón elhangzott beszédében, hogy ha őszintén végigtekintünk a magyarság sorsán és helyzetén, rá kell jönnünk, hogy rajtunk már csak a csoda segíthet. Miként Petőfi érezte: *„Isten csodája, hogy még áll hazánk!”* De – tette hozzá a kiváló történelmi regények írója – aki nem hisz a csodákban, annak nincs közöttünk a helye!

A Kárpát-medencében élő magyarság több mint ezeréves történelme során válogathatott a balsorsok különböző fajtái között. Sokféle irányból törtek ránk különféle külső ellenségek, szorongattak belső viszályok, járványok, természeti csapások; belháborúk örölték ellenállóképességünket, szinte valamennyi tájegységünknek, népcsoportunknak kijutott a Himnusz-beli balsorsból rájuk eső rész. De talán azokra sújtott – ha nem is a legkegyetlenebbül, hiszen mindenkinek a maga sebe sajog leginkább –, akik nem három emberöltő óta, vagyis száz esztendeje,

---

1 *A Szeret vízén innen és túl. Keresztszülők a moldvai magyarokért 2004–2024.* Összeállította: Albertné Révay Rita, szerkesztette: Pákozdi Judit. Budapest, 2024, Babér Kiadó.

hanem több mint két-, vagy akár hét-nyolc évszázada túlcsoordultak a Kárpát-medencét ölelő hegláncok szorosain és hágóin. Mert hiába élnek ott a Szeret, a Tatros, a Tázló, a Beszterce, a Moldova meg a többi, Kárpátokból lefutó folyó mentén több száz, vagy akár több mint félezer esztendeje, a moldvai magyarok közösségei jórészt szervezetlenek, identitásuk kialakulatlan, túlélési taktikájuknak inkább csak az egyéni formái alakultak ki. Öröklött műveltségüket elsősorban szájhagyományukban éltetik, én-tudatukat erősítő szokásaikat apáról fiúra, anyáról leányára átadva őrzik. A 19. század utolsó harmadában létrejött Romániában a hivatalosságok a kötelezően bevezetett állami oktatást az erőszakos beolvasztás egyik eszközévé tették. A moldvai magyar falvak egy részének csak 1948 és 1958 között volt lehetősége az anyanyelvi oktatás valamilyen formájának megvalósítására, de az elsősorban a kommunista politikai rendszer iránti érzékenyítést szolgálta. A kelet-európai szovjet gyarmatbirodalom 1989–90. évi összeomlását követő politikai zűrzavarban a volt szocialista országokban történelmi hagyományaik mértékében és formájában kibontakozott ugyan a nemzeti önállósodás igénye, de középkori gyökerű hagyományaik szerint élő, értelmiséghiányos, történelmi és földrajzi szempontból széttagolt moldvai magyar települések népe nem volt felkészülve az önálló közösségi életre, hiszen Moldvába kerülésük óta létüket elsősorban az alkalmazkodás, a minél kevésbé feltűnésre törekvés, olykor csigaházba húzódás taktikája jellemezte. Római katolikus vallásukhoz ragaszkodtak leginkább, ezért sokan az anyanyelvük nyilvános használatáról is lemondtak. Nem szabad csodálkoznunk tehát, hogy az 1989–90-es felemás politikai fordulatot a moldvai magyarok többsége nem az anyanyelv szabad használatának megnyílt lehetőségeként fogadta, inkább megélhetési lehetőségeinek beszűkülését látta benne, hiszen akkor vált nyilvánvalóvá az ország gazdasági helyzetének csödközelési állapota, amit Románia lakosságának jelentős hányada a megnyílt határok által kínált lehetőségek megragadásával igyekezett túlélni. Érthető, ha ilyen körülmények között a már nemzedékek óta elbizonytalanodott identitású moldvai magyarok legfőbb gondját nem gyermekeik anyanyelvi oktatásában megcsillanó remény és lehetőség, hanem a mindennapi megélhetés, netán a meggazdagodás lehetősége jelentette. De azért, ha nem is tömegesen, érzékelhetően megnyilvánult a csángó gyermekek

anyanyelvű oktatása iránti igény, amelyre azonban az akkori időkben csak kétféle, meglehetősen bizonytalan lehetőség kínálkozott. Az egyik az erdélyi Sepsiszentgyörgyön alakulóban lévő Moldvai Csángómagyarok Szövetsége (MCSMSZ) számos jószándékú segítővel támogatott igyekezete volt, amelynek célja az anyanyelvű oktatásra vágyakozó moldvai magyar gyermekek erdélyi, elsősorban székelyföldi magyar iskolákban való elhelyezése volt; a másik pedig, hogy néhány moldvai magyar településen akadt olyan elszánt és áldozatkész ember, akiknek az 1940–50-es esztendőkből lehetőségük volt a pár esztendő anyanyelvű oktatásban való részvételre, és azok közül néhányan félszáz esztendő múltán vállalkoztak arra, hogy pajtájukban, udvarukon írni-olvasni tanítsák a magyarul csak beszélő, vagy már arra sem képes csángó gyermekeket. Addigra ugyanis az anyanyelvű oktatás tartós hiánya miatt a torz körülmények között a moldvai csángómagyar családoknál kialakult az a gyakorlat, hogy a szülők már csecsemőkortól nem tanítják meg gyermekeiket a családban használatos nyelvre, csak románul szólnak hozzájuk, hogy mire iskoláskorba kerülnek, megismerjék az ott kizárólagosan használt államnyelvet. Ezért az 1990-es években már nem lett volna elegendő, hogy – akár csak alternatív lehetőségként – bevezessék a tantárgyak magyar nyelvű oktatását, előbb szinte „idegen nyelvként” kellett visszatanítani a legtöbb csángó gyermeknek azt az „anyanyelvet”, amelytől szüleik néhány esztendeje kényszerűségből megfosztották őket.

Az állam által a csángómagyar gyermekek én-tudatában okozott károk enyhítésére számos egyéni, közösségi és (magyar) állami kezdeményezés indult. Erdélyi és magyarországi pedagógusok kerestek fel nyaranta néhány moldvai magyarok lakta települést, hogy a nyári táborozások valamilyen formájában segítsék a szüleik nyelvének megtanulására vállalkozó fiatalokat. Mások erdélyi, magyarországi nyaralásokra vitték őket, ahol együtt gyakorolhatták a beszélgetést, éneklést, imádkozást. Sok áldozatot kívánó, minden elismerést megérdemlő kezdeményezések voltak ezek, számos példamutató baráti kapcsolat született ezeken az alkalmi, oktatási célú összejöveteleken. Amikor pedig az Európai Unió érdeklődni kezdett a veszélyeztetett nemzeti kisebbségek iránt, és a finnugorok, a zsidók, az arománok és a dél-tiroli osztrákok után sor került a moldvai magyarok emberjogi helyzetének vizsgálatára is, az

EU bizottságot küldött a helyszínre, azzal a megbízással, hogy készítse jelentést és fogalmazzanak meg ajánlásokat a román állam számára a moldvai magyarok helyzetének „európai szintű” megoldására. Tytti Isohookana-Asunmaa finn diplomataasszony a portugál Joao Ary úrral, néhány erdélyi és magyarországi szakemberrel, s az akkor Svájcban élő Komlóssy József erdőmérnökkel, „a csángó kérdés önkéntes diplomatája” közreműködésével elkészített, azóta is sokat emlegetett *Ajánlására* hivatkozva, a bákói Moldvai Csángómagyarok Szövetsége kidolgozta azt az oktatási programot, amelynek célja a szülei részéről gyermekeikkel kényszerűségből, részben vagy kizárólag románul beszélő, magyarul legfeljebb a nagyszülőkkel, a szomszédokkal, netán azok gyermekeivel társalgó, tehát felmenőik anyanyelvét csak korlátozottan ismerő és használó gyermekeknek közösségeik nyelvét visszatanítsák. Ez természetesen többletmunkát, -időt, -tanszert és -oktatási segédeszközöket, végső soron többletköltséget jelentett, hiszen a hagyományos falusi rend szerint élő moldvai családban a 6-16 esztendőes gyermekeknek és leánykáknak megvan a maguk helye és dolga a családi munkamegosztásban. A többletköltség akár részbeni megtérítése tehát mindenképpen ösztönzően hathat a – csak feltételesen, „választhatóan” engedélyezett – magyar nyelvoktatás iránti érdeklődésre.

Úgy tudom, hogy a dévai ferences szerzetesrendet különböző okokból elárvult, elkallódó gyermekek istápolására újjáalapító Bőjte Csaba atya fejéből és szívéből pattant ki a jelképes keresztszülő-rendszer létrehozásának ötlete, de úgy érzem, nem is egy szívből, talán nem is egyetlen koponyából származhatott, hanem valaki felvetette, másvalaki lecsapott rá, aztán többek lelkesedése, segíteni akarása formálta olyanná, hogy egyre működőképesebb lett.

A moldvai katolikus családoknál régóta számottevő hagyománya van a komaság intézményének. Ez a néprajztudomány által műrokonságnak nevezett társadalmi jelenség jelentős átmenet a család és a közösség között, fontos szabályozó szerepet kap a gyermek közösségbe való tagolódása, illeszkedése során, a felnőtté válás folyamatának alkalmával. Súlyát és jelenőségét mutatja, hogy náluk még ma is őrzik a keresztszülőség intézményéhez kötődő történelmi szokásjogot, miszerint nem a szűkebb családtagok közül kerülnek ki a keresztkomák, nem

a szülők keresnek maguknak komát, gyermeküknek pedig keresztszülőt, hanem a különböző alapozottságú baráti, munkatársi, szomszédsági barátságok alapján a hagyományos rend szerinti lehetséges keresztszülők kéri el a szülőktől, elsősorban az áldott állapotban lévő asszonytól a születendő gyermek keresztelésének tisztességét. Ezt valószínűleg erősebb és tartósabb kapcsolatot ígérőnek tartották, mint a vérrokonságra alapozott komaságot, hiszen így legalább két, esetleg három nemzedéken átívelő, kölcsönös támogatás lehetőségére számíthattak. Erre pedig az eltérő időben és gyakran különböző helyekről összeverődő, s a környező lakosság többségétől esetenként csak vallásukban és szokásaikban különböző, a menekültek, a bujdosók sorsát élő bezsenáriaknak² nagy szükségük volt.

A KEMCSE első húsz esztendejének történetét bemutató ünnepi kötet érdemi része négy, különböző terjedelmű fejezetre oszlik. Nem lehetett könnyű dolga a szerkesztőnek, Pákozdi Juditnak, mert a több mint félszáz kisebb-nagyobb írás nemcsak tematikailag, de műfaját tekintve is ennél jóval többféle volt. A szerkesztő dolga, hogy valamilyen rendet teremtsen; hogy ez nem adódik magától, rávilágít a moldvai csángómagyarok helyzetének kuszaságára s a megoldásra váró feladatok sokaságára, amelyet még biztos intézményi és anyagi háttérrel rendelkező szervezetnek sem lenne könnyű megoldania. Magát a kötetet néhány hangulatteremtő vallomás vezeti be: a szervezet elnökéé a téma iránti elkötelezettségéről, egy klézsei diáklányé, aki iskolai dolgozatában fogalmazta meg anyanyelvéhez fűződő érzelmeit, illetve a szerkesztőé arról, hogy kiktől kért és főleg kiktől kapott közvetlenül, vagy mennyei áttétellel biztatást és támogatást küldetéses munkájához; továbbá két közülük való művésze, akiknek sorsa azt példázza, hogy a hozzájuk eljutó segítő szándékok többnyire megtermik a gyümölcseiket. (Itt jegyzem meg, hogy a kötet írásainak többségénél nem szerepel a szerző neve, amiből arra következtethetünk, hogy ezeket többek szövegéből gyúrta személytelené a szerkesztői lelemény, míg a többi a szerzők személyes meglátását mutatja.)

A könyv első fejezete a keresztszülő-mozgalom előzményeire és megalakulásának eseményeire emlékezik, ahogy ígéri: dióhéjban. Be-

---

2 bájenar: bevándorló (rom.)

mutatja, hogyan, kik által gyűltek össze azok a gondolatok, amelyek távoli idők üzeneteit és az egykori lét felismeréseit igyekeztek összegyűjteni és elszántsággá alakítani, az álmokat pedig megvalósítható formákba önteni. Talán jelképes próbatételnek tekinthető, hogy az iskolaalapítás lelkes indulását nehéz események keretezték: kiderült, hogy „az iskolaközpont tervezett telkén gázvezeték halad át, s a hatóságok erre hivatkozva megtagadták az építési engedély kiadását.” A 2006–2008 közötti esztendőkből az akkor már jó 15 esztendeje működő Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület mellett – amely tudományosabb alapokon elsősorban a moldvai magyarok hagyományos értékeivel foglalkozott – három újabb szervezet jött létre a munka összehangolására, Budapest, Pomáz és a moldvai Bákó székhelyekkel: a KEMCSE a keresztszülők összefogására; a Petrás Mária és fia, Petrás Róbert által létrehozott A Moldvai Magyar Oktatásért Alapítvány (AMMOA) a keresztszülők által befizetett összegek Moldvába továbbítására; a Moldvai Csángómagyarok Szövetsége (MCSMSZ) a moldvai oktatási program helyszíni irányítására. A három szervezet önállóságát megőrizve működött, s a Lakatos Demeter nevét viselő és kultuszát ápoló egyesülettel „sikerült szoros együttműködést kialakítaniuk”. A KEMCSE húszesztendősi történetének kiemelkedő eseménye volt, amikor Áder János, Magyarország köztársasági elnöke, és felesége, Herczeg Anita asszony az MCSMSZ, az AMMOA és a KEMCSE tagjaival Lészpedre látogattak, hogy találkozzanak a moldvai magyar oktatási program tanáraival és diákjaival. Ez valóban jelentős és ritka esemény volt, ezért megérdemli, hogy pontosan kiszámoljuk: Áder János valójában nem az első magyar államfő volt, aki Moldvába látogatott, amint a meghívó szövegében szerepel. Mátyás királyunk ugyanis már 1467-ben, tehát 551 esztendővel korábban megfordult Moldvában – ha nem is éppen barátságos szándékkal, mert az engedetlenkedő Ștefan cel Mare moldvai fejedelmet, a moldvai magyarok Nagyestánját akarta rendreutasítani. De Moldvabányán az összegyűlt oláhok nem éppen lovagias módon az alvó magyarokra gyűjtötták a várost, a kibontakozó csetepatéban még a király is megsérült. Mátyás hamar megbocsátott Istvánnak, s pár év múlva már haddal támogatta segítséget kérő hűbéresét. Sőt, amikor Domokos Pál Péter, „a csángók vándorapostola” 1932-ben – magát vándor fazekasárusnak álcázva –

járt Moldvában, Lészpeden az a hír járta – amint a nemrég elhunyt Lukács László néprajzkutató mintegy 60 esztendő múltán feljegyezte –, hogy maga az áruhás magyar király járt náluk, hogy utánanézzon, miként viszik az életet ott élő magyarjai. Ez a monda azonban nem ingatja meg Áder János második helyét a magyar uralkodók moldvai látogatásainak sorában.

A kötet második fejezetének címét a szerkesztői előrelátás bölcsen többes számba tette, hiszen ez a rész elsősorban nem a KEMCSE történetével foglalkozik, hanem azokat a megalakulást követő évtizedekben bekövetkezett kisebb-nagyobb történeteket veszi számba, amelyekből megtudhatjuk, hogy a moldvai magyar gyermekektől eltiltott „anyanyelv” újratanításával járó feladatok milyen sok közvetlen és közvetett pluszmunkát és többletköltséget igényelnek. Ilyenek a keresztszülő-tanár találkozók és közös ünnepeik szervezése, a vallási munkacsoport hit- és hagyományőrző munkája, az „anyaországi” jótékonyági rendezvények szervezése, amelyeknek bevételeiből segíthetik a Moldvában tartott különböző akciókat. Az úgynevezett falugazdák hasznos tartalommal töltik meg a tanárok és a keresztszülők közti kapcsolatokat, számottevő mennyiségű, kézzel fogható adományt tudnak eljuttatni egy-egy településre a szociális munkacsoport tagjai, máshová elsősegélydobozokat, irodai eszközöket, fogorvosi eszközöket, tartósélelmiszeradományokat küldenek. Nagy sikere van minden táborozásuknak, bárhol szervezik a Kárpát-medencében. Több ezer ajándécsomagot készítenek húsvétra, karácsonyra, ezeket olyan hazai vállalatok segítségével juttatják el rendeltetési helyükre, amelyek romániai településsel is rendelkeznek. Hogy ez esetenként mennyi körültekintést és szervezőmunkát igényel, csak az tudja, aki próbált már néhány könyv-, gyógyszer- vagy élelmiszersomagot mások baráti szívességéből eljuttatni valamely külhoni településre. De a megoldott feladatok mögül mindig újabb megoldandók tolnak előtérbe. Csíkszeredában, Székelyudvarhelyen egyre többen jelentkeznek magyar nyelvű alapiskolába, ezek elvégzése után az anyanyelvű középiskolákba, hogy megmutassák önmaguknak és a világnak: azonos, vagy hasonló feltételek között semmivel sem maradnak el román nemzetiségű osztály- vagy iskolatársaik mögött. Öröm olvasni, hogy a csíkszeredai Csángó Bentlakásból milyen sok moldvai és gyimesi magyar településről származó diák tanul

tovább, másfelől szomorú látni a „belső-moldvai” magyar közösségekből érkezők számának folyamatos csökkenését, aminek okát tapasztalataim szerint a moldvai iskolákban a „választható” magyar nyelvű oktatásra vállalkozó tanárok tudnak érdemben elemezni, ha megkérdeznénk őket. Pedig lenne hely, mert anyaországi segítséggel nemrég alakítottak át Csíkszeredában egy épületet, amit kollégiumi célra használhat a mintegy hatvan moldvai középiskolás diák. Minderről naprakészen beszámolnak honlapjukon, valamint *Naputánjáró* címmel megjelenő, papíralapú kiadványukban.

Külön fejezet szól néhány olyan moldvai magyar témájú sajtótermékről, aminek előállításához köze van a szervezetnek. Egykori diákjuk, a közülük való Iancu Laura költő és néprajzkutató példát mutat abban, hogy nemcsak saját alkotásokkal, de mások írásainak szerkesztésével is szolgálja népe kultúrájának minél szélesebb körű megismertetését. A *Csángómagyar legendák* című kiadvány száz, a 20. században gyűjtött mondát, vagy hasonló műfajú, részben már közölt történetet tartalmaz, amelyeket többen gyűjtöttek össze és jelentettek meg Csurgai Horváth Dorottya vonzó szépségű rajzaival a Babér Kiadó gondozásában. Ugyanő szerkesztette és készítette sajtó alá szülőfaluja, a moldvai Magyarfalú két „paraszti önéletírójának” – az apa által elkezdett, s fia által folytatott – könyvét, ami nemcsak a szerzők kalandos, fordulatokban gazdag élettörténetét tárja az olvasók elé, de sorsukban az egyik legkeletibb moldvai magyar település népének sokszor keserves életéről, szokásairól, gondolkodásáról is hiteles képpel szolgál. Nagyon jól tudom, hogy milyen sziszifuszi munka az íráshoz nem szokott emberek kéziratának gondozása. Ilyenre csak az vállalkozhat, akiben olyan erősen él a szülőfalú iránti szolgáló készsége, mint Iancu Laurában. A harmadik bemutatott kiadványt a hozzá hasonlóan néprajztudományi doktorátussal rendelkező, ma is Pusztinában élő Nyisztor Tinka készítette, Pákozdi Judittal közösen, amely a moldvai magyar táplálkozási hagyományokkal foglalkozik, s „néprajzi szakácskönyvnek” is tekinthető. A *Csángó galuska* című, már négy kiadást megért kötet ugyancsak a Babér Kiadónál jelent meg. *Naputánjáró*³ a neve annak a moldvai magyarokról szóló ismeretekre épülő társasjátéknak, amelyet a Lakatos

---

3 A napraforgó neve a moldvai magyar tájnyelvben.

Demeter szabófalvi népköltő nevét viselő szervezettel közösen adtak ki a költő születésének centenáriumára, elsősorban a moldvai magyar gyermekek továbbtanulásának támogatása céljából.

A KEMCSE közössége 2006 óta szervezi Budapesten azokat a klub-délutánokat, amelyeken rendszeresen vendégül látnak olyan tudósokat, alkotó- és előadóművészeket, akik vagy a moldvai magyarok közül jöttek, vagy közülük érkeztek életük vagy munkájuk során, fizikai vagy szellemi tekintetben. Hatvannál számosabb munkatársuk emlékét idézik az őket bemutató képek, pedig korántsem teljes ez a képtár.

Az ismertetett kiadvány további részének írásai mintha különböző távolságokból és szögekből tekintenének a KEMCSE tagjainak munkájára, s ezt nemcsak a stílusfordulat kedvéért írom így, inkább azért, mert jóleső borzongással gondolok bele, hogy micsoda szándékok és elhatározások serkentenek és tartanak össze gyakran ezer kilométernél is nagyobb távolságban élő embereket közös áldozathozatalra és többletmunka vállalására? Ezen – nem először – tűnődve el kellett jutnom ahhoz a felismeréshez, hogy – minden ellenkező híresztelés, sőt számos szomorú tapasztalat ellenére – az emberek többsége alapvetően jó. Jó, segítőkész, még akkor is, ha egyébként a legtöbbször gyarló. Tudják, hogy segíteniük kellene a rászorulókon, de nincs elképzelésük hogyan, miként és mivel. Ám ha valaki vagy valakik szóval, cselekedettel – tehát példaadással – rávezetik őket, megmutatják a jócselekvés módját, akkor már sokan ragadják, ragadhatják meg a felkínált lehetőséget. Erről szólnak a keresztszülők, a „falugazdának” nevezett vállalkozók vallomásai. Ahogy Jolanda Willemse, a KEMCSE elnöke érezte, amikor 33 évnyi, hazájától távoli világokban végzett szolgálata után holland férjével hazatért Magyarországra, s olyan elfoglaltságot keresett, „ami nemcsak fizikailag foglalkoztatja, de a lelkét is táplálja”. Ő is azt írja, hogy „elhatározni könnyű volt, ám a megvalósítás már annál nehezebb...” Volt, akiket az anyanyelvükön való tanulástól megfosztott gyermekek szomorú sorsa, másokat a tanításukra vállalkozó tanárok elszántsága s nehéz körülményeik elviseléséhez szükséges lelkierő hősiessége indított meg. És milyen szépen rímel Jolanda elnökasszony érzéseire Pákozdi Juditnak, a KEMCSE örökös tiszteletbeli elnökének Horatius-idézete: „Aki hozzáfogott, felét már el is végezte a munkának”.

Higgyünk benne, hogy lesznek folytatóik is!

Szilveszter Andrea
KITALÁLT VALÓSÁG

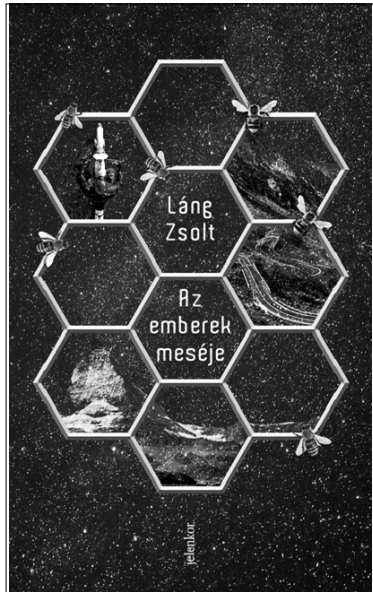
A 2020-as, nagy sikerű Libri-díjas *Bolyai* regénye után, 2024-ben újabb regénye jelent meg Láng Zsoltnak *Az emberek meséje*¹ címmel.

A közel ötszáz oldalas mű megírásának alapgondolatát egy 2012-ben elkövetett, különös, megoldatlan francia alpesi gyilkosság szolgáltatta, melynek – a két kiskorú szemtanú életben hagyásán túl – újabb rejtélyt kölcsönöznek a rendőrségi hírek által kiszivárogtatott titokzatos romániai hívások. Az alaptörténet szerint tekinthetnénk detektívregénynek, ám sokkal több annál. Családrege is: egy félszeg apa-fiú kapcsolaté, olyané, amelyből hiányzik a szeretet.

Nyelvezetékének sokszínűségét növeli a beékelődött cigány szavak használata, illetve a Párizsból érkező André által hozott francia nyelvhasználat is.

A könyv nem csupán az emberek meséje, hanem a méheké is. A regény mindvégig párbeszédet folytat, mesélve André Tavasz és fia, Zsombor történetét, ugyanakkor lenyűgöző

képet rajzol a méhek világról: szexualitásuktól faji sokszínűségükig – több ízben utalva a Mandeville *A méhek meséje* című könyvére. A méhek története elkápráztatja még a méh témában nem különösebben érdekelt olvasót is, azt az érzést keltve, hogy nincs is a földön

---

1 Láng Zsolt: *Az emberek meséje*. Budapest, 2024, Jelenkor Kiadó.

ennél a fajnál érzékibb, bölcsebb, elragadóbb teremtmény. Úgy vezet végig tájakon és vidékeken, hogy közben kirajzolódik egy addig ismeretlen, sosem látott világtérkép: a méhek társadalmáé. A méhekkal foglalkozó embert pedig valami megfoghatatlan misztérium lengi körül. Nagy titkok őrzője az, aki megértett valamicskét a világ működéséből. A magyar nyelv az egyetlen, amelyben a „méh” szó jelenti a szorgos egyedet, valamint a teremtés, a világra hozás legfontosabb női szervét is.

A cselekmény a születés és halál állandó történései között zajlik. A történetek bonyodalmában meghatározó szerep jut a különös véletleneknek: tekinthetjük véletlennek azt is, hogy itt, ebben az apró kis faluban keresi mindkettő, apa és fia, a boldogságot.

André Tavasz professzor egy diákja révén kerül Medárdba, az erdélyi cigány lakta faluba, a francia mézszárlás után nyomozva. Mintha mellékessé válna az eredeti indíttatás, elkezdni élni a falusiak életét. Beavul szokásaikba, hiedelmeikbe, nyelvőrárt vesz, a postán dolgozik, bonyolítja a telefonhívásokat, mindent aprólékosan jegyzetel. A nyomozásban mellé rendelt rendőrnővel, Andreával költöznek Medárdba, akiről egy rendhagyó temetésen derül ki, hogy Irén, a falu egyik lakójának biológiai lánya. Andrea André gyermekét hordja a szíve alatt.

Míg a falu lakóit André szeme által ismerjük meg, André fia, Zsombor emlékei által, aki már nem is Zsombor, hanem Étienne Chaix, névváltoztatásával is tüntetve apja ellen, mintegy megtagadva azt. Étienne tele van apja iránti sérelmekkel. Talán a legsúlyosabb, hogy miután anyja elhagyta őket, André azt hazudta fiának, hogy meghalt. A fiú révén egy kissé szánalomra méltó, a saját szokásainak rabja apát ismerünk meg, akinek még a szagától is undorodik a fiú, s párizsi lakásukban állandó jelleggel a megtúrtság állapotát éli meg mellette. Aztán idővel már csak a pénz a közöttük lévő kapocs, amit André fiának küld budapesti tanulmányaira. Majd már az sem.

A történetet egy vészjósoló készenléti állapot lengi át. A falu minden lakója előkészületeket eszközöl az esőzés fogadására, de az olvasó fantáziájára van bízva, hogy ennek az esőzésnek, a bőséges csapadékon túl, mi is lesz a hozadéka. Mert hogy lesz, az sejthető. A vihar várat magára, aztán lecsap. Szinte óramű pontossággal, egyszerre dördül meg az ég, bög fel Zsombor motorja és sír fel André újszülött fia.

A történet alternatívát kínál a chevaline-i gyilkosság megoldására. Borítékolható, hogy a könyvben megírt szempontrendszerre a nyomozók aligha gondolnának, ugyanakkor kérdés marad, hogy milyen esélyei vannak egy boldog életre a fiúnak, akit az apja sosem szeretett?

*Szabadesés
(100 x 160, olaj, vászon)*

Borsodi L. László
BEÖLTÖZNI MÁSNAK?

Kiss László prózakötetének¹ címe talán túl didaktikus: *Mi kell a boldogsághoz*. Még akkor is, ha figyelembe veszem, hogy a végén nincs kérdőjel, s bár kérdő mondatot intonál, eljátszhatnék azzal, hogy lehetne például felkiáltó, netán kijelentő mondat is (utóbbi „ami kell” értelemben). De nem akarok eljátszani, mert egyrészt elég egyértelműen válaszol rá a borítóképen a törpe beintó középső uja, másrészt irritál, mert arra ösztönöz, hogy mind a huszonhét novellában a kötet-címbe megfogalmazott kérdésre/megállapításra keressem a választ. S ha ez mind nem elég, akkor még ott van az egyébként jól megírt hátlapszöveg, végén a retorikai kérdésel: „Te voltál már boldog?” Tehát kétséget sem hagy a cím afelől, hogy értelmezzem-e másként, mint kérdésként.

Ahogy azonban elkezdem olvasni a könyvet, beszippant a megteremtett világ otthonossága, ami nem azért válik azzá, mert valós földrajzi környezetbe, Békés megyébe helyezi a történeteket – hiszen nekem, székelyföldinek lehetne akár dunántúli is, számomra mindkettő távoli és idegen –, hanem azért, ahogyan megkonstruálódik. S ebben benne van nemcsak a táj, a szereplők, a cselekvések, történések megalkotásának mikéntje, hanem az elbeszélői magatartás és beszédmód is. Ehhez az otthonosságérzethez Kiss László kézenfekvő, vagyis könnyen elmesélhető történeteket talál ki. Van

---

1 Kiss László: *Mi kell a boldogsághoz*. Tiszatáj Alapítvány, 2024.

benne diáktörténet (*Dieter a suliban, Farsang*), tanártörténet (*Az óra*), horgászkaland (*Semmiből jött hirtelen szerelem, Rajtaütés*), vadászat (*Vadászat*), gyakran szó esik családról (*Új autónk van*), (majdnem)szerelemről (*Édes Emma, Csenge macija*), vakációról és szexről (*A nőgyógyász*), egyetemről, albérletről, piálásról (*A denevér, Angyali Anna*), irodalomról (*Mese a puliról, A Fény harcosa*), nyelvtanulásról (*Németül beszélek*) stb. Miközben a témák érintkeznek-keverednek, témától függetlenül az elbeszélő úgy viszonyul a történésekhez, szereplőkhöz, mint aki közlőről ismeri azokat: vagy azért, mert az énelbeszélésben kettős státusa miatt óhatatlanul szerves része a történetnek, vagy azért, mert harmadik személyű narrátorként mindentudó (de nem mindent közlő). A kettő között – a nyelvtani szám és személyt leszámítva – jószerevével nem is érzékelhető számottevő különbség, ugyanis mindkét formában közös a közvetlen magatartás, a fiktív világokban való jártasság és a megszólalásmód élőbeszédszerűsége. Mintha in medias res kezdődnének, és egyetlen mesélő hangjának változataiként szálazódnának a történetek, sőt megkockáztatom: azonos, legalábbis nagyon hasonló nézőpontból. S bár az egyes novellák cselekményének szintjén nem találhatók közös pontok, mintha mégis egymás folytatásai, a nézőpontok közelsége okán egymás visszhangjai lennének a történetek, a szereplők pedig rokonok, ismerősök. A narrátor(ok)nak mindenképp. Ez a hasonlóság abban is megmutatkozik, hogy az azonnali kezdést követően a tulajdonképpeni történetnél fontosabbá válik annak reflexiója, és így elfogadható az is, hogy a novella titka/értéke nem a tetőpont előkészítése, az olvasónak nem a klasszikus értelemben vett tetőpontvégkifejlet nyelvi megoldására kell várnia, hanem arra, hogy mi az, amit a szöveg továbbgondoltat, és konkrét megvalósulás helyett minek a hiányával szembesít. S ez a hiányérzet az, amivel mindig szembesülhetünk, ami imperatívuszaként arra szólítja fel a befogadót, hogy: oldd meg te, válaszold meg te! Ennek a felszólításnak és tudatos olvasói magatartásnak a kialakításáért állnak jót a szövegek, ebben rejlik talán stilisztikai erejük. Ezért jár dicséret a szerzőnek, ha úgy tetszik, merthogy nagyon cseles az, ahogyan ezt létrehozza. Sikerül ugyanis egy olyan narrátori attitűdöt megteremtenie, amely a felszínen cseveg, olykor kedélyeskedik, humorizál, ironizál, ritkán alpárian hétköznapi vagy elégikusan rezignált, de mindenképpen mindvégig higgadt marad.

Úgy beszél és beszéltet, cselekedtet, hogy a szereplői-narrátori reflexió ellenére nem ítélkezik, mégis érzékelteti, hogy ami a felszínen zajlik, az magában hordozza a végzetes esemény bekövetkezésének a lehetőségét, ami aztán elmarad. És ez az elmaradás az, ami jó értelemben vett űrt, betöltendő üres helyet hoz létre, és továbbgondolásra készíti az olvasót.

Amit viszont – hogy az egyes novellákra jellemző publicisztikai, olykor hétköznapi, közhelyszerű szófordulattal éljek – *hoz a konyhára* ez a cseles prózapoétikai eljárás, az legalább annyit el is visz, vagyis másfajta, ezúttal negatív előjelű hiányérzetet is szül. Tudniillik, értem én, hogy a látható történés a láthatón túlira utal, nem is a mélylélektaniség nevében lennének elvárásaim, de a sokféle történés és történéslehetőség felől – amit a jól, jobban sikerült novellák mindenképpen magukban hordoznak (*Semmiből jött hirtelen szerelem, Mese a puliról, A győztes, Hogyan csinálom én, Édes Emma*) – viszont igen. Nem arra gondolok, hogy szókimondóbb, *megmagyarázóssabb* legyen – Isten ments! –, még csak *igazságot* se tegyen, hanem ne legyen állandóan ennyire megengedő, ne legyen ennyire *humanista!* Hogy merjen olykor karcosabb lenni, frivolabb, kegyetlenebb, lázadó; jusson el az elégiától a tragikumig, az iróniától a szarkazmusig, s még sorolhatnám. Mert ugyanaz az elodázott vagy törölt tetőpont-végkifejlet (ezt még csak-csak elviseli az ember), ugyanaz a meditatív-reflexív diskurzus, ugyanaz a homályban hagyott mögöttes vagy túlságosan sok kérdőjelet hagyó *következményi* lehetőség (a megválaszol[hat]atlan kérdés: voltaképpen merre is tarthat, ami megtörtént?) huszonhét egymást követő novellában lankasztja az olvasói figyelmet, azt az érzést kelti, hogy történet ide vagy oda, mintha ugyanaz menne végbe, vagy nem történe meg. Igen, s ehhez kellett volna egy változatosabb nyelvezet is.

A gyermek-, diák- és tanártörténetekhez például illetet volna valami szlengesebb stílus (Salingerhez, Ajarhoz fogható); a vadász- és horgászsztorikban helyet kaphattak volna – adagolva – a nyelvi (Békés megyei, ezen belül a gyulai) couleur locale-ok; az albérleti-melós világ megjelenítésében valami olyan, amelyet például Lövetei László lírai-epikai nyelven a *Feketemunkában* kimódolt. A (majdnem)szerelem frusztrációtörténeteiből vagy a piálós-drogozós mesékből a felszín alatt ott tomboló, tapinthatóan érezhető, de valamiért mégsem vállalt agresszióknak a nyelvi lenyomatai hiányoznak – mint amelyet Potozky László az

Élesben vagy Totth Benedek a *Holtversenyben* megszólaltat. S talán ami a legjobban hiányzik: egyrészt a különféle szereplehetőségek kipróbálása, amely eleve fedezete lehetett volna a többszólamúságnak, az identitásvesztésből képződő identitáskialakítási stratégiáknak; másrészt a több önirónia. Mert tudjuk, minden jó irónia elsősorban önirónia. Ennek érvényesítése pedig határozottabban kirajzolta volna a narrátor(ok) pozícióját, *felelősségét*. A többet vállalás valószínűleg az olvasót is jobban kibillentette volna komfortzónájából, és a közhelyszerű közvetlenséggel megfogalmazott címen túl inspiratívabban beavathatta volna azoknak a dilemmáknak a végiggondolásába, amelyeket egyébként nagyon rejtve sejtetni enged a könyv – s amiért talán mégis érdemes volt elolvasni. Befejezőként ezekből csak hármat fogalmaznék meg – sajátira hangolva, mert a címben feltett kérdésre nem lehet, és szerintem *nem szabad* válaszolni. Túl egyszerű, túl harsány, túl provokatív – tehát gyanús! Ki viszonozza a szeretetünket, és mi kiét viszonozzuk? Kihez lehetünk őszintébbek: egy emberhez vagy egy kerti törpéhez? Nem lenne jobb beöltözni másnak?

Közös többszörös II.
(porcelán, epoxy gyanta)

Zsigmond Győző

VÁROSBAN GOMBÁSZNI:
KI HALLOTT ILYET?!

Szokták mondani, hogy a gyermek születéséhez hasonló nagy esemény az, ha valakinek könyve jelenik meg. Nos, Farkas János esetében hozzátéhető ehhez, hogy szerencsésen közreműködött a lánya is: festményei találó és mutatós kiegészítések, a városi gombák meg a városi gombász megjelenítései. A család, a munkatársak, a László Kálmán Gombászegyesület (melynek egy ideje titkára) egyaránt mellé állt, így jelenhetett meg ez a világviszonylatban is párját ritkító monografikus könyv, mely Sepsiszentgyörgy gombavilágát mutatja be.¹

Évtizednél hosszabb, lelkiismeretes kutatás eredménye a mű, a szaktársakkal való konzultálásnak és a szakirodalomban való bűvárkodásnak a gyümölcse.

Szórványos előzmények után a városi mikológia és etnomikológia művelése elsősorban Farkas János munkásságának köszönhető, s e tudományterületek képviselői várhatóan az ő nyomdokain fognak majd haladni. A szerző igazi lokálpatriótaként (szerinte városa kiérdemelné a *gombászat fővárosa* címet), ugyanakkor okleveles gombászként számol be Sepsiszentgyörgy gombavilágáról, szól a kutatás előzményeiről, módszereiről, és rátér az alapos és szemléletes képekkel ellátott adattár ismertetésére úgy, hogy az a nem szakemberek számára is beszédes, olvasmányos legyen.

---

1 Farkas János: *Sepsiszentgyörgy gombái*. Barót, 2025, Tortoma Kiadó.

Társadalmi és természeti értékek sajátos megközelítése történik e könyvben, amely egyszerre gombászélmény-beszámoló és kutatási eredmények szakszerű közlése.

A szerző számos gombafaj és élőhelyeik vizsgálatával segíti a gombászat felfedeztetését az olvasó számára. Több esetben eddig a környékről nem is jelzett, nemzetközi szempontból is érdekes részletekkel szolgál.

A megszokottnál terjedelmesebb bevezető részek segítik a kevésbé szakértőt is elmélyülni; érdekességekkel fűszerezve hozza közelebb a mikológiát az olvasóhoz, mielőtt a városban talált gombák leltározására kerítene sort. Az előszóban jelzi, hogy a városi gombászat alig kutatott terület. Erről nem csupán könyvekből, de a világhálón is alaposan tájékozódott. (Megjegyzendő, hogy alulírott, a magyar népi gombászatról szólva, nem mellőzte a városi adatokat sem, de nem ezek voltak a hangsúlyosak, s nem is ment bele a részletekbe – nem annyira, mint például a budapesti Kicsi Sándor András, aki külön írást közölt a Városliget gombáiról.)

A *Hogyan barátokoztam meg a gombákkal* című részben a szerző a sepsibükszádi meghatározó gyermekkori élményeiről szól.

Amikor a fajok számáról ír, említést tesz az egyik székely sajátosságának tekinthető, világviszonylatban is különlegességnek számító fajtáról, a harapégésről, harapégtéről is, mely gomba kevés szakkönyvben lelhető fel, alig tud róla a világ. Székelyföldön, pontosabban Háromszéken az 1960–70-es évekig ismert volt, ír is róla a *MOESZIA, Erdélyi Gombász* legutóbbi, Székelyföldre fókuszáló száma. Maga a gomba elnevezése is székely tájszó, és az itteni történelmi helyzet az oka, hogy ismerete, használata rövid virágkort követően rohamosan visszaszorult. Az államosításkor (1948) ugyanis elvették az erdőket, az emberek egy ideig még mondogatták, és tettek is érte, hogy „legalább gombánk legyen, ha erdők már nincs”, de aztán a szigorítások, tiltások, büntetések miatt az avartüztől nagyon függő, ízletes gombát egyre kevesebben merték szedni.

A kötetben választ kapunk olyan kérdésekre is, hogy mekkora lehet, meddig él a gomba, hogy néz ki földrajzilag Sepsiszentgyörgy, miként kerül a gomba a városba, és melyek a gombák városi fapartnerai. Szól a cserjékről, más növényekről, mohákról, zuzmókról, sőt állatokról is, a gombákkal kapcsolatban.

A címlapra az őzlábgalóca (*Amanita vittadini*) került, mely ritka gombának számít, viszont Sepsiszentgyörgyön és környékén elég gyakori. Minden egyes faj esetében megadja a szerző a szinonimákat, a tudományos nevet, a fontosabb jellemzőket, hogy hol fordul elő a városban, jelzik-e máshonnan, kitér a megfigyelési időpontokra, az étkezési értékre, a veszélyeztetettségre (ha ez fennáll), valamint megjegyzéseket is fűz a bemutatásához.

A gombászati alapfogalmak kislexikonát mintegy 10 oldalnyi szakirodalom, román nyelvű összefoglaló, a könyvben szereplő gombanevek magyar és latin nyelvű mutatója, ajánlás és köszönetnyilvánítás zárja. A kötet ismert és kevésbé ismert gombafajokat (mintegy 400 fajt) úgy mutat be, hogy abban egyesül a környezetvédelmi és a gombászati megközelítés, tehát akár a szokásosnál több érdekességet tartalmazó gombahatározóként is hasznos lehet. Több száz jó minőségű fotó, valamint több táblázat és grafikon is növeli a mű értékét.

Asztal II.
(150 x 200 cm, olaj, vászon)

A Székelyföld előfizetőinek és állandó támogatóinak névsora

Románia

MAGÁNSZEMÉLYEK

Dr. Ábrám Zoltán – Marosvásárhely
Abrán Tünde – Székelyudvarhely
Albert Ernő – Sepsiszentgyörgy
Albert Géza – Székelyudvarhely
Andrási Iлона – Alsósófalva
András Pál – Bukarest
Antal Attila – Csíkszereda
Antal István – Székelyudvarhely
Antal Margit – Csíkszereda
Árva Katalin – Sepsiszentgyörgy
Asztalos István – Székelyudvarhely
Bács Károly – Csíkszereda
Bajna György – Gyergyószentmiklós
Bakk-Dávid Enikő – Kézdivásárhely
Bakk Pál – Szentkatolna
Bakó Botond – Nagyenyed
Balázs-Bécsi Emília – Gyergyóremete
Balázs Dénes – Csíkrákos
Dr. Balázs Lajos – Csíkszereda
Balázs Zsuzsanna-Erzsébet – Csíkszereda
Balázsi-Pál Etel – Csíkszereda
Bálint Csaba – Csíkszereda
Bálinth Erzsébet – Csíkszereda
Bán Kata – Székelyudvarhely
Bán Árpád – Alsóboldogfalva
Barabás Imre – Gyergyóremete
Baracsi Levente – Arad
Bardócz Ferenc – Gyergyóditró
Baricz Lajos – Marosszentgyörgy
Bartha Árpád – Kászonújfalu
Bartha György – Csíkszereda
Bartha Imre – Székelyudvarhely
Bartók Melinda – Kézdivásárhely

Bartos Jenő – Jászvásár
Bege Károly – Gyergyócsomafalva
Benkő Levente – Magyarvista
Berszán Lajos – Gyimesfelsőlok
Bíró Ambrus Lenke – Székelyudvarhely
Bíró Gábor – Csíkmadaras
Dr. Bíró Gábor – Kézdivásárhely
Bíró Géza – Gyergyószentmiklós
Bíró László – Kalotaszentkirály
Bíró Levente-Tibor – Kézdivásárhely
Bíró Réka – Barót
Bíró Sándor – Gyergyószentmiklós
Blénassy Jolán – Székelyudvarhely
Bocskay Vince – Szováta
Bodó István – Csíkszereda
Bodor Júlia – Gyergyóditró
Bogdán Zsolt – Kolozsvár
Bogos Zsolt – Csíkszereda
Borbáth Erzsébet – Csíkszereda
Borbély László – Csíkszereda
Borbély Tamás – Marosvásárhely
Borbély Zsolt Attila – Arad
Borboly Csaba – Csíkszereda
Dr. Borboly István – Gyergyócsomafalva
Dr. Borcsa János – Kézdivásárhely
Bölöni Domokos – Marosvásárhely
Bölöni Ildikó – Bikafalva
B. Tomos Hajnal – Négyfalu
Burus János Botond – Csíkszereda
Czikó László – Búzásbesenyő
Császár Vilmos – Csíkrákos
Csávossy György – Nagyvárad
Csatlós Mihály Levente – Kézdivásárhely
Cseke Péter – Kolozsvár
Csenteri Levente – Sepsiszentgyörgy

- Cserey Zoltán – Sepsiszentgyörgy
Ft. Msgr. Csiki Dénes – Nyárad-
köszvényes
Dr. Csiszár Anna – Marosvásárhely
Csiszer Imre Csaba – Csíkszereda
Csúcs Mária – Csíkszereda
Daczó Katalin – Csíkszépvíz
Dánél Sándor – Csíkszereda
Damó Csaba – Kézdivásárhely
Darkó Béla – Marosvásárhely
Daróczy Béla – Marosvásárhely
Ft. Darvas-Kozma József –
Csíkszereda
Darvas Mária – Gyergyóalfalu
Dávid Katalin – Székelyudvarhely
Dávid Péter Pál – Sepsiszentgyörgy
Dávid Zoltán – Kolozsvár
Deák Botond – Réty
Deák Ferenc – Csernáton
Deme László – Csernáton
Demeter Edit – Kézdiszentlélek
Dénes Emőke – Homoródalmás
Dénes Erzsébet – Homoródszentpál
Doboly Beatrice – Vajdahunyad
Dobos Sándor – Nagyvárad
Dimény János – Nagybacon
Dr. Dombi Csaba Ábel – Felsőbánya
Domokos Éva – Arad
Dragomir Péter – Sepsiszentgyörgy
Ft. Drócsa László – Csíkmindszent
Egyed Emese – Kolozsvár
Dr. Elek Sándor – Csíkszereda
Elekes András – Csíkpálfalva
Elekes Antal – Temesvár
Elekes-Józsa Márton – Gyergyóújfalu
Elekes Károly – Sepsiszentgyörgy
Elekes Péter – Kászonalitz
Elekes Zsuzsanna – Gyergyóújfalu
Farkas Ambrus – Sepsiszentgyörgy
Farkas Antal – Székelyudvarhely
Farkas László – Gyergyócsomafalva
Farkas Miklós – Segesvár
Farkas Réka – Sepsiszentgyörgy
Fazakas Zoltán – Sepsiszentgyörgy
Fekete Albert – Csíkszereda
Fekete István – Csíkszereda
Ferencz Edit – Gyergyóremete
Ferencz Éva – Kézdivásárhely
Ferencz Gizella – Kézdivásárhely
Ferencz Imre – Csíkszereda
Dr. Ferencz László – Marosvásárhely
Ferencz-Nagy Zoltán – Brassó
Dr. Finta Ella – Szilágyosomlyó
Fodor György – Székelyudvarhely
Fodor István – Sepsiszentgyörgy
Fodor Pál – Sepsiszentgyörgy
Forró László – Bukarest
Fuják Gyula – Csíkszereda (2 darab
egyéves előfizetés)
Funariu Éva – Szeben
Fülöp Dénes – Székelyudvarhely
Fülöp Géza – Marosvásárhely
Fülöp Lajos – Székelykeresztúr
Fülöp László – Csernáton
Fülöp Sándor – Gyergyóalfalu
Fülöp Tamás – Majlát
Fülöp-Török Réka – Kézdivásárhely
Gábor Emőke – Csíkszereda
Gagy József – Csíkszentlélek
Gajai Sándor – Árkos
Gajdó Albert – Csernáton
Gál Katalin – Gyergyóújfalu
Galvácsy László – Zilah
Dr. Garda Dezső – Gyergyószentmiklós
Gazda Árpád – Magyarfenes
Gazda József – Kovászna
Geréd Gábor – Székelyudvarhely
Gergely Borbála – Csíkszereda
Dr. Germán Salló Márta – Maros-
vásárhely
Gulácsi Gizella – Marosvásárhely
Györfi Jenő – Nyáradmagyarós

- Györffi Kálmán – Gyergyószentmiklós
 Dr. Györfi Sándor – Csíkszicsó
 Haáz Sándor – Székelyudvarhely
 Hadnagy Géza – Farkaslaka
 Haller Béla – Marosvásárhely
 Hantz András – Kolozsvár
 Hegyi Sándor – Székelyudvarhely
 Hertzka Mikola – Csíkszereda
 Dr. Holló Attila – Csíkszereda
 Hubert Sándor – Bukarest
 Illyés Ferenc – Székelykeresztúr
 Imecs Márton – Kolozsvár
 Incze Szabó László – Marosvásárhely
 Istvánffy Katalin – Torda
 Izsák Balázs Árpád – Marosvásárhely
 Jancsó Miklós – Kolozsvár
 János Julianna – Csíkszereda
 Jánosi Csaba – Csíkszereda
 Joikits Attila – Szilágysomlyó
 József Álmos – Sepsiszentgyörgy
 Juhász B. Tünde – Csíkszereda
 Kacsó Elemér – Temesvár
 Kacsó József – Hármashalu
 Kakas Zoltán – Sepsiszentgyörgy
 Káli Király István – Marosvásárhely
 Kánya József – Csíkszereda
 Katona Gizella – Kolozsvár
 Kedves Béla – Gyimesközéplek
 Kelemen Hunor – Csíkszereda
 Kémenes Bernadette – Gyergyó-
 szentmiklós
 Kerekes Ágnes – Nagyvárad
 Keresztes Éva – Brassó
 Dr. Kikeli Pál István – Marosvásár-
 hely
 Király Gyöngyi – Marosvásárhely
 Király Zoltán – Kolozsvár
 Kiss Jenő – Sepsiszentgyörgy
 Kiss Lázárné Éva – Kézdivásárhely
 Kocsis László – Marosvásárhely
 Kolbert Tünde – Borszék
 Kolumbán-Antal József – Zetelaka
 Kolumbán László – Székelyudvarhely
 Koncsag László – Szentegyháza
 Konsza Vilmos – Sepsiszentgyörgy
 Kónya-Hamar Zsuzsanna és Dr. Kó-
 nya-Hamar Sándor – Kolozsvár
 Kopacz Péter – Sepsiszentgyörgy
 Kovács Amadé – Cernavodă
 Kovács Barna – Marosvásárhely
 Kovács Béla – Érmihályfalva
 Kovács Emil Lajos – Szatmárnémeti
 Kovács Eszter – Gyergyószárhegy
 Kovács Mária – Székelyudvarhely
 Kovács Piroska – Máréfalva
 Kovács Zsuzsanna – Bukarest
 Dr. Kozma Dezső – Kolozsvár
 Kozma-Péter Dénes – Zetelaka
 Köllő Éva – Borszék
 Kristó Tibor – Csíkszereda
 Kürti Miklós – Kolozsvár
 Laczkó-Albert Elemér – Gyergyó-
 remete
 Laczkó Szentmiklósi Endre –
 Gyergyóremete
 László Attila – Jászvásár
 László Bakk Anikó – Kolozsvár
 László Csaba – Csíkszereda
 Lászlófy Pál István – Csíkszereda
 Dr. László Ilona – Marosvásárhely
 Lázár Lilla – Csíkszereda
 Lázár Pál – Marosvásárhely
 Lehoczky Ferenc – Arad
 Léstyán Dénes – Csíkszereda
 Léstyán Sándor – Kézdivásárhely
 Loghin Gizella – Brassó
 Lőrincz József – Székelyudvarhely
 Luka Klára – Sepsikőröspatak
 Dr. Major Zoltán Zsigmond – Kolozs-
 vár
 Dr. Makai Magoss Csaba –
 Felsőbánya

- Markó Béla – Marosszentkirály
Markó Ilona – Csíkszentgyörgy
Marton Erzsébet – Marosvásárhely
Dr. Marton József – Gyulafehérvár
Márton Ferenc – Temesvár
Maștaleriu Erzsébet – Gyergyóremete
Dr. Máthé Dénes – Kolozsvár
Mátyás Endre – Szováta
Mester Zoltán – Szováta
Mihály János – Lövete
Mihály Orsolya – Kolozsvár
Miklós István Csongor – Csíkszereda
Mikola Éva – Torja
Dr. Mild Edit – Sepsiszentgyörgy
Mincsor Erzsébet – Gyergyóremete
Mirk László – Csíkszereda
Molnár Csaba – Csíkszereda
Molnár Endre – Marosvásárhely
Molnár Vilmos – Csíkszereda
Murányi János – Székelyudvarhely
Nádudvary György – Brassó
Nagy Árpád – Csíkszentdomokos
Dr. Nagy Attila – Marosvásárhely
Nagy Csilla – Csíkszentlélek
Nagy József – Gyergyóremete
Dr. Nagy Lajos – Sepsiszentgyörgy
Nagy László – Marosvásárhely
Nagy László – Zilah
Nagy Melinda – Nagyvárad
Nagy Miklós Kund – Marosvásárhely
Nagy Sándor – Székelyudvarhely
Nemes Előd – Sepsiszentgyörgy
Novák Sándor – Marosvásárhely
Oláh Sándor – Csíkszereda
Orbán Gábor – Gyergyószentmiklós
Orbók Ilona – Csíkszereda
Pál Tibor – Kézdiszentlélek
Pál Zoltán – Csíkdánfalva
Pálffy József – Csíkszereda
Papp Zoltán – Zilah
Pásztor Ferenc – Sepsiszentgyörgy
Patakfalvi Dénes – Székelykeresztúr
Péntek János – Kolozsvár
Pénzes Jenő – Bereck
Péter Éva – Csíkszereda
Péter Gergely – Csíkszereda
Péter Péter – Székelyudvarhely
Petres Sándor – Csíkszereda
Portik Bakai Ádám – Gyergyóremete (8 darab egyéves előfizetés)
Dr. Puskás Attila – Marosvásárhely
Dr. Rác Katalin – Marosvásárhely
Ráduly János – Kibéd
Rákosi Zoltán – Sepsiszentgyörgy
Rancz Árpád – Csíkszereda
Rokaly József – Gyergyószentmiklós
Russu Bors Tibor – Csíkszentkirály
Sándor Szilárd – Székelykál
Sántha Emese – Marosvásárhely
Sárkány Antal – Sepsiszentgyörgy
Ft. Sárközi Sándor – Csíkszereda
Sárosi Csaba – Kézdivásárhely
Sárosi Teréz – Kézdivásárhely
Sata Kinga Koretta – Magyarvista
Sata Klára – Csíkszereda
Sata Lóránd – Voluntari
Seprődi József – Dicsőszentmárton
Silye Béla – Székelyudvarhely
Siklódi Olga – Székelyudvarhely
Sóbester Klára – Marosvásárhely
Sófalvi László – Székelyudvarhely
Dr. Soós Szabó Klára – Csíkszereda
Straub Etelka – Nagyvárad
Suba Ilona – Marosvásárhely
Szabó-Biró Brigitta – Csíkjenőfalva
Szabó Attila – Nagyalambfalva
Szabó Csilla – Marosvásárhely
Szabó Enikő – Szentegyháza
Szabó Ferenc – Gyergyóditró
Szabó József – Székelyudvarhely
Szabó Judit – Kézdivásárhely
Szabó Judit – Csíkcicsó

Szabó Magdolna – Csíkszász
 Szabó M. Barna – Székelyudvarhely
 Szabó Nándor – Csíkszereda
 Szabó Piroska – Nagyvárad
 Dr. Szabó Sándor – Székelyudvarhely
 Szalai Attila Örs – Székelyudvarhely
 Dr. Szász Éva – Gyergyóalfalu
 Szász Zoltán – Székelyudvarhely
 Szatmári József – Marosvásárhely
 Szathmári János – Gyergyószentmiklós
 Dr. Szatmári Sebestyén – Csíkszereda
 Dr. Szatmári Szabolcs – Marosvásárhely
 Szávai Márton – Énlaka
 Szebeni Norbert – Sepsiszentgyörgy
 Szekeres Adorján – Csíkszereda
 Székely Ágnes – Balánbánya
 Székely Szabó Zoltán – Marosvásárhely
 Széll (Horváth) Anna – Kolozsvár
 Szentés D. Gáspár – Madéfalva
 Szentés Gábor – Madéfalva
 Szilágyi István – Kolozsvár
 Szilágyi Németh Éva – Kolozsvár
 Dr. Szilveszter László Szilárd –
     Sáromberke
 Szöcs István – Szentegyháza
 Tamás Béla – Csíkszereda
 Tamás Dénes – Réty
 Tamás Géza – Székelyudvarhely
 Tamás Huba – Homoródkarácsonyfalva
 Tamás Klára – Csíkszereda
 Tánczos Vilmos – Kolozsvár
 Tankó Gyula – Gyimesközéplek
 Tapodi Zsuzsa – Sepsiszentgyörgy
 Tatár Irénke – Maroszentgyörgy
 Tiboldi István – Csíkszereda
 Tódor Béla – Kézdiabíbis
 Tódor Gábor – Homoródmás
 Tófalvi Zoltán – Marosvásárhely
 Tóth Mária – Arad
 Tötös Katalin – Zilah
 Török Áron – Sepsiszentgyörgy

Török József – Lövete
 Török István – Koronka
 Török Mária – Csíkszereda
 Tövissi Zsolt – Csíkszereda
 Tuross Judit – Marosvásárhely
 Ütő László – Székelykeresztúr
 Ványolós A. István – Székelyudvarhely
 Varga Lőrinc – Gyergyószentmiklós
 Varga Edit – Gyergyóremete
 Vén Ferenc – Kézdiabíbis
 Veres István – Szatmárnémeti
 Dr. Veress István – Szilágysomlyó
 Veress János – Kovászna
 Vetró András – Kézdivásárhely
 Víg Zsolt – Kolozsvár
 Vitályos Réka – Marosvásárhely
 Vorzsák Margit – Csíkszereda
 Dr. Waczel Attila – Csíkkarcfalva
 Zrinyi István József – Mangalia
 Zsigmond Győző – Sepsiszentgyörgy
 Zsók József – Sepsiszentgyörgy
 Zsók László – Sepsiszentgyörgy

INTÉZMÉNYEK

Apáczai Csere János Pedagógusok Há-
     za – Csíkszereda
 Dr. Balás Gábor Községi Könyvtár –
     Gyergyóremete
 Bernády Közművelődési Egylet –
     Szováta
 Csíki Székely Múzeum – Csíkszereda
 Csíkszépvízi Öregotthon – Csíkszépvíz
 Derex Com Kft. – Bukarest
 Dokumentációs Könyvtár –
     Székelyudvarhely
 Exa-Trade Kft. – Székelyudvarhely
 Gyulafehérvári Római Katolikus Érsek-
     ség Csíkszeredai Segédpüspöksége
 Hargita Megyei Tanfelügyelőség –
     Csíkszereda

- Hargita Megyei Szociális és Gyerekvédelmi Igazgatóság – Csíkszereda
 Haszmann Pál Közművelődési Egyesület – Csernáton
 Iskolai Könyvtár – Szárazajta
 Iskolai Könyvtár – Székelyszáldobos
 Kájoni János Megyei Könyvtár – Csíkszereda (2 db. egyéves előfizetés)
 Keramika Kft. – Csíkszereda
 Kézdivásárhelyi Múzeum – Kézdivásárhely
 Kontur Kft. – Csíkszereda (5 db. egyéves előfizetés)
 Kovászna Megyei Alkotóközpont – Sepsiszentgyörgy
 Kovászna Megyei Könyvtár – Sepsiszentgyörgy (2 db. egyéves előfizetés)
 Kovászna Megyei Tanács – Sepsiszentgyörgy (5 db. egyéves előfizetés)
 Községi Könyvtár – Balánbánya
 Községi Könyvtár – Barátos
 Községi Könyvtár – Bardoc
 Községi Könyvtár – Bereck
 Községi Könyvtár – Bögöz
 Községi Könyvtár – Bölön
 Községi Könyvtár – Csernáton
 Községi Könyvtár – Csikdánfalva
 Községi Könyvtár – Csikkozmas
 Községi Könyvtár – Csikmadéfalva
 Községi Könyvtár – Csikpálfalva
 Községi Könyvtár – Csíkszentdomokos
 Községi Könyvtár – Csíkszentgyörgy
 Községi Könyvtár – Csíkszentmárton
 Községi Könyvtár – Csíkszentmihály
 Községi Könyvtár – Csíkszentsimon
 Községi Könyvtár – Csíkszépvíz
 Községi Könyvtár – Etéd
 Községi Könyvtár – Felsőboldogfalva
 Községi Könyvtár – Fenyéd
 Községi Könyvtár – Galócás
 Községi Könyvtár – Gelence
 Községi Könyvtár – Gidófalva
 Községi Könyvtár – Gyergyóalfalu
 Községi Könyvtár – Gyergyócsomafalu
 Községi Könyvtár – Gyergyóditró
 Községi Könyvtár – Gyergyószárhegy
 Községi Könyvtár – Gyergyóremete
 Községi Könyvtár – Gyergyóújfalu
 Községi Könyvtár – Gyimesfelsőlok
 Községi Könyvtár – Gyimesközéplok
 Községi Könyvtár – Hídvég
 Községi Könyvtár – Homoródalmás
 Községi Könyvtár – Homoródszentmárton
 Községi Könyvtár – Kányád
 Községi Könyvtár – Kápolnásfalva
 Községi Könyvtár – Karcfalva
 Községi Könyvtár – Kászon
 Községi Könyvtár – Kézdipolyán
 Községi Könyvtár – Kézdiszentlélek
 Községi Könyvtár – Kommandó
 Községi Könyvtár – Korond
 Községi Könyvtár – Kőkös
 Községi Könyvtár – Lemhény
 Községi Könyvtár – Lövete
 Községi Könyvtár – Maksa
 Községi Könyvtár – Mikóújfalu
 Községi Könyvtár – Nagyajta
 Községi Könyvtár – Nagybacon
 Községi Könyvtár – Nyárádmagyarós
 Községi Könyvtár – Oklánd
 Községi Könyvtár – Oroszhegy
 Községi Könyvtár – Ozdola
 Községi Könyvtár – Parajd
 Községi Könyvtár – Réty
 Községi Könyvtár – Románandrásfalva
 Községi Könyvtár – Sepsibodok
 Községi Könyvtár – Sepsikőröspatak
 Községi Könyvtár – Siménfalva
 Községi Könyvtár – Székelyderzs
 Községi Könyvtár – Székelyvarság

- Községi Könyvtár – Szentábrahám
 Községi Könyvtár – Szenterzsébet
 Községi Könyvtár – Torja
 Községi Könyvtár – Újszékely
 Községi Könyvtár – Uzon
 Községi Könyvtár – Váralja
 Községi Könyvtár – Vargyas
 Községi Könyvtár – Zabola
 Községi Könyvtár – Zágon
 Községi Könyvtár – Zetelaka
 Kulturális Központ – Gyergyószentmiklós
 Magyarország Főkonzulátusa – Csíkszereda
 Manpres Distribution Kft. – Bukarest
 Nagy István Művészeti Líceum – Csíkszereda
 Németh Géza Egyesület – Csíkszereda
 Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kolozsvár
 Petőfi Sándor Általános Iskola – Oroszhegy
 Polgármesteri Hivatal – Csíkszereda (5 db. egyéves előfizetés)
 Polgármesteri Hivatal – Gyergyószentmiklós
 Polgármesteri Hivatal – Kápolnásfalu (2 db. egyéves előfizetés)
 Polgármesteri Hivatal – Oroszhegy
 Polgármesteri Hivatal – Tusnádfalu (2 db. egyéves előfizetés)
 Római Katolikus Plébánia – Tűr
 Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége – Csíkszereda
 Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége Erdővidéki Szervezete – Nagybacon
 Sabi Team Biztosítási Ügynök Kft. – Csíkszentlélek
 Sapientia Alapítvány – Kolozsvár
 Sapientia Egyetem Könyvtára – Csíkszereda
 Székely Nemzeti Múzeum – Sepsiszentgyörgy
 Szent Erzsébet Öregotthon – Gyergyószentmiklós
 Tarisznyás Márton Múzeum – Gyergyószentmiklós
 Temesvári Római Katolikus Püspökség – Temesvár
 Turisztikai, Ifjúsági és Külkapcsolati Iroda – Gyergyószentmiklós
 Unitárius Parókia – Marosvásárhely
 Városi Könyvtár – Barót
 Városi Könyvtár – Borszék
 Városi Könyvtár – Gyergyószentmiklós
 Városi Könyvtár – Kézdivásárhely
 Városi Könyvtár – Kovászna
 Városi Könyvtár – Maroshévíz
 Városi Könyvtár – Székelyudvarhely
 Városi Könyvtár – Szentegyháza
 Városi Könyvtár – Tusnádfürdő
 Városi Művelődési Ház – Barót
 Br. Wesselényi Miklós Városi Könyvtár – Kézdivásárhely
 Zetelaka Község – Zetelaka

Magyarország

MAGÁNSZEMÉLYEK

- Abafáy-Deák Csillag – Budapest
 Alföldy Jenő – Kecskemét
 André András – Martonvásár
 Dr. Antal Balázs – Budapest
 Bakos József – Budapest
 Dr. Balássy Péter – Szombathely
 Bálint Gábor – Dabas
 Dr. Baricz Zsolt – Szeged
 Barta László – Budapest
 Dr. Bartók Gergely – Budapest
 Báthori Csaba – Budapest
 Beke Mihály András – Budapest
 Bereczky Gábor – Budapest

- Bíró Miklós - Budapest
Birtalan Ferenc - Budapest
Dr. Botz Lajos - Pécs
Borbás János - Veszprém
Boga Tamás László - Szeged
Burján Pál - Pécs
Czakó Gábor - Budapest
Császár Zoltán - Budapest
Csender Levente - Üröm
Csontó Lajos - Pilisborosjenő
Dávid Ferenc - Szentés
Dávid Gyula - Szigetszentmiklós
Dr. Demeter Béla - Szikszó
Demeter József - Ballószög
Demse Márton - Budapest
Dénes Balázs - Szeged
Dr. Dobos László - Budapest
Dr. Erdei Antal - Gyöngyössolymos
Farkas Zoltán - Veszprém
Fazakas Lehel - Gödöllő
Fazekas Edit - Cegléd
Dr. Fazekas Márta - Budapest
Dr. Fázsy Szabolcs - Budapest
Fejér Istvánné - Szentés
Fekete Béláné - Budapest
Fekete Miklós - Szeged
Ferenz Ernő - Páty
Dr. Ferenczi Tibor - Budapest
Dr. Ferencz Csaba - Budapest
Ferencz I. Szabolcs - Budapest
Fritsch László - Budapest
Dr. Füleky György - Budapest
Fűrjesi Csaba - Budapest
Füzi Michael Stephan - Budapest
Gál Ildikó - Budapest
Gáll József - Budapest
Gálffy Attila - Budapest
Gátay István - Devecser
Dr. Gottwald Péter - Győr
Guba Pál - Miskolc
György Tünde - Budapest
Gyurka Eta - Budapest
Halász Péter - Csongrád
Hankó Zoltán - Kistarcsa
Harmath Ilona - Baja
Dr. Hartványi Tamás - Győr
Dr. Hegedűs Imre János - Budapest
Herman Levente - Budapest
Horváth Zoltán és Imecs Emese - Budapest
Iancu Laura - Velence
Jámbor Zoltánné - Makó
Grófné Jancsó Zsuzsanna - Kalocsa
Ifj. Jancsó Gyula - Budapest
Jancsó Klára Katalin - Biatorbágy
Dr. Jánosy Ildikó Kinga - Szeged
Jánosiné Dandui Gyöngyi - Budapest
Juhász Béla - Abasár
Kádár Katalin - Ágfalva
Kántor József - Baja
Karap Ágnes - Budapest
Dr. Kata Mihály - Szeged
Kemény Zsigmond - Piliscsaba
Keppel Gyula - Budapest
Kézdi Anna - Battonya
Király István - Mezőkovácsháza
Dr. Kiss András - Pócsmegyer
Kiss Anna - Budapest
Kiss Bálint - Budapest
Dr. Kiss Ferenc - Cserseztomaj
Kis Krisztián Bálint - Szolnok
Kisslaki László - Kéthely
Kollár Albin - Dunakeszi
Kósa Lajos - Debrecen
Koszta Csaba - Sukoró
Kovács Árpád - Ugod
Dr. Kovács Klára - Császár
Kökényessy Szilárd - Budapest
Kófalvi Magdolna - Budapest
Dr. Kőrös Erzsébet - Győr
Dr. Kukorelly Pál - Keszthely
Kulcsár Júlia - Budapest

- Dr. Kussinszky Péter – Budapest
Kuti József – Tura
László János – Debrecen
Lezsák Sándor – Budapest
Lezsák Tibor – Budapest
Dr. Lukács Csaba – Fonyód
Dr. Lukácsy József – Székesfehérvár
Maczkó Gergő – Pogány
Makai Judit – Budapest
Márkus Béla – Debrecen
Marosi Gábor – Budapest
Márton Károly – Hőgyész
Márton Lajos – Budapest
Dr. Medgyessy István – Debrecen
Miakich Gábor – Budapest
Mihály-Kádár Katalin – Ágfalva
Miklós András – Miskolc
Dr. Molnár Jenő – Budapest
Molnár Levente – Szigetmonostor
Molnár Sándor – Balatonfüred
Murányi Sándor Olivér – Budapest
Dr. Nagy-Major Gábor – Pápa
Dr. Nám Lóránt – Szombathely
Németh István – Százhalombatta
Németh Zsolt – Budapest
Dr. Nyakasné Lázár Anna – Budapest
Dr. Obrusánszky Borbála – Mende
Dr. Oszoly Tamás – Budapest
Pados József – Sárszentmihály
Pálfi Sándorné – Berettyóújfalu
Pappné Németh Andrea – Eger
Pappné Pongrácz Csilla – Dunabogdány
Papp Péter – Budapest
Pataki Gábor Zsolt – Budapest
Paulovics Tamás – Szentés (4 darab
egyéves előfizetés)
Péterfy Lajos – Bakonyszücs
Péter László – Szeged
Pintér Henriett – Budapest
Polóny Levente – Budapest
Pomogáts Béla – Budapest
Dr. Porcza Antal – Mosonmagyaróvár
Prohászka Géza – Balatonfüred
Ragályiné Jeager Veronika – Budapest
Dr. Sándor Pál – Simontornya
Silay Ferenc – Szeged
Simai László – Veszprém
Dr. Szabó Béla – Göd
Szakó Éva – Budapest
Szakolczay Lajos – Budapest
Százaz Miklós György – Budapest
Szarka Gábor – Pomáz
Szarvas László – Tura
Szathmári István – Zsádány
Szász-Fejér István és Katalin – Moson-
magyaróvár
Dr. Székely András Bertalan – Isaszeg
Székely László – Budapest
Szeles András – Encs
Szepessy Béla – Nyíregyháza
Szigeti Lajos – Budapest
Dr. Szőnyi László Pál – Budapest
Dr. Tekes Kornélia – Budapest
Tiffán Zsolt – Villány
Tóth Erzsébet – Budapest
Tóth Wessely László – Budapest
Tornai József – Érd
Tők János – Kecskemét
Dr. Udvarhelyi Olivér – Veszprém
Ungváry Rudolf – Budapest
Dr. Varga István – Orosháza
Dr. Varga Péter Pál – Budapest
Vargha György – Tápióbecske
Dr. Várszegi László – Pécs
Dr. Vass Ágnes – Budapest
Vass Szabolcs – Parád
Dr. Veress Gábor – Balatonfüred
Vitályos Ágnes – Budapest
Vörös István – Budapest
Zsolnai József – Hernád

INTÉZMÉNYEK

Algyői Faluház és Könyvtár
- Algyő

Baka István Alapítvány - Szeged

Bouchal Kft. - Budapest

Eötvös Loránd Kutatóhálózat Titkársága - Budapest

Erdély Barátainak Köre Kulturális Egyesület - Szolnok

Írók Boltja (8 db. egyéves előfizetés) - Budapest

Könyvtárellátó Kht. - Budapest

Magyar Földgáztároló Zrt., Fritsch László - Budapest

Magyar Patrióták Közössége - Budapest

MTA Társadalomtudományi Központ - Budapest

MTA Titkárság - Budapest

Mogyoróssy János Városi Könyvtár - Gyula

Móra Ferenc Népszínház Közhasznú Egyesület - Algyő

Országgyűlés Hivatala - Budapest - 2 db. egyéves előfizetés

Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság - Budapest

Ötágú Síp Kulturális Egyesület - Szeged

Paksi Közművelődési Nonprofit Kft. - Paks

Páholy Irodalmi Egyesület - Pécs

Páterház Panzió - Szentés

Robinson Tours Kft. - Balatonfüred

Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára - Szeged

Dr. Varga Péter Pál Országos Gerincgyógyászati Központ - Budapest

Amerikai Egyesült Államok

Dr. Basa Emőke - Clifton

Borbély Melinda - Laguna Beach

Farkas Szabolcs - Milwaukee

Fodor Albert - New York

György Ildikó - Highland

Kirják Attila - New York

Kiss István - Hawley

Kovács Árpád - Maryland

Kovács László - Loveland

Ozsváth Ildikó - New York

Ausztrália

Leontine von Rheinberg - Melbourne

Ausztria

Dr. Bartók Miklós - Leopoldsdorf

Csipkó László - Bécs

Csutak Magda - Bécs

Dr. Forbáth Klára - Bécs

Galvácsy Imola - Bécs

Gellérd Andor - Bécs

Haverinen Varga Katalin - Linz

Franciaország

Buna István - Antony

Dčnes-Pichot Hanga - Chécy

Langrand-Escure Tünde - St. Pèray

Párizsi Magyar Intézet - Párizs

Horvátország

Péter Irén - Várदारóc

Németország

Dr. Dobó Attila – Rheine
 Dr. Dobó Tibor – Demmin
 Gaál Julianna – Aalen
 Haáz Katalin – Braunschweig
 Juliana Johrend – Buchen
 Kisslaki László – Steinbach
 Schultzs Orsolya – Rostock
 Szabó Kristóf Imre – Düsseldorf
 Szakács-Konnerth Mihály –
 Friedrichshafen
 Száva Péter – Krefeld
 Dr. Wieser Györgyi – Starnberg

Svájc

Gödri Zsolt – Benglen

Svédország

Antal Imre – Ljungby
 Csata Attila – Västra Frölunda
 Szentkirályi Csaga – Vällingby

Szerbia

Apró József – Topolya
 Benda Török Lívia – Moholgunaras
 Bolyai Tehetséggondozó Gimnázium
 és Kollégium – Zenta

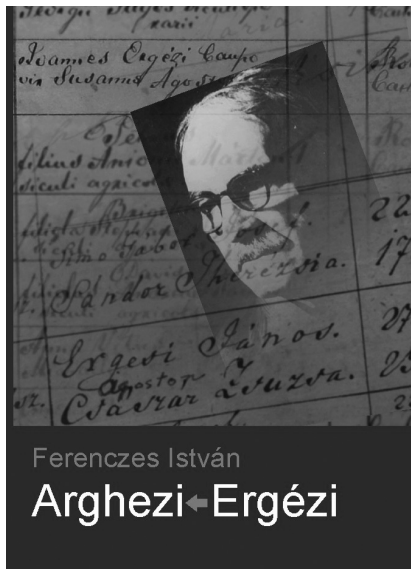
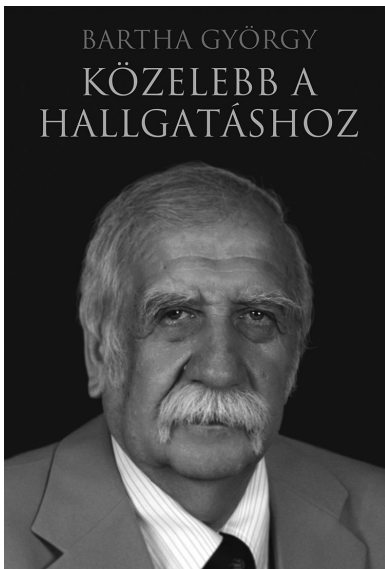
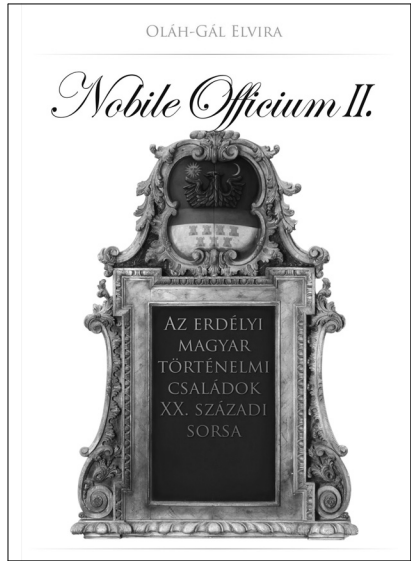
Csáki Edina – Topolya
 Fekete J. József – Zombor
 Jovan Jovanovic Zmaj Általános Isko-
 la – Magyarkanizsa
 Kosztolányi Dezső Tehetséggondozó
 Nyelvi Gimnázium – Szabadka
 Lengyel Emese – Topolya
 Nagybecskereki Gimnázium –
 Nagybecskerek
 Nagy Majláth Ágota – Topolya
 Nyirádi Hajnalka – Topolya
 Pressburger Kucor Blanka – Topolya
 Rancz Károly – Pancsova
 Surányi Roland – Óbecse (4 darab egy-
 éves előfizetés)
 Tari István – Óbecse
 Vajda Annamária – Topolya
 Vastag Gázsó Hargita – Topolya
 Zolcer Andrea – Topolya
 Zsiga Dávidházi Judit – Topolya

Szlovákia

Fehér István – Komárom
 Kiss Mónika – Őrös
 Pallér Péter – Komárom
 Selye János Gimnázium – Komárom

Magyarországon a *Székelyföld* folyóirat
 a *Magyar Napló* szerkesztőségében rendelhető meg:
 1092 Budapest, Ferenc krt. 14 sz., postán: 1450 Budapest, Pf. 77

Legújabb köteteink:

SZÉKELY KÖNYVTÁR

111MD30 0301

1. Székely népballadák	35,00 lej
2. Mikes Kelemen: <i>Törökországi levelek</i>	35,00 lej
3. Tamási Áron: <i>Ábel a rengetegben</i>	35,00 lej
4. Böződi György: <i>Székely bánja</i>	35,00 lej
5. Kányádi Sándor: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
6. Apor Péter: <i>Metamorphosis Transylvaniae</i>	35,00 lej
7. Benedek Elek: <i>Székely népmesék</i>	35,00 lej
8. Tamási Áron: <i>Ábel az országban</i>	35,00 lej
9. Zsögödi Nagy Imre: <i>Följegyzések</i>	35,00 lej
10. Farkas Árpád: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
11. Hermányi Dienes József: <i>Nagyenyesi Demokritus</i>	35,00 lej
12. Tomcsa Sándor: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
13. Tamási Áron: <i>Ábel Amerikában</i>	35,00 lej
14. Balázs Ferenc: <i>A rög alatt</i>	35,00 lej
15. Király László: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
16. <i>Székely népdalok</i>	35,00 lej
17. Kóváry László: <i>Székelyhonról</i>	35,00 lej
18. Márton Áron: <i>Válogatott írások és beszédek</i>	35,00 lej
19. Szabó Gyula: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
20. Páll Lajos: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
21. Cserei Mihály: <i>Erdély históriája I.</i>	35,00 lej
22. Cserei Mihály: <i>Erdély históriája II.</i>	35,00 lej
23. Tompa László: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
24. Tamási Áron: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
25. Vári Attila: <i>Volt egyszer egy város</i>	35,00 lej
26. <i>Régi székely költők</i>	35,00 lej
27. Kriza János: <i>Székely népmesék</i>	35,00 lej
28. Petelei István: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
29. Tamási Áron: <i>Hazai tükör</i>	35,00 lej
30. Ferenczes István: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
31. Bod Péter: <i>Szent Hilárius</i>	35,00 lej
32. Jancsó Benedek: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
33. Szabédi László: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
34. Cseres Tibor: <i>Foksányi szoros</i>	35,00 lej

35. Csiki László: <i>Titkos fegyverek</i>	35,00 lej
36. <i>Székely népi imádságok</i>	35,00 lej
37. Tamási Áron: <i>Publicisztikai írások</i>	35,00 lej
38. Horváth István: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
39. Kurkó Gyárfás: <i>Nehéz kenyér</i>	35,00 lej
40. Bogdán László: <i>Az ördög Háromszéken</i>	35,00 lej
41. Bölöni Farkas Sándor: <i>Utazás Észak-Amerikában</i>	35,00 lej
42. Sánta Ferenc: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
43. Fodor Sándor: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
44. Székely János: <i>A nyugati hadtest</i>	35,00 lej
45. Szócs Géza: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
46. Tivai Nagy Imre: <i>Cirkálások szeredai emlékeimből</i>	35,00 lej
47. Tamási Áron: <i>Szülőföldem</i>	35,00 lej
48. Kemény János: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
49. Ignác Rózsa: <i>Torockói gyász</i>	35,00 lej
50. Markó Béla: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
50+ Siklódy Ferenc: <i>Könyvjegyek I.</i>	35,00 lej
51. Szentkatolnai Bálint Gábor: <i>Válogatott művek</i>	35,00 lej
52. Benedek Elek: <i>Édes anyaföldem! I.</i>	35,00 lej
53. Benedek Elek: <i>Édes anyaföldem! II.</i>	35,00 lej
54. Bözödi György: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
55. Czegő Zoltán: <i>Katonabogár</i>	35,00 lej
56. <i>Régi székely írók</i>	35,00 lej
57. Nagybaczoni Nagy Vilmos: <i>Végzetes esztendők</i>	35,00 lej
58. Domokos Pál Péter: <i>Moldvai útjaim</i>	35,00 lej
59. Szemlér Ferenc: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
60. Györffi Kálmán: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
61. Bartha Miklós: <i>Nemzetpolitikai írások</i>	35,00 lej
62. Tamási Áron: <i>Bölcső és Bagoly</i>	35,00 lej
63. Székely János: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
64. Ágoston Vilmos: <i>Godir és Galanter</i>	35,00 lej
65. Sütő István: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
66. Orbán Balázs: <i>Válogatott írások és beszédek</i>	35,00 lej
67. Tamási Gáspár: <i>Vadon nőtt gyöngyvirág</i>	35,00 lej
68. Beke György: <i>Föld és lélek. Székely riportok</i>	35,00 lej
69. Ferencz Imre: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
70. Mózes Attila: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
71. Kacsó Sándor: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
72. Tamás Menyhért: <i>Vigyázó madár</i>	35,00 lej

73. Szócs Kálmán: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
74. Lőrincz György: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
75. Tánczos Vilmos: <i>Elejtett szavak</i>	35,00 lej
76. Kőrösi Csoma Sándor: <i>az újabb kutatások tükrében</i>	35,00 lej
77. Tamási Áron: <i>Jégtörő Mátyás</i>	35,00 lej
78. <i>Székely költők az árnyékos oldalról</i>	35,00 lej
79. Panigay Róbert: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
80. Magyar Lajos: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
81. <i>Látom az életem nem igen gyönyörű – A madéfalvi veszedelem tanúkihallgatási jegyzőkönyve 1764</i>	35,00 lej
82. <i>Székely írók az árnyékos oldalról</i>	35,00 lej
83. Paál Árpád: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
84. Székely János: <i>Három dráma</i>	35,00 lej
85. Egyed Péter: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
86. Bartalis János: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
87. Tamási Áron: <i>Négy dráma</i>	35,00 lej
88. Fábíán Ernő: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
89. Molnár H. Lajos: <i>Volt egyszer egy udvar I.</i>	35,00 lej
90. Molnár H. Lajos: <i>Volt egyszer egy udvar II.</i>	35,00 lej
91. <i>Bethlen Gábor leveleiből</i>	35,00 lej
92. <i>A székelyek (Rólunk írták)</i>	35,00 lej
93. Szabó Gyula: <i>Gólya szállt a csűrre</i>	35,00 lej
94. Zágonyi Attila: <i>Válogatott paródiák és humoreszkek</i>	35,00 lej
95. Tompa Gábor: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
96. Benkő József: <i>Transsilvania specialis (A székelyek földje)</i>	35,00 lej
97. Földi István: <i>Századelő az udvartereken</i>	35,00 lej
98. Gazda József: <i>A XX. század, ahogy megéltük</i>	35,00 lej
99. Király László: <i>Kék farkasok</i>	35,00 lej
100. Egyed Emese: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
100+ Siklódy Ferenc: <i>Könyvjegyek II.</i>	35,00 lej

A könyvek megvásárolhatók vagy megrendelhetők
a Székelyföld szerkesztőségében
vagy online a www.szekelyfoldfolyoirat.ro oldalunkon.

• P Á L Y Á Z A T I F E L H Í V Á S •

HEGYEK, FÁK, FÜVEK!

A Székelyföld folyóirat pályázata középiskolások számára

*„Hegyek, fák, füvek, erdők, haragzöld, azúr menny, szívem rokonai,
kedvesek, emlékeimben látlak szelíden bölintani,
izmaim emlékeznek ernyedőn, erdők, titok-ösvények, farkas szagúak,
lombkunyhók, égboltnyi lombfelhők, csukott szemű lombalagutak;”
(Szilágyi Domokos: *Hegyek, fák, füvek*)*

A számítógép, az okostelefon, a kütyük, a mesterséges intelligencia világában mit jelent nekem a természet? Mit az erdő, a hegyek, fák, füvek, tisztások, pihenők, kaptatók, lombkoronák? Mit a tavak, patakok, források, vizek? Hát az égbolt, a szél zúgása, a fellegek? Jelentenek-e valamit nekem? Megkap-e, elragad-e egy ködös őszi reggel látványa? Vagy ahogy pipálnak eső után a hegyek, mondjuk, a Szent Anna-tónál? Érzeme az ízét a számban a friss erdei szamócának, áfonyának, szedernek, mogyorónak, a gyógynövényekből készült teának, a vadon termő gombáknak? Mit ad, mit adott nekem a természet? Mit hozok, mit viszek ebből magammal majd egy életen keresztül? Hogyan adom tovább, továbbadom-e azt az utánam jövőknek? Otthon érzem-e magam a természetben? Vagy hol vagyok otthon inkább? Szabad vagyok-e, lebeghetek-e, szárnyalhatok-e kedvemre benne, bennük? Mit jelent nekem ez a szabadság?

Miért fontos nekünk a természet óvása, védeése? Mit kezdetünk felgyorsult világunkban ezzel a természeti örökséggel? Arra kérünk tehát benneteket, kedves középiskolásokat, hogy írjatok ezekről a kérdésekről!

Verseket (maximum két-három verset, de 60 sornál nem többet) és prózai szövegeket (novellát, kisesszét – maximum 10 000 karakternyit) várunk töletek, 14–18 évesektől (IX–XII. osztályos diákoktól) a *Székelyföld* folyóirat postacímére (530 170 Csíkszereda, T. Vladimirescu u. 5. sz.) vagy a szekelyfold@hargitamegye.ro e-mail címre. A borítékon / e-mailben, kérjük, tüntessétek fel: Pályázat: HEGYEK, FÁK, FÜVEK! Személyes adataitokat se feledjétek megírni: pontos név, életkor, iskola, osztály, lakcím, telefonszám, e-mail cím!

Beküldési határidő: 2025. október 31.

A pályázat díjai:

I. díj: 1000 lej

II. díj: 750 lej

III. díj: 500 lej

Eredményhirdetés 2025 decemberében.

A díjazott művek közlési jogát a *Székelyföld* folyóirat fenntartja.